

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Evangelická teologická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Pavla JANDEČKOVÁ

2016

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Evangelická teologická fakulta

**ZPOVĚĎ V PROTESTANTISMU
A JEJÍ DĚJINNÉ PROMĚNY**

Diplomová práce

Pavla JANDEČKOVÁ

Katedra praktické teologie

Vedoucí práce: Tabita LANDOVÁ, Th.D.

Magisterský studijní program Teologie, obor Evangelická teologie
2016

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou diplomovou práci s názvem *Zpověď v protestantismu a její dějinné proměny* napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byly zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Sedlci-Prčici 5.6. 2016, Pavla Janděčková

JANDEČKOVÁ, Pavla. *Zpověď v protestantismu a její dějinné proměny*. Diplomová práce (rukopis). Praha: Evangelická teologická fakulta. Univerzita Karlova, 2016

Titul: Zpověď v protestantismu a její dějinné proměny

Anotace

Ve své diplomové práci se zabývám zpovědí v evropském a zvláště českém protestantismu, jejím pojetím, podobou a proměnami v dějinách. Těžiskem mé práce je pohled na zpověď v reformaci a její další vývoj. Práce je rozdělena na čtyři velké kapitoly: (1) Zpověď, (2) Zpověď a reformátoři, (3) Zpověď a reformační vyznání, (4) Zpověď v současném protestantismu. Každá z těchto kapitol je ještě rozdělena na podkapitoly. V závěru práce popisuji snahu o znovuzavedení soukromé zpovědi jako pevné formy sborového života a zamýšlím se nad důvody, proč je v dnešní době v evangelických církvích soukromá zpověď využívána pouze ojediněle.

Klíčová slova: zpověď; reformace; Jednota bratrská; Luther; Calvin; protestantismus; hřích; odpuštění; rozhřešení.

Title: The Confession in the Protestantism and its Historical Transformation

Annotation

In my thesis I deal with the Confession in European and especially Czech Protestantism, its conception, form and transformations in history. The focus of my work is to look at the Confession in the Reformation and its further development. The work is divided into four major chapters: (1) The Confession, (2) The Confession and reformers, (3) The Confession and reformist religions, (4) The Confession of contemporary Protestantism. Each of these chapters is further divided into subsections. In conclusion I describe the effort to reintroduce private Confession as solid form of church life and I think about reasons why nowadays in Protestant churches private Confession is used only sporadically.

Keywords: confession; Reformation; the Church of the Brethren; Luther; Calvin; Protestantism; Sin; Forgiveness; Absolution.

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé práce Tabitě Landové, Th.D. za poskytnutí cenných rad a připomínek, které mi pomohly při zpracování daného tématu.

OBSAH

ÚVOD	1
1 ZPOVĚĎ	3
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY	3
1.1.1 Zpověď	3
1.1.2 Hřích	4
1.2 BIBLICKÉ POZADÍ	6
1.3 VÝVOJ ZPOVĚDI DO VRCHOLNÉHO STŘEDOVĚKU	8
1.3.1 Apoštolská doba	8
1.3.2 Starověk	10
1.3.3 Raný středověk	13
1.3.4 Vrcholný středověk	15
1.4 ZPOVĚĎ JAKO SVÁTOST	16
1.4.1 Scholastická teologie pokání	16
1.4.2 Nové předpisy o zpovědi ve 13. století	17
1.4.3 Tridentský koncil (1545-1563)	18
1.4.4 Doba po Tridentském koncilu	19
1.4.5 Učení a praxe odpustků	20
2 ZPOVĚĎ A REFORMÁTOŘI	21
2.1 POKÁNÍ A ZPOVĚĎ V JEDNOTĚ BRATRSKÉ	21
2.1.1 Svátost pokání v počátcích Jednoty bratrské	23
2.1.2 Svátost pokání za Lukáše Pražského	24
2.1.3 Průběh svátosti pokání podle <i>Zpráv kněžských</i>	28
2.1.4 Další vývoj pokání v Jednotě bratrské	29
2.2 POKÁNÍ U MARTINA LUTHERA	31
2.2.1 O pokání	31
2.2.2 O očistci a odpustcích	35

2.2.3 O pokladu církve	38
2.3 REFORMAČNÍ KRITIKA STŘEDOVĚKÉHO POJETÍ ZPOVĚDI JAKO SVÁTOSTI	39
2.3.1 Martin Luther (1483-1546)	39
2.3.2 Philipp Melanchthon	39
2.3.3 Jan Calvin (1509-1564)	40
2.4 REFORMAČNÍ KRITIKA STŘEDOVĚKÉHO POJETÍ A PRAXE POKÁNÍ	40
2.4.1 Martin Luther	40
2.4.2 Philipp Melanchthon	44
2.4.3 Jan Calvin	44
2.4.4 Shrnutí	47
3 ZPOVĚĎ A REFORMAČNÍ VYZNÁNÍ	52
3.1 Augsburské vyznání	52
3.1.1 O zpovědi	52
Šmalkaldské články o zpovědi	53
Apologie Augsburského vyznání o zpovědi	54
3.1.2 Augsburské vyznání o pokání	54
Šmalkaldské články o pokání	55
Apologie Augsburského vyznání o pokání	57
3.1.3 Augsburské vyznání o víře a dobrých skutcích	58
Apologie Augsburského vyznání o lidském dostiučinění	59
3.1.4 Augsburské vyznání o církevní moci	60
Šmalkaldské články o moci klíčů	60
Apologie Augsburského vyznání o moci klíčů a rozhřešení	61
Apologie Augsburského vyznání o svátostech	61
3.2 Bratrské vyznání (Počet z víry)	62
3.2.1 O pokání	62

3.2.2 O vyznávání hříchů	63
3.2.3 O Kristu Spasiteli a ospravedlnění skrze víru v něho	63
3.2.4 O dobrých skutcích a životu křesťanském	64
3.2.5 O klíčních Kristových	65
3.2.6 O času milosti	66
3.3 Druhé helvetské vyznání	66
3.3.1 O pokání a obrácení člověka	66
3.3.2 Kněžská zpověď a rozhřešení	67
3.3.3 O klíčních království nebeského	67
3.3.4 Služebnost smíření	68
3.3.5 Papežské odpustky	68
3.3.6 Dostiučinění	69
3.3.7 O pravém ospravedlnění věřících	69
3.4 České vyznání	70
3.4.1 Ospravedlnění člověka před Bohem	70
3.4.2 O klíčních církve aneb o moci její úřední	70
3.4.3 O pokání	71
3.4.4 O zpovědi	71
3.5 Shrnutí	72
4 ZPOVĚĎ V SOUČASNÉM PROTESTANTISMU	73
4.1 ZPOVĚĎ V ČESKÉM PROTESTANTISMU	74
4.2 ZPOVĚĎ V EVANGELICKÝCH AGENDÁCH	76
4.2.1 Shrnutí	79
4.3 HLASY PO OBNOVĚ SOUKROMÉ ZPOVĚDI	80
4.3.1 Dietrich Bonhoeffer	80
4.3.2 Josef Smolík	84
4.3.3 Zpověď a evangelická liturgická iniciativa Coena	85
4.3.4 Zpověď a synod ČCE	87

4.3.5 Shrnutí	88
ZÁVĚR	88
SEZNAM LITERATURY	92

ÚVOD

Téma „Zpověď v protestantismu a její dějinné proměny“ jsem si vybrala, abych vyvrátila rozšířený názor, že protestanti nemají soukromou zpověď a zamyslela se nad důvody, proč toto povědomí vzniklo. Pracuji jako jáhenka ve sboru ČCE a často se setkávám s otázkou: „Proč my evangelíci také nemáme soukromou zpověď?“ Za touto otázkou slyším určitou touhu, aby tato forma sborového života existovala. Většina církevních členů je pak překvapena, že soukromá zpověď v protestantských církvích existuje a nikdy nebyla zrušena. Ale málokdo o této nabídce církve ví a využívá ji. Neochuzujeme se však o něco cenného a důležitého, když jsme ji přenechali jen našim katolickým bratrům?

Ve své práci chci popsat dějinné proměny zpovědi v evropském a zvláště českém protestantismu, zamyslet se nad tím, proč soukromá zpověď v protestantismu nikdy nezískala domovské právo a prozkoumat snahy o její znovuzavedení. Těžiskem mé práce je pohled na zpověď v reformaci a její další vývoj.

Práci jsem rozdělila na čtyři velké kapitoly: (1) „Zpověď“, (2) „Zpověď a reformátoři“, (3) „Zpověď a reformační vyznání“, (4) „Zpověď v současném protestantismu“. Každá z těchto kapitol je ještě rozdělena na podkapitoly.

V první kapitole s názvem „Zpověď“ objasňuji základní pojmy: zpověď a hřích z pohledu evangelické teologie. V podkapitolách popisuji biblické pozadí zpovědi a vývoj zpovědi do vrcholného středověku: apoštolská doba, starověk, raný středověk, vrcholný středověk, zpověď jako svátost (scholastická teologie pokání), nové předpisy o zpovědi ve 13. stol., Tridentský koncil (jeho vymezení ohledně tezí reformátorů), doba po tridentském koncilu, učení a praxe odpustků.

Ve druhé kapitole s názvem „Zpověď a reformátoři“ popisují praxi pokání a zpovědi v Jednotě bratrské, dále píší o pokání v pojetí Martina Luthera a jeho kritice tehdejšího oficiálního učení církve, jak ji vystihuje v 95 tezích. Dále zde popisují reformační kritiku středověkého pojetí zpovědi jako svátosti z pohledu Luthera, Melanchthona a Calvina. Pokračují reformační kritikou středověkého pojetí a praxe pokání, opět z pohledu Luthera, Melanchthona, Calvina.

Ve třetí části s názvem „Zpověď a reformační vyznání“ popisují, jak o zpovědi učí vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České. K Augsburskému vyznání ještě připojují Šmalkaldské články a Apologii Augsburského vyznání.

V poslední, čtvrté kapitole s názvem „Zpověď v současném protestantismu“ pojednávám o zpovědi v současném protestantismu, konkrétně v českých evangelických církvích. Přihlížím přitom i k zahraničním teologickým proudům, které získaly ohlas v českém prostředí prostřednictvím překladů do češtiny (Bonhoeffer, Hertzsch). Z českých autorů zmiňuji Josefa Smolíka.

V podkapitole: „Zpověď v evangelických agendách“ ukazují, že o ojedinelé praxi soukromé zpovědi v českém protestantismu svědčí starší i novější bohoslužebné knihy církve (agendy).

V podkapitole: „Hlasy po obnově soukromé zpovědi“ píší, že ačkoliv soukromá zpověď se v evangelických církvích užívá zřídka, ozývají se hlasy volající k její obnově, k opětovnému zařazení jako pevné formy sborového života: Bonhoeffer, Smolík, liturgická iniciativa Coena. K praktikování soukromé zpovědi vybízí také 32. synod ČCE na svém 3. zasedání (15.-17. května 2009).

1 ZPOVĚĎ

V této kapitole objasňuji základní pojmy: zpověď a hřích podle pohledu evangelické teologie. V podkapitolách popisuji biblické pozadí zpovědi a jak se zpověď vyvíjela do doby vrcholného středověku: apoštolská doba, starověk, raný středověk, vrcholný středověk, zpověď jako svátost (scholastická teologie pokání), nové předpisy o zpovědi ve 13. stol., Tridentský koncil (jeho vymezení ohledně tezí reformátorů), doba po Tridentském concilu. Na závěr se zmiňuji o učení a praxi odpuštěk. Tento pohled do minulosti může pomoci k porozumění, proč soukromá zpověď v protestantských církvích téměř vymizela.

1.1. ZÁKLADNÍ POJMY

1.1.1 Zpověď

Podstatou zpovědi je vyznání hříchu učiněné jednotlivcem nebo skupinou, a to buď soukromě nebo veřejně. Jejím prostřednictvím křesťan dochází skrze víru odpuštění a smíření s Bohem.

Hlavní formy zpovědi:

1. Soukromé vyznání v kající modlitbě přímo Pánu Bohu (praktikováno hlavně v protestantském prostředí).
2. Individuální vyznání knězi (v katolickém prostředí), ordinované osobě či jinému bratru či sestře v Kristu (v protestantském prostředí), po kterém následuje individuální rozhřešení.
3. Společné vyznání celého bohoslužebného shromáždění se společným rozhřešením (praktikováno hlavně v protestantském prostředí).

1.1.2 Hřích

Starý zákon užívá pro vyjádření hříchu mnoho pojmů. Hřích je v podstatě neposlušností, vzepřením se Bohu (Gn 3). Jiné časté výrazy pro hřích jsou přestoupení, porušení přikázání, přečin vyplývající z nesprávného smýšlení.

Také v Novém zákoně je hřích pojímán jako neposlušnost (srv. Ř 5,19). Tato neposlušnost není namířena jen proti Božímu právu a zákonu (1 J 5,17; 3,4), ale nadto proti Bohu samému. Například u apoštola Pavla jsou hříšníci označováni jako Boží „nepřátelé“ (Ř 5,10; Ko 1,21) a jako „ti, kteří Boha nenávidí“ (Ř 1,30). Základním hříchem je pak nevíra (Ř 14,23b). Podobenství o zlých vinařích (Mk 12,1nn) vidí hlavní hřích ve vzbouření se proti Bohu. Jako hříšník člověk nepřestupuje pouze přikázání Boží, ale nárokuje si Boží trůn, nepřekračuje jen Boží přikázání, ale hranici mezi Bohem a sebou samým (srv. Gn 3,5). Podstata hříchu u apoštola Pavla není opisována jen pojmem neposlušnost (Ř 5,19), ale též dalšími pojmy, např. žádostivost (Ř 7,7). Hřích u Pavla platí za zodpovědné lidské jednání a současně za osudové bytí. Osudovost hříchu je vyjádřena např. v Ř 7,15-20. Subjektem hřešení není člověk, ale hřích, jež v člověku přebývá (Ř 7,17.20). Opětovně je zde zdůrazňováno, že člověk koná zlo proti své vůli. Také v Ř 5,12nn je vyjádřen transsubjektivní osudový charakter hříchu, když je „hřích všech lidí odvozen z Adamova hříchu“. Ale nemluví se zde o biologickém odvozování hříchu (tzv. dědičném hříchu). Na obou místech je hřích současně pojímán jako odpovědné chování člověka. Ale podle druhého uvedeného biblického místa hřích není jen něco, co člověk činí, ale současně také něco, v čem se neustále nachází již od svého prvopočátku.¹

---

¹ PÖHLMANN, Horst Georg, *Kompendium evangelické dogmatiky*. Jihlava: Mlýn, 2002, 197-198

V *Kompendiu evangelické dogmatiky* Pöhlmann shrnuje své pojednání o hříchu takto:

Hřích jako „karence“ (nedostatek dobra, sklon ke zlu) a „konkupiscence“ (žádostivost), je nutné chápat jako „peccatum originale“ (původní hřích, prahřích) a současně jako „peccatum actuale“ (hřích, který člověk koná). Jsou to dvě stránky jedné skutečnosti. Hřích je bytí i konání, osud i víra v jednom. Pojem „dědičný hřích“ nepředstavuje žádné tragické dědictví, od kterého by se člověk mohl distancovat, jako by byl oddělitelný od svého vykonaného hříchu. Pojem „dědičný hřích“ nechce hřích historizovat, kauzalizovat a biologizovat (k čemuž často v tradici docházelo), ale chce vyjádřit jen univerzalitu, transsubjektivitu a tím neuniknutelnost hříchu. Pojem „dědičný hřích“ vyjadřuje, že zlo nepochází jen z člověka, ale jde nad člověka. Člověk hřích pouze nečiní, ale nachází se v hříchu po celý svůj život. Člověk není jen subjektem, ale též objektem hříchu. Hřích má v rukou, ale současně má hřích v rukou jeho. A jelikož hřích má člověka v rukou, člověk nemá ve svých rukou možnost, jak se od hříchu osvobodit. Musí být z hříchu osvobozen pouhou milostí Boží. Nejvnitřnější podstata hříchu se vyjevuje teprve v zrcadle Ježíše Krista. Hřích je ve své nejhlubší dimenzi povstáním proti Bohu, ne jen porušením přikázání či opominutím dobra. Hřích je nevírou a tím čímsi transmorálním, nemůže být tedy chápán pouze morálně.²

Podle J. Smolíka hřích, jak mu rozumí Písmo, spočívá v tom, že se člověk vydá silám zla a nechá se jimi zotročit. Na tyto démonické síly zla člověk sám nestačí a žádný člověk proti nim není imunní.³

---

² PÖHLMANN, Horst Georg, *Kompendium evangelické dogmatiky*. Jihlava: Mlýn, 2002, 218-219

³ SMOLÍK, Josef, *Pastýřská péče*. Praha: Kalich, 1991, 128

Kořen hříchu tkví v lidském srdci a má (jak podle M. Luthera vykládá K. P. Hertzsch) dvě hlavní podoby, ze které jsou odvozeny všechny ostatní: Pýchu, „že o sobě samých smýšlíme příliš vysoko, domníváme se, že nejsme odkázáni na Boží pomoc, a tak již předem programujeme své ztroskotání“ a zoufalství, „že smýšlíme o Bohu příliš nízko, nemáme v něj žádnou důvěru...“.⁴

1.2 BIBLICKÉ POZADÍ

Ve Starém zákoně najdeme vyznání hříchů jak soukromé, samému Bohu (srv. Ž 32,5), tak i veřejné (srv. Lv 16,20). V knize Numeri jsou rozlišeny dva typy hříchu: neúmyslné prohřešky, které jsou prominutelné a úmyslné hříchy, které si zaslouží vyobcování a smrt (srv. Nu 15,22-31). V poexilním období se k rituálům smíření za hříchy používaly zvířecí oběti, kadidlo a postříkávání krví s cílem umenšit hříchy, které byly k smrti, na hříchy, které mohly být prominuty (srv. Lv 4-6; 16,12-14).

Židovská praxe v době Ježíšově nabízela každoroční příležitost pro prominutí i těch nejzávažnějších hříchů prostřednictvím Yom Kippur. Používalo se také kadidlo a zvířecí oběti, hlavně obětní beránek. Hříchy mohly být prominuty, ať byl hříšník osobně přítomen při smířcích obětech za hříchy či ne, ale muselo předcházet upřímné pokání hříšníka a lítost nad hříchy, aby tyto obřady mohly být považovány za účinné.

I když křesťanská teologie vyznává, že odpuštění hříchů se člověku nabízí definitivně až Kristovou obětí na kříži, je zjevné, že už Starý zákon zná pojem odpuštění hříchů. Obraz milosrdného Boha, který se slitovává nad hříchem člověka nalezneme v mnoha žalmech (např. Ž 32,1-2.5; 51,3-6; 85,3).

---

⁴ HERTZSCH, Klaus-Peter, *Jak se můj život může znovu rozjasnit. Pozvání ke zpovědi v evangelické církvi.* (z něm.přel. Jakub Smrčka). 1. vyd., Praha: Coena, 2005, 8

Prorok Izajáš tváří v tvář Boží svatosti nejdříve vyznává svou vinu, pak přijímá očištění a nakonec pověření k novému úkolu.

Ve Starém zákoně najdeme také popis postojů člověka, jež umožňují odpuštění hříchů. Oběti a vnější obřady jsou zbytečné, jak zdůrazňují proroci (Mi 6,6-7; Jr 6,20). Podstatné je přiznání a vyznání viny (Jr 14,20; Ž 51,5-6), uvědomění si tíhy hříchu a bolest nad tím, že člověk urazil Boha a také zkroušenost srdce (Ž 51,19; Ž 6). Nakonec je to obrácení, jako hlavní podmínka odpuštění. Volání k obrácení zaznívá hlavně v hlásání proroků (Jr 3,14; Ez 18,30-32; 33,11.14-16).

V Novém zákoně pokračuje rozlišení mezi hříchy neúmyslnými a smrtelnými (srv. Žd 10,26-31; J J 5,16-17; Mt 12,31), ale smrt je nyní viděna spíše jako duchovní, než fyzická. Odpuštění je získáno skrze nejvyššího velekněze, Ježíše Krista, který se sám stal smířčí obětí za naše hříchy.

Hřích a smíření s Bohem zde představuje jeden z hlavních problémů náboženského života. Jan Křtitel navazuje na starozákonní výzvu k obrácení (Mk 1,4). Ježíš začíná své kázání slovy: „Čiňte pokání a věřte evangelium“ (Mk 1,15).

Odpuštění nacházíme v Novém zákoně ve dvojí perspektivě. Na jedné straně je kladen důraz na nezaslouženost odpuštění. Podmínky pro odpuštění, o kterých se zmiňuje Starý zákon, jsou pro člověka odkázaného jen na sebe nesplnitelné. Člověk je insolventní dlužník (Mt 18,23-35). Z vlastních sil se člověk před Bohem nemůže ospravedlnit (Mk 10,26-27). Z hlediska člověka se odpuštění jeví jako nemožné. Na druhé straně, přes tuto lidskou nemohoucnost získat odpuštění, je toto odpuštění oznámeno a vyhlášeno (Mk 2,5; Lk 1,77; 7,47-49). Je to dobrá zpráva o svobodném daru Božím hříšnému člověku (Lk 15,11-32).

Avšak evangelia nejen vyhlašují odpuštění, ale těsně je svazují s tím, kdo odpuštění přináší. Ježíš přichází jako ten, kdo má moc odpouštět hříchy, moc podobnou moci Boží (Mk 2,5.7.10; Lk 7,47). Na druhé straně se jeho smrt na kříži podává jako vykupitelský čin, který umožňuje odpuštění hříchů (Mk 10,45; Mt 26,28).

Svou moc odpouštět hříchy svěřil Ježíš Kristus svým učedníkům (srv. Mt 16,19; 18,15-18) a po svém vzkříšení jim dává svého Ducha svatého, a tím také moc prohlásit či zadržet odpuštění (srv. J 20,21-23). Ale v Novém zákoně není definován žádný kněžský úřad v souvislosti s odpouštěním hříchů. Spíše se jedná o bratrské napomínání (srv. Mt 18,15-18) a vyznávání hříchů jeden druhému (srv. Jk 5,16). Mnoho pasáží v epištolách mluví o tom, že jisté hříchy vylučují člověka z Božího království (srv. 1 K 6,9-10; Ga 5,19-21; Ef 5,5), ale zůstává nejasné, zda existují také neodpustitelné hříchy, např. hřích proti Duchu svatému (srv. Mt 12,31-32).⁵

1.3 VÝVOJ ZPOVĚDI DO VRCHOLNÉHO STĚDOVĚKU

1.3.1 Apoštolská doba

Nejstarším obdobím, které lze ohledně zpovědi sledovat, je období těsně po Kristově nanebevstoupení a seslání Ducha svatého. V apoštolské době se konalo napomínání a v případě neuposlechnutí exkomunikace: „Sektáře jednou nebo dvakrát napomeň a pak se ho zřekni“ (Tt 3,10). Jednalo se pouze o nejtěžší provinění. Po svém obrácení byl provinilec opět přijat do církve. Není ale známo, jak toto smíření v době apoštolské konkrétně vypadalo.⁶

---

⁵ *The encyclopedia of Christianity* (vol. 1), editors FAHLBUSCH, Erwin (at al.); translator and English-language editor BROMILEY, W. Geoffrey; statistical editor BARRET, B. David. William B. Eerdmans Publishing Company Brill, Grand Rapids Michigan/Cambridge, U.K. Leiden/Boston, 1997, 634

⁶ ZERHAU, Leo, *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích. Aktuálnost dějinného bohatství liturgických forem a teologických pohledů*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003, 20-21

Bylo zvykem i menší hříchy vyznávat před celým shromážděním: „V církvi vyznáš svá přestoupení, a nezačneš svou modlitbu se špatným svědomím.“⁷ Podobně mluví List Barnabášův.⁸

Na počátku 2. stol. se objevuje spis pocházející z Říma, *Pastýř Hermův*. Ten na základě očekávání brzkého příchodu Páně vyzývá pokřtěné, kteří upadli do hříchu, k obrácení, které je možné jen jednou.⁹ Toto přísné pravidlo se v církvi prosadilo. Jak píše J. Augustyn, v prvotní církvi totiž panovalo přesvědčení, že člověk po křtu už nemůže hřešit způsobem, kterým by přerušil svou jednotu s Bohem a církví. Apoštol Jan přesvědčoval: „Žádný, kdo v něm zůstává, nehřeší. (...) žádný, kdo se narodil z Boha, nedopouští se hříchu, neboť v něm zůstává Boží životní síla; nemůže páchat hříchy, protože se narodil z Boha“ (1 J 3,6.9). Skutečnost se ale zanedlouho značně vzdálila ideálu. V křesťanském společenství se vyskytovaly hříchy, včetně těch nejtěžších. Církev učila, že pokud se někdo dopustil smrtelného hříchu (vražda, odpad od víry, cizoložství), měl možnost se s Bohem a církví usmířit ve svátostném pokání. Byla to ale jednorázová šance – ke svátosti smíření bylo možno přistoupit pouze jednou za život. Recidivisté ocitající se opakovaně v těžkém hříchu byli svěčováni Božím milosrdenstvím, ale nebyl jim umožněn návrat do církve. Tertulián (+220) píše v traktátu *O pokání*, že pokřtěný člověk by už neměl vědět nic o pokání a už by je neměl potřebovat. Tehdy byl dobrým křesťanem ten, kdo nikdy nepotřeboval svátostné pokání. To ale neznamenal, že křesťané nebyli vybízeni k mimosvátostným kajícím aktům snímajícím lehké hříchy, dále k umrtvování a ke skutkům milosrdenství.¹⁰

---

⁷ *Didache* 4,14. In: *Spisy apoštolských otců*, (přel. D. Drápal). Praha: Kalich, 1986, 16

⁸ *List Barnabášův* 19,12. In: *Spisy apoštolských otců*, (přel. D. Drápal). Praha: Kalich, 1986, 59

⁹ *Pastýř Hermův*. In: *Spisy apoštolských otců*,. (překlad D. Drápal). Praha: Kalich, 1986, 278

¹⁰ AUGUSTYN, Józef, *Umění zpovídat: o svátosti smíření z pohledu různých disciplín*. AUGUSTYN, J. (ed.); OPATRŇY, Aleš (ed.); (z polštiny přel. Jindra Hubková). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, 126

1.3.2 Starověk

Thomas N. Tentler píše, že formální systém odpuštění vážných hříchů a smíření s Bohem a církví se začal objevovat v polovině 2. stol. a vyvinul se do kanonického pokání, které vládlo až do poloviny 7. stol.

V prvních dvou stoletích byla církev morálně elitním uskupením. Nebyla v ní velká potřeba dostupného rituálu pro obnovu hříšníků. Zejména v důsledku pronásledování římského císaře Decia ve 3. stol. a rozsáhlých konverzí v následném období míru a oficiálním uznáním křesťanství v roce 311 stoupá potřeba stanovit pro křesťanský život jasné kanonické předpisy. Proto také název kanonické pokání. Hojnost dokumentů o systému kanonického práva ve 4. a 5. stol. je důkazem, že tato nezbytnost byla uznána a kanonické pokání bylo široce praktikováno.

Nejnápadnějším rysem kanonického pokání byla jeho extrémní tvrdost. Pokání bylo veřejné, veřejný byl i obřad smíření a pokání bylo dovoleno křesťanovi pouze jednou za život. Svatý Ambrož později dokonce prohlásil, že existuje jen jedno pokání, právě tak jako existuje pouze jeden křest. Když člověk těžce zhřešil podruhé, musel se spolehnout jen na Boží milosrdenství. Při nebezpečí smrti mohl dostat svaté přijímání nebo na něj byly vzkládány ruce, jako symbol smíření. Seznam hříchů, pro které bylo stanoveno veřejné pokání, se liší od autora k autorovi. Základními třemi hříchy byly vražda, odpad od víry a cizoložství.

Do kajícího období se vstupovalo na základě vlastního vyznání nebo u veřejně známých hříchů na základě rozhodnutí biskupa. Jestliže se tedy nejednalo o veřejně známý skutek, komunita věřících nevěděla, za jaký hřích se kající kaje. Oficiální ceremonie v Římě, zahrnující vkládání rukou, znamenala vstup hříšníků do řádu kajících, třetí třídy křesťanů, odlišné od

katechumenů a věřících.¹¹ Leo Zerhau k tomu ještě dodává, že kající byli rozděleni na čtyři podskupiny, podle toho, jaké místo v kostele při shromáždění věřících jim bylo přiděleno. Jednou skupinou byli plačící (flentes), kteří ve speciálním oděvu zůstávali před kostelem a prosili příchozí o přímluvnou modlitbu. Druhou podskupinou byli naslouchající (audientes). Ti se účastnili spolu s katechumeny bohoslužby slova a po ní shromáždění spolu s nimi opouštěli. Dále to byli ležící či klečící (prostrati), kteří se účastnili celé liturgie vkleče nebo v pozici prostrace. Poslední podskupinou byli stojící (consistentes), kteří se účastnili mše běžným způsobem, ale nesměli přinášet obětní dary ani přijímat svátost oltářní. Kající byli oblečeni do kůže z oslů, podle podobenství o posledním soudu, kdy Kristus odděluje ovce od kozlů (srv. Mt 25,32). Často se postili, spali na obyčejné pryčně, modlili se i v noci. Ráno i večer museli vykonat stovky pokleknutí a prostrací, nesměli jíst maso a museli dávat almužny. Ve farnostech vykonávali nejtěžší úkoly, jako byla příprava zemřelých k pohřbu a pohřbívání.¹²

Po vykonání pokání, píše dále Tentler, byli kající přijímáni do obecnství věřících skrze obřad smíření, při kterém se opět konalo vzkládání rukou. Pokání ale člověku naprosto změnilo život. Usmířený kající nemohl vstoupit do duchovního stavu, nemohl uzavřít smlouvu manželství. Pokud byl ženatý, nemohl užívat svá manželská práva, navždy musel žít v celibátu. Nesměl zastávat veřejné funkce a nemohl vykonávat vojenskou službu.

Průběh kajícího období se ale lišil od místa k místu a v průběhu několika století nezůstával neměnný. Avšak od počátku se jednalo o pokání

---

¹¹ TENTLER, Thomas N., *Sin and Confession on the Eve of the Reformation*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1977, 4

¹² ZERHAU, Leo, *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích. Aktuálnost dějinného bohatství liturgických forem a teologických pohledů*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003, 22-23

tvrdé a od pol. 5. stol. do pol. 7. stol. lze rozeznat jakýsi obecný model pokání a smíření kajcníků.¹³

Počátek kajícího období se v Římě slavil na Popeleční středu, byl doprovázen sypaním popela a kajícíci byli vyvedeni z chrámu. Kající doba trvala od několika týdnů až let. Při nebezpečí smrti bylo kajcníkovi podáno svaté přijímání, ale při uzdravení musel své pokání obnovit.

Konečný obřad smíření s Bohem a církví se konal většinou na Zelený čtvrtek. Kajcník byl uveden doprostřed kostela a lehl si na zem. Zde byl rozhrěšen od svých hříchů (viz 1.1.4 Rekoniace). Celá událost připomínala křest dospělých, který se konal o pár dnů později. Kajícíci i nově pokřtění rozšiřovali společenství věřících. Jedni byli obmyti vodou slz pokání, druzí vodou křtu. Pravděpodobně se v církvi postupně prosadila praxe podávat svaté přijímání také kajcníkům. Církev usoudila, že nemůže nadlouho zbavovat množství věřících prostředků ke spáse.¹⁴

V důsledku těžkých sankcí se hříšníci často pokání vyhýbali a odkládali jej až do bezprostředního nebezpečí smrti. Tentler mluví o pokání na smrtelném loži. Problém odkládání pokání na hodinku smrti ovlivnil diskusi na toto téma v dalších staletích. V 5. stol. se objevily dva konfliktní názory mezi odkládáním pokání a průběžným pokáním. Papež Lev I. Veliký drží názor, že věřícím má být při hrozící smrti poskytnuta možnost pokání a i přes absenci kajících cvičení má mít hříšník možnost smíření. Pokání na smrtelném loži mělo mít stejnou hodnotu jako normální kanonické pokání. Pokud se ale člověk uzdravil, musel zpětně vykonat běžné pokání.

Sv. Augustin je ale jiného názoru. Nabádá kajcíky, aby prokázali svou upřímnost tím, že proměňují své životy. A to je neslučitelné s praxí hříšného

---

¹³ TENTLER, Thomas N., *Sin and Confession on the Eve of the Reformation*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1977, 4-5

¹⁴ ZERHAU, Leo, *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích. Aktuálnost dějinného bohatství liturgických forem a teologických pohledů*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003, 25

života a odkládáním pokání až na smrtelné lože. Hříšník musí měnit svůj život dokud žije a je zdravý. Má snad očekávat, že bude smířen, když začíná umírat? Augustin je přesvědčen, že pokřtěný člověk, který žije dobře, aniž by se dopustil těžkého hříchu, ale přesto je vinen v těch každodenních nevyhnutelných, tak jsou mu odpuštěny, když se modlí Otčenáš. Pak může klidně a spokojeně zemřít. A pokud zhřeší vážně, může být obnoven skrze upřímné pokání, které začíná poctivým: „Zhřešil jsem“. V případě, že člověk žije dobře po svém pokání, i on bude spasen. Pokání při umírání je ale podle Augustina jiného druhu. Pokud někdo odkládá pokání až do poslední chvíle života a hned po smíření umírá, tak nepředpokládáme, že učinil dobrý konec. V tomto případě se mu nemůže poskytnout příslib spásy. Proto je lepší činit pokání, dokud je člověk zdravý, uzavírá Augustin.¹⁵

1.3.3 Raný středověk

Do 6. stol. církve znala jednorázové pokání. Hříšník vyznal své hříchy a poté se připojil ke skupině kajcníků. Na konci 6. stol. se v Irsku objevil nový systém odpuštění, který se vyvinul v praxi soukromé zpovědi v pozdním středověku. Tento systém byl založen na penitenciálech, krátkých manuálech, které obsahovaly seznamy hříchů s příslušnými sankcemi. Těmto seznamům hříchů se říkalo tarify. Odtud také název tarifní pokání. Součet pokut za jednotlivé hříchy napověděl knězi, jaké pokání má kajcníkovi uložit. Tento systém soukromého vyznávání vin se dostal do Evropy díky iroskotským misionářským mnichům. Hlavním důvodem zavedení tohoto revolučního pojetí pokání byla situace v odlehlých částech říše, na Britských ostrovech, kde se starověká praxe veřejného pokání nestihla prosadit. V těchto oblastech byla

---

¹⁵ TENTLER, Thomas N., *Sin and Confession on the Eve of the Reformation*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1977, 6-9

evangelizace uskutečněna mnichy a celá církevní organizace nesla mnišskou pečeť.

Popularita tohoto systému byla nepochybně založena na některých výrazných kontrastech se starým systémem kanonického pokání. Kanonické pokání bylo veřejné, zatímco tarifní pokání bylo ryze soukromé, mezi knězem a kajícníkem. Kněz kajícníkovi ukládal pokání, ale již se nepraktikoval formální vstup do řádu kajícníků. Nebylo zde ani slavnostní a veřejné smíření. Kajícníci měli další neocenitelné výhody. Ve starověku bylo zvykem rozhřešovat hříšníka až po uplynutí doby pokání. U nového, tarifovaného pokání, kněz rozhřešoval hříšníka ještě před vykonáním kajících skutků. Kromě toho bylo pokání opakovatelné a mohlo být užíváno nejen za vážné hříchy, ale i za všední hříchy.¹⁶

L. Zerhau ještě připomíná, že jeden z velkých představitelů západního mnišství, Kolumbán, v 6. stol. doporučuje vyznávat hříchy nejen hlavní, ale nezapomínat ve své zpovědi ani na nejmenší z hříchů. Ale současně se vyskytovala též praxe vyznávání lehkých hříchů jen samotnému Bohu. Obě koncepce spolu zápasily. Místní sněm v Chalon sur Saone z r. 813 prohlásil oba způsoby za užitečné.¹⁷

Nová praxe opakovatelnosti pokání a udělování rozhřešení hned po vyznání hříchů knězi, se ale církevní hierarchii jevila zcela pochybenou. Místní sněm v Toledu r. 589 tuto praxi odmítl. Pokud člověk zhřeší, koncil vyžaduje určitý proces pokání, které je lékem na rány způsobené hříchem. Současně se nepřipouští, aby člověk stále znovu upadal do stejného hříchu a konal opakované pokání. Ti, kdo zhřeší podruhé, ať už během doby pokání nebo po svém opětovném smíření s církví, mají být potrestáni se starodávnou přísností

---

¹⁶TENTLER, Thomas N., *Sin and Confession on the Eve of the Reformation*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1977, 9-10

¹⁷ZERHAU, Leo, *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích. Aktuálnost dějinného bohatství liturgických forem a teologických pohledů*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003, 30

(exkomunikace). Jednalo se ale jen o těžké hříchy (odpad od víry, vražda, cizoložství). Později, za doby vlády Karla Velikého se jako prozatímní prosadila praxe konat za veřejné hříchy veřejné pokání a za skryté hříchy skryté pokání.¹⁸

L. Zerhau zmiňuje ještě tzv. knihy náhrad, které sněm v Paříži v r. 829 přikázal spálit. Tresty plynoucí z tarifů bylo totiž možné zaměnit za odpovídající náhradu. I pro tyto záměny existovaly knihy. Např.: jak zaměnit rok půstu: Strávit tři dny bez jídla na hrobě světce, bez jídla, pití a spánku a během této doby recitovat žalmy nebo breviář. S šířením těchto knih ale došlo k nové krizi ve slavení svátosti smíření, neboť jednotlivé knihy popisující záměny pokání si vzájemně protiřečily a staly se prakticky nepoužitelnými. Začal se také šířit zlovyk nahrazovat pokání penězi a náhrady se často zkracovaly z několika let na jediný den.

1.3.4 Vrcholný středověk

Od poloviny 10. stol. se všeobecně rozšířila praxe, ve které rozhřešení následuje bezprostředně po vyznání hříchů. Základní pohled na pokání se změnil. Nejde už o nalezení odpovídajícího pokání, jež vyléčí hřích, ale samo vyznání hříchů je chápáno jako pokání. Stud, jež provází vyznání hříchů, je sám o sobě pokládán za dostatečný trest za hřích. Vyznání je tak podstatou očištění. Jakmile se rozhřešení přesunulo z doby po skončení pokání na chvíli následující po vyznání hříchů, jak lze vidět od 10. stol., kající samozřejmě začali ztrácet chuť k vykonání pokání. Spojení rozhřešení s vyznáním vin následně vedlo k symbolickému chápání uloženého pokání. Hlavní pozornost se přesunula na vyznání hříchů. Od krize kanonického, náročného a závažného pokání, církev dospěla ke krizi ledabylého pokání nebo i jeho úplné absence.

---

¹⁸TENTLER, Thomas N., *Sin and Confession on the Eve of the Reformation*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1977, 14

Nový pohled ohledně pokání se teoreticky utváří také na univerzitách. Teologové definují, co je to svátost a kolik svátostí v církvi existuje. Pro smíření kajícíka je použit výraz *sacramentum* poprvé ve 12. stol. Definují se též jednotlivé složky každé svátosti (materie a forma) a v rámci scholastické přesnosti a systematičnosti je snaha tuto materii a formu u každé svátosti určit přesně.

Francouzský teolog Abélard zastává názor, že tím, co skutečně přináší odpuštění hříchů ve svátosti smíření, není rozhřešení, ale kajícíkova lítost. Stejně tak smýšlí Petr Lombardský. Je vidět, že myšlenka svátosti smíření jako projevu moci církve nebyla něčím zcela samozřejmým.¹⁹

1.4 ZPOVĚĎ JAKO SVÁTOST

1.4.1 Scholastická teologie pokání

Od 12. stol. se pokání definitivně zařazuje do výčtu sedmí svátostí. Ve scholastické teologii se hlavní pozornost soustřeďovala na upřesnění vztahu mezi rozhřešením vyhlášeným církví (v osobě kněze) a osobními kajícími činy hříšníka. Tomáš Akvinský učil, že osobní pokání a formule rozhřešení splývají v jednotu: hřích odpouští už samo radikální obrácení, neboť je výsledkem působení Boží milosti. Proto zde nelze mluvit o tom, že člověk dosahuje ospravedlnění, čili stavu milosti, cestou vlastního úsilí. Milost obrácení je darem Božím a tímto darem je nesena. Obrácení samo tedy způsobuje odpuštění hříchů, ale dochází účinnosti moci předcházejícího rozhřešení. Materii ve svátosti představují akty kajícíka a kněze udělujícího

---

¹⁹ ZERHAU, Leo, *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích. Aktuálnost dějinného bohatství liturgických forem a teologických pohledů*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003, 31-34

rozhřešení. Mezi akty kajícíka patří lítost, vyznání a zadostiučinění. Formu svátosti smíření tvoří slova kněžského rozhřešení.²⁰

1.4.2 Nové předpisy o zpovědi ve 13. století

V této době přetrvávají i jiné možnosti odpuštění hříchů mimo zpověď před knězem, i když postupně mizí. V případě nouze, například v nebezpečí smrti, se lze vyznat i laikovi. Známost formou pokání byla také pěší pout'. Pro svou nebezpečnost a nepohodlnost byla považována jako mimořádně vhodný prostředek k odpuštění těžkých hříchů i jako náprava rozvráceného života. Pro lehké hříchy připadalo v úvahu také společné rozhřešení, vsunuté v 11. století do každé mše svaté. Bývalo při mši recitováno až do Druhého vatikánského koncilu. Ve středověku bylo chápáno nejen jako prosba o odpuštění, ale jako skutečné svátostné rozhřešení. Kněz při něm totiž držel v ruce štólu, což bylo běžné právě při svátosti smíření.

Všechny tyto formy ale postupně vytlačuje nový typ zpovědi. Stále více se klade důraz na vnitřní akty kajícíka, hlavně na pokání a lítost, a na ústřední význam kněžského rozhřešení. Čtvrtý lateránský koncil (r.1215) předepisuje pro těžké hříchy povinnou zpověď minimálně jedenkrát ročně, a to v době velikonoční. Každý věřící musí upřímně vyznat všechny své hříchy svému farnímu knězi. Ten, kdo neposlechl příkaz koncilu, nesměl vstoupit do kostela a byl mu odepřen i křesťanský pohřeb. Začínají se objevovat tzv. rezervované hříchy, které mohl rozhřešit pouze biskup nebo papež, pokud nešlo o nebezpečí smrti. Zdůrazňuje se zpovědní tajemství.

Nauku o svátosti smíření dále upřesnily koncil ve Florencii v 15. stol. a koncil v Tridentu (1545-1563).

---

²⁰ AUGUSTYN, Józef, *Umění zpovídat: o svátosti smíření z pohledu různých disciplín*. AUGUSTYN, J. (ed.); OPATRŇY, Aleš (ed.); (z polštiny přel. Jindra Hubková). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, 71-72

Florentský koncil mluví o lítosti, vyznání a pokání jako o úkonech kajícího a o slovech „Uděluji ti rozhřešení“ jako o úkonu kněze – o formě svátosti, o chvíli odpuštění. Po Tridentském koncilu se toto pojetí jen upevnilo. Vymizely staré formy smíření – pouť, kající období, společné rozhřešení na začátku mše svaté chápané jako svátost, zpověď samotnému Bohu a zpověď laikovi. Církev se spíše soustředila na obranu starého, než na hledání nových forem. Stála totiž tvář v tvář protestantské výzvě, zpochybňující samotné základy katolického pojetí pokání.²¹

1.4.3 Tridentský koncil (1545-1563)

Koncil se snažil čelit tezím protestantských reformátorů, kteří vystupovali mimo jiné proti povinnosti individuální zpovědi, neboť tu si podle jejich názoru výslovně vymyslel Čtvrtý lateránský koncil. Hlavní rozhodnutí koncilu zdůraznilo význam a nutnost vyznání všech smrtelných hříchů, na které si kající vzpomene po patřičné a pečlivé úvaze, ve svátosti pokání. Ve zpovědi bylo dovoleno vyznávat také lehké hříchy.²²

Dekret Tridentského koncilu *De sacramentis* (1547) nepodává kompletní a ucelenou nauku o svátostech. Jeho formulace nesou rysy teologie Tomáše Akvinského s jeho scholastickou terminologií, která ale není rozvíjena ani vysvětlována. Celý dekret vymezuje pozici tehdejší oficiální církve vůči reformačnímu pojetí, jeho ladění je výrazně apologetické. Teze reformátorů jsou předloženy negativním způsobem a opatřeny anathematy.

---

²¹ ZERHAU, Leo, *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích. Aktuálnost dějinného bohatství liturgických forem a teologických pohledů*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003, 35-38

²² AUGUSTYN, Józef, *Umění zpovídat: o svátosti smíření z pohledu různých disciplín*. AUGUSTYN, J. (ed.); OPATRŇY, Aleš (ed.); (z polštiny přel. J. Hubková). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, 82-83

Nejdůležitější hlediska koncilních rozhodnutí:

- a) Na výtky o zpovědi coby lidském výmyslu koncil odpověděl výrokem o ustanovení svátosti Kristem.
- b) S odvoláním na Boží zákon požadoval vyznávání všech po křtu spáchaných hříchů co do počtu, druhu a okolností měnících druh hříchu.
- c) Proti názorům, že rozhřešení není nic jiného než hlásání evangelia, koncil zdůrazňuje soudní charakter svátosti pokání, ve které kněz Boží mocí hřích buď zadrží, nebo odpustí.
- d) Na vyvrácení názoru, že moc odpouštět hříchy má každý křesťan, koncil uvádí biskupy a kněze jako správce svátosti smíření.²³

1.4.4 Doba po Tridentuském koncilu

Po Tridentuském koncilu se zpověď stala individualistickou svátostí. Odehrává se ve zpovědnici, zvláštním odděleném prostoru, který je od r. 1614 opatřen mřížkou. Mřížka odděluje dokonce kněze od kajícíka, vymizely z ní společné modlitby i zpěvy. Ztrácí se liturgicky vyjádřená solidarita mezi zpovědníkem a kajícím. Za výhodu lze považovat možnost individuálního duchovního vedení. Ale často dochází k čistě právnímu chápání zpovědi bez opravdové lítosti kajícíka. Lidé jen na sebe něco prozradí. Obřad probíhá dvojjazyčně, počáteční dialog, vyznání i rady a uložení pokání je v rodném jazyce, rozhřešení v latině. Vědomí rezervovaných hříchů a možnosti v určitých případech (nebezpečí smrti) tyto hranice pravomoci překročit, vede k formulaci rozhřešení: „Nakolik je to v mé moci a nakolik to potřebujete“.

Při rozhřešení činí kněz znamení kříže ve vzduchu a též kajícík se znamená křížem.²⁴

---

²³ AUGUSTYN, Józef, *Umění zpovídat: o svátosti smíření z pohledu různých disciplín*. AUGUSTYN, J.(ed.); OPATRŇÝ, Aleš (ed.); (z polštiny přel. J. Hubková). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, 74-75

1.4.5 Učení a praxe odpustků

Učení a praxe odpustků se začaly vytvářet v 11. století. Odpustky původně znamenaly odpuštění veřejného pokání, aby jím lidé nebyli nadměrně zatěžováni.

Ve 12. stol. byla rozvinuta teorie *pokladnice církve*. Podle ní díky Kristově krvi a krvi mučedníků neexistuje hřích, za který by už nebylo přineseno zadostiučinění. Tato krev tvoří pokladnici, ke které drží klíč církev a ze které může podle libosti udělovat odpustky. A proto neexistuje žádný nepotrestaný hřích. Kompetence církve byla rozšířena na onen svět a začalo jí být přiznáváno právo rozhodovat ve vztahu k zásluhám Kristovým a svatých, jež sahá až k branám očiště.

Vývoj myšlenek v raném středověku ohledně učení o očištění, o pokladnici církve, zásluhách Kristových a svatých, přineslo i jiný pohled na odpustky. Odpustky byly postupně používány nejen na odpuštění časných církevních trestů (veřejného pokání), ale také na odpuštění očišťovacích trestů (trest není věřícímu automaticky odpuštěný spolu s vinou) a nakonec dokonce na odpuštění očišťovacích trestů těch, kteří již zesnuli. Žijící věřící totiž podle tehdejšího chápání mohl koupit odpustku zmírnit utrpení zemřelého v očištění nebo vykoupit jeho duši.

Celková atmosféra obrazu očiště, kterou vytvořila středověká církev, je popisována jako bolestivý a očišťující proces utrpení po smrti. Očišťující oheň je potřebný pro duše, které sice budou spaseny, ale jsou poskvrněny hříchy, ze kterých se musí očištit. Tak vznikla velice kontroverzní teorie přiznávající papeži vyprázdnit očiště, pokud to bude jeho vůle.

Praxi odpustků od počátku doprovázely případy těžkého zneužití s cílem finančního obohacení. Dochází ke kupčení s odpustky, ke kterému dal

---

²⁴ ZERHAU, Leo, *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích. Aktuálnost dějinného bohatství liturgických forem a teologických pohledů*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003, 38-39

podnět arcibiskup Albrecht Braniborský. Jsou známa vystoupení kazatelů, kteří skandálním způsobem vybízí ke kupování odpustků. Jejich počínání zastavuje až Pius V., v r. 1567.

Odpustky se časem staly aktem mírnosti církve, která přichází na pomoc věřícím. Zjemňuje přísnost disciplíny tím, že zmírňuje trest. V souvislosti s vůlí ulehčit si cestu ke spáse spojila církev s odpustky i křížovou výpravu.²⁵

2 ZPOVĚĎ A REFORMÁTOŘI

V této kapitole pojednávám o praxi pokání a zpovědi v Jednotě bratrské, o pokání z hlediska Martina Luthera a o jeho kritice tehdejšího oficiálního učení církve, jak ji popisuje v 95 tezích. Dále píše o reformační kritice středověkého pojetí zpovědi jako svátosti z pohledu reformátorů Luthera, Melanchthona a Calvina. Na závěr zmiňuji reformační kritiku středověkého pojetí a praxe pokání, opět z pohledu Luthera, Melanchthona a Calvina.

2.1 POKÁNÍ A ZPOVĚĎ V JEDNOTĚ BRATRSKÉ

„Východiskem praxe pokání v Jednotě bratrské byla skutečnost, že pokřtěný člověk se znovu dopouští hříchu, a tím porušuje smlouvu křtu, v níž mu byla dosvědčena Boží milost a odpuštění.“²⁶ Vzhledem k této skutečnosti zaujala Jednota bratrská postoj, jaký se v církvi nakonec prosadil už ve 3. stol. Podle tohoto postoje se všem již pokřtěným hříšníkům, včetně těch, kdo se

---

²⁵ BIELA, Adriána, NICÁK, Maroš, BATKA, Lubomír, *95 výpovědí Dr. Martina Luthera: malý spis – velké zmeny*. Text 95 výpovědí z latinštiny přeložila Biela, A. Praha: Lutherova společnost, 2015, 38-40

²⁶ LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 291

dopustili těžkého hříchu (modlářství, vražda, cizoložství), nabízí možnost dalšího odpuštění. Odtud se potom ve staré církvi rozvinula praxe pokání.

Jednota bratrská se ale kriticky vyrovnávala s pozdně středověkým pojetím pokání jako svátosti, a hlavně s jeho praxí. Podle Čtvrtého lateránského koncilu (r. 1215) se každý věřící musel minimálně jednou za rok (většinou před Velikonocemi), dát vyzpovídat. Pokud tuto povinnost nesplnil, byl doživotně vyloučen z církve a nesměl mít církevní pohřeb. Podle závazného dokumentu Florentského koncilu (z r. 1439) se svátost pokání skládala z těchto částí: (1) materií svátosti tvořil úkon kajícího (actus paenitentis). Ten obsahoval upřímné pokání (*cordis contritio*), ústní vyznání hříchů zpovědníkovi (*oris confessio*) a zadostiučinění, tedy splnění pokání uloženého knězem (*satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis*). (2) Formou svátosti byla slova absoluce (*verba absolutionis*), pronesená knězem v indikativní formě: „Ego te absolvo.“ Účinkem svátosti je odpuštění hříchů.²⁷

Již Jan Hus kritizoval pozdně středověké pojetí svátosti pokání. Odmítal její praxi, kterou doprovázela sakramentalizace, svatokupectví a zneužívání kněžské moci, píše dále T. Landová. Podle J. Husa ve skutečnosti neuděluje odpuštění hříchů kněz, ale pouze vyhlašuje odpuštění Boží. Ale jeho následovníci z toho vyvodili důsledky, kterými svátost pokání naprosto zpochybnili. Podle Táborů se stačí zpovídat Bohu. Ušní zpověď odmítají jako ustanovení lidské. Duchovní otec Jednoty bratrské, Petr Chelčický, též zpochybňuje nutnost zpovědi, ale neodmítá ji. Jen v případě, že dobrý kněz není k dispozici, doporučuje zpovídat se jen samotnému Bohu nebo se zpovídat jinému moudrému křesťanu. Naproti tomu Jan Rokycana má umírněnější názor a pokání s ušní zpovědí zachovává jako svátost. Ale i on trvá na potřebě

---

²⁷LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 291

skutečného rozměru pokání. Skutečné pokání v srdci člověka nemůže nahradit ušní zpověď u kněze. Odpustkovou praxi ovšem odmítá.²⁸

2.1.1 Svátost pokání v počátcích Jednoty bratrské

Úsilí Jednoty bratrské o duchovní a mravní obnovu církve se projevovalo také tím, že přistoupila vážně ke svátosti pokání a snažila se očistit její dosavadní praxi. Navázala na prohlášení Jana Husa a kritické myšlenky Chelčického, ale zároveň podržela pokání jako svátost. Zde T. Landová zmiňuje *Čtvrtý list k Mistru Rokycanovi*, kde Řehoř Krajčí popisuje praxi svátosti pokání v počátcích Jednoty:

Křesťan přijatý do sboru, který zhřešil a byl přiveden k lítosti nebo se sám obrátil, se má nejdříve vyznat ze svých hříchů. Pokud zhřešil tajně, má tak učinit před knězem, pokud zhřešil zjevně, má tak učinit před sborem. Kněz, který kajícího přijímá, má postupovat dle pokynů v 1 J 5,16. Kajícího vyzve, aby se pokořil před Bohem i před těmi, se kterými má účast na Božích darech, vyznal před nimi své hříchy a prosil o odpuštění a přímluvy. Kněz i lid mají kajícího odpustit, modlit se za něj s vírou v Boží odpuštění na základě slov z 2 K 2,10 a opět jej přijmout za člena církve. Součástí praxe pokání ve staré Jednotě bratrské je tedy hříšníkovo vyjádření lítosti, vyznání hříchů, odpuštění ze strany kněze a sboru, přímluvná modlitba a přijetí kajícího zpět za člena církve.

Od počátků Jednoty bratrské jsou zpověď a udělení rozhřešení jednou z povinností a kompetencí bratrských kněží. Podle záznamu v bratrských *Dekretech* (z r. 1499), kněží mají „svědomí slyšeti, znovu obráceným radu dávat, rozvazovati, svazovati, padlým raditi a zpovědi kajících se slyšeti, cestu

---

²⁸ LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 293

ku pokání činiti, právě kající rozvazovati, nehodné svázati“.²⁹ Jasně zde vystupuje do popředí pastýřský aspekt kněžské služby. Povinností bratrských kněží není pouze samotné vykonání svátosti pokání, ale mají být též duchovními rádci kajících a pomáhat jim ve svízelných životních situacích. Pastýřský a katechetický rozměr praxe pokání naznačuje již Řehoř v *Traktátu Bratří starých* (1470). Povinností kněží je podle něj vyslyšet kající, poradit jim a přivést je k poznání pravdy, tak aby byli mrtvi hříchu a živi spravedlnosti.

Dalším znakem raného bratrského pojetí a praxe pokání je, že bratři odmítají záslužnické myšlení. Lítost hříšníka nechápu jako jeho vlastní počín, ale jako dílo Boží milosti. Srdce věřícího, zkroušené nad vlastními hříchy, je Božím darem.³⁰

2.1.2 Svátost pokání za Lukáše Pražského

Ve své *Apologii* Lukáš Pražský svátost pokání definuje jako „zevnitřní znamení vnitřní milosti a pravdy padlého člověka“.³¹ Svátost pokání je tedy vnější znamení milosti a pravdy, na kterém kající hříšník dostává účast. U této svátosti L. Pražský rozlišuje vnitřní a vnější stránku. Vnější stránka znamená pokání hříšníka formou vyznání vin před Bohem a zpovědníkem, pláčem, smutkem, postem, almužnou atd. Vnitřní stránka pokání, odehrávající se v nitru člověka, se projevuje pokorným a zarmouceným duchem, zkroušeným srdcem, lítostí nad hříchy, úmyslem odvrátit se od zlého a obrátit se k dobrému.

Nebezpečí zneužití svátosti pokání podle T. Landové vidí L. Pražský v tom, když se pozornost kněze a kajícího zaměří jen na vnější stránku této svátosti. Pak jako by k dosažení Božího odpuštění stačilo jen vykonání svátosti

---

²⁹ cit. podle: LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 294

³⁰ LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 294

³¹ cit. podle: LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 294

pokání, tedy zpovědi, skutků zadostiučinění a rozhřešení. Z tohoto důvodu silně kritizuje mnohé nešvary v kající praxi. Podle něho jen tehdy, pokud dochází jak k vnějším, tak i vnitřním projevům pokání, můžeme toto dění považovat za „znamení navracení milosti a ducha sv., prvotnosti a hříchův odpuštění“.³²

Podrobnější výklad o této svátosti Lukáš podává ve spise *O pokání* (z r. 1523) a dále ve *Zprávách kněžských*. Zde rozlišuje dva typy pokání:

Jednak typ pokání, ke kterému dochází při obrácení člověka k víře. Na základě slyšení slov Písma sv. si člověk uvědomuje svou hříšnost (hřích dědičný), nemožnost získat spravedlnost před Bohem vlastními silami a dar nové spravedlnosti skrze oběť Kristovu. Tento typ pokání považuje Lukáš za pokání základní, jediné, které je základem veškerého pokání (s odkazem na Mt 3,2; 1Pt 2,38). Toto pokání věřící činí většinou před přijetím svátosti křtu. Z tohoto důvodu je Lukáš nepokládá za samostatnou svátost. Ale netýká se pouze stavu člověka před přijetím křtu. Jde o pokání, které křest předchází, probíhá při něm a má trvat až do smrti. Jde o základní postavení člověka před Bohem, které Lukáš Pražský přirovnává k postavení vracejícího se marnotratného syna (srv. L 15,11-32). Důraz na pokání jako požadavek celého života se objevuje hlavně v Lukášových spisech pozdějšího data. Je zde patrný vliv Lutherova pojetí, jež německý reformátor vyjádřil r. 1517 ve Wittenbergu v první ze svých 95 tezí.

Ve druhém typu pokání jde o pokání věřících, kteří ve křtu přijali Boží milost, ale pak od víry odpadli, porušili úmluvu Božího zákona a upadli do hříchu. Tento typ pokání Lukáš považuje za svátost, „jenž jest znamenie a svědectvie milosti a pravdy, ano i milostí a pravdou pokanie duchovního

---

³² cit. podle: LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 295

posvátně“.³³ K vysvětlení potřebnosti této svátosti používá tyto argumenty: Jde-li o věřícího, jež zhřeší po svém křtu, pak mu jeho křest nemůže nadále dosvědčovat Boží milost a pravdu, protože takový člověk ji v důsledku svého hříšného jednání ztratil. Opuštění hříchů, které spáchal po křtu a navrácení Boží milosti mu ale – pokud se kaje – nemůže dosvědčit ani svátost biřmování, (ta dosvědčuje předcházející, přítomnou i budoucí milost a pravdu v naději), ani svátost Večeře Páně (ta potvrzuje přítomné požívání milosti a pravdy v Kristu). Z toho Lukáš vyvozuje závěr, že „jiná svátost musí být zvláštní k vyznamenaní i k svědectví navrácení milosti a pravdy potřebné křtem v smlouvě svědčené“, a touto svátostí je „rosvázanie a odpuštenie hriechuo skrze rukou vzkładanie“ čili svátost pokání. Biblické zdůvodnění svátosti pokání spatřuje Lukáš ve slovech Ježíše z Mt 16,19: „Což rozviežeš na zemi, rozvázáno bude v nebi (...)“³⁴

Podle Lukáše jsou k svátostnému pokání nutné tři scholastické požadavky: zkroušenost srdce čili lítost (*contritio cordis*), vyznání vin čili zpověď (*confessio oris*) a dostiučinění, jež se ale nekryje se scholastickým pojetím skutků zadostiučinění (*satisfactio operis*).

První část pokání, lítost, vyplývá z rozpoznání hříšníka, že následkem vlastní viny ztratil dobré svědomí, Bůh na něj uvalil svůj hněv a odebral mu svou milost. Pravá lítost se projevuje žalostí, bolestí nebo soužením pro hříchy a urážku Boží. Již tuto pravou lítost samu o sobě Lukáš pokládá za vnitřní znamení Boží milosti, tedy za dar Boží. Součástí tohoto daru je odmítavý postoj vůči hříchu a čitelné projevy lítosti jako je lítost, bolest a žal. Pokud však lítost, bolest a žal hříšníka vyplývají pouze z jeho strachu ze smrti nebo z hanby, pak jde o pokání nespasitelné.

---

³³ PRAŽSKÝ, Lukáš, *Zprávy kněžské*. cit. podle: LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 296

³⁴ PRAŽSKÝ, Lukáš, *Zprávy kněžské*. cit. podle: LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 296

Druhou částí pokání je vyznání vin neboli zpověď. Tu Lukáš definuje jako vyznání „srdečné, ústnie i skutečné Pánu Bohu prvotně a z podstaty a lidem na místě Božího soudu“.³⁵ Toto vyznání vin může probíhat buď jen mlčky v srdci člověka, ale i nahlas. Nejprve se má hříšník zpovídat v modlitbách Bohu a prosit ho o milost a odpuštění. Jako příklad mu může sloužit král David (Ž 51,3) nebo celník modlící se v chrámu (L 18,13). Vyznání vin před služebníkem církve Lukáš zdůvodňuje jednak potřebou zakusit hanbu (Da 9,7), a také kvůli zachování Božího řádu zapsaného v Písmu, ve kterém najdeme výzvu vyznávat hříchy jeden druhému a modlit se za druhé (Jk 5,16) i zaslíbení odpuštění hříchů těm, kteří je vyznávají (J 1,9). Za zpověď, která je součástí svátosti pokání, Lukáš považuje vyznání jednoho z tzv. sedmi smrtelných hříchů. Podle T. Landové seznam sedmi smrtelných hříchů, který Lukáš přejímá z předreformační tradice církve, vytvořil papež Řehoř I. Veliký v 6. stol. po Kristu a jsou to tyto hříchy: pýcha, lakomství, závist, hněv, smilstvo, nestřídmost a lenost. Ale nejen tyto hříchy představují pro člověka hrozbu smrti. V Ř 6,23 čteme, že smrt je důsledkem každého hříchu. Někdy se proto užívá označení kapitální (hlavní) hříchy. Ale i na tyto smrtelné hříchy se vztahuje naděje odpuštění v Kristu (Mt 26,28; Ef 1,7). Zpověď může pomoci také lidem, kteří si nejsou vědomi provinění, ale potřebují vyvést ze zmatků a ujistit se o dobrém svědomí. To ale pro Lukáše není zpověď ve vlastním slova smyslu, protože chybí její podstata, tedy pokorné vyznání vin před Bohem. Zde se jedná spíš o jakýsi pastorační rozhovor.

Třetí část pokání, dostiučinění je podle Lukáše upřímný úmysl přijmout radu zpovědníka a vykonat skutek pokání, který mu uložil. Plnění skutků dostiučinění ale Lukáš nechápe tak, že hříšník platí Bohu za hříchy, tedy jako skutek, který se má stát důvodem pro získání odpuštění. Dostiučinění podle

---

³⁵ PRAŽSKÝ, Lukáš, *Zprávy kněžské*. cit. podle: LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 297

Lukáše představuje naopak takové jednání, jež vychází z darovaného Božího odpuštění v Kristu skrze Ducha svatého a dokládá opravdovou nápravu kajícího. V tomto smyslu Lukáš označuje skutky pokání za dar Boží milosti a ovoce Ducha svatého. Kromě toho má splnění konkrétních rad a skutků pokání také příznivý důsledek na osobní situaci kajícího, neboť prohlubuje jeho vědomí lítosti a vyjadřuje jeho napravení.

Tři tradiční prvky pokání – lítost, zpověď a dostiučinění – Lukáš chápe jako vnější výraz toho, že kající má účast na pravdě pokání. Takovému kajícímu pak může zpovědník prostřednictvím svátosti pokání dosvědčit odpuštění a navrácení milosti. Ale zároveň Lukáš varuje před příliš rychlým udělováním absoluce brzy po spáchání hříchu. Služebníci církve tak mají činit jen ve výjimečných případech, pokud u kajícího shledávají naprosto jasné projevy pravé lítosti, nebo pokud kajícímu hrozí blízká smrt.³⁶

2.1.3 Průběh svátosti pokání podle *Zpráv kněžských*

Liturgický formulář svátosti pokání Lukáš zaznamenal ve *Zprávách kněžských*: „O službě posvátné pokání.“ Této posvátné službě má vždy předcházet služba slova a zpověď. Liturgický formulář svátosti pokání obsahuje tyto části: (1) obnovu smlouvy víry, (2) modlitbu, (3) svátostné rozhřešení se vzkládáním rukou, (4) dostiučinění a (5) propuštění.

(1) Obnova smlouvy víry (křestní smlouvy):

Kněz sérií otázek zjišťuje lítost kajícího nad porušením smlouvy s Bohem, jeho úmysl nehřešit a vůli k obnově smlouvy.

(2) Modlitba:

Kněz vyzve dotyčného k modlitbě, ve které má prosit o milost, odpuštění hříchů, osvobození a pomoc. Kněz sám též vykoná přímluvnou modlitbu.

---

³⁶ LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 297-298

(3) Rozhřešení se vzkládáním rukou:

Kněz pronáší slova absoluce formulovaná v 1. os. sg. a mají indikativní podobu: „(...) já podlé zřízení Páně na miestě poselstvie jeho řeči rozkázanou jeho rozvazuji tě (...).³⁷ Poté vloží na hlavu kajícímu ruce s prosbou o odpuštění v optativní formě: „Smiluj se Buoh Otec nad tebou v Kristu Ježíši a račiž to rozvázanie dáti v něm a odpuštění (...).“³⁸

(4) Dostiučinění:

Kněz dotyčnému uloží skutky dostiučinění. Následují rady, aby kajícímu již dále nehřešil, odčiňoval své dosavadní hříchy a vyvaroval se budoucím hříchům. Konkrétní rady kajícímu kněz uděluje podle jeho provinění. Významem uložených rad je odhalit navenek víru, poslušnost a kající srdce hříšníka, kterému lze řádně dosvědčit odpuštění hříchů.

(5) Propuštění:

Obřad je zakončen propuštěním kajícímu: „Viera a pokánie tě spaseno učinilo, jdiž v pokoji a nechtěj viac hřešiti.“³⁹

2.1.4 Další vývoj pokání v Jednotě bratrské

Během 30. let 16. stol. v Jednotě bratrské došlo k vyřazení pokání ze seznamu svátostí. Ale praxe zpovědi a rozhřešení v ní zůstala nadále zachována.

Z jednání bratrského sněmu r. 1534, který vedle obřadů při večeři Páně, křtu a oddávání projednával též zpověď (zprávu svědomí), plyne, že hlavním důvodem pro zachování zpovědní praxe byla potřeba lidu i jeho duchovních správců. V usnesení sněmu jsou rozlišeny dva typy zpovědi: (1) zpověď „obzvláštní“ (v případě některých osob na základě konkrétní potřeby jejich

³⁷ PRAŽSKÝ, Lukáš, *Zpráva zpovědníci*. cit. podle: LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 299

³⁸ PRAŽSKÝ, Lukáš, *Zprávy kněžské*. cit. podle: LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 299

³⁹ PRAŽSKÝ, Lukáš, *Zprávy kněžské*. cit. podle: LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 300

svědomí) a (2) zpověď „obecná“ (tu mají vykonat všichni členové Jednoty jednou nebo dvakrát za rok, podle možností správce sboru).

O pokání jednal též sněm v Prostějově r. 1535. Sněm zdůraznil dostačitelnost Kristovy oběti pro odpuštění i těch nejtěžších hříchů.

Podrobně se tématem pokání zabývá „Pátý artikul o pokání“ bratrské konfese z r. 1535. V upraveném vydání konfese z r. 1561 je tento článek ještě rozšířen. Na rozdíl od spisů Lukáše Pražského, pokání v těchto konfesích již není označeno jako svátost. Ale po teologické stránce v nich nacházíme velkou návaznost na Lukášovy myšlenky.

Praxi soukromé zpovědi Jednota bratrská udržela po celou dobu své existence v Čechách a na Moravě. Na začátku 17. století dokládá praxi zpovědi bratrský řád z r. 1616, a to v souvislosti s přípravou na přijímání svátosti večeře Páně.⁴⁰

V souvislosti s pastýřskou péčí o „lid počínající“ píše o zpovědi také Jan Augusta ve svém spise *Umění práce díla Páně služebného*. Pastýř má nabádat lidi k pokání a k vyznávání hříchů. Při pokání má vést lidi k tomu, aby se jim jejich vlastní hříchy nelíbily a své životy pro ně i svět se všemi podněty jeho měli v nenávisti. K odpuštění hříchů je také nutné zkroušené srdce a zarmoucený duch. Vyznávat hříchy mají Bohu i lidem, se studem a hanbou, a skrze víru prosit o milost.⁴¹ J. Augusta ale varuje lidi, aby ke zpovědi nechodili jen ze zvyku nebo pověřivě, ale vyzdvihuje duchovní význam zpovědi:

„Aby srdce svědomí svého sprostně otevřeli skrze pokornou zpověď hříchův svých a žádost ospravedlnění Božího v Kristu Ježíši, a cokoli o komkoli z nich usouzeno bude, buď že by hodni byli neb v něčem nehodní a ještě nedokonalí, to vše dověrně i pokorně přijali, radou i naučením při tom od nich daným se zpravili, pomocí i modliteb svatých za sebe požádali i jich

---

⁴⁰ LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620)*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014, 301-303

⁴¹ AUGUSTA, Jan, *Umění práce díla Páně služebného*. Vyd.: Bednář, František. Praha: Královská česká společnost nauk, 1941, 63-64

užili. Aby lehkomyšlně a z obyčejje, ovšem bezděčně k zpovědi nechodili aneb pověrně, jako by skrze to měli hříchů zbýti etc., ale pro rozsouzení, pro ponížení své, pro svědectví Boží, pro radu, naučení, pro pomoc modliteb a pro potěšení své i služebníka a z toho pro vzdávání Bohu chvály, díkyv činění, dobrořečení jména Páně od toho člověka i od služebníka i od svatých jeho, jimž by takový ohlášen byl v hodnosti své.⁴²

2.2 POKÁNÍ U MARTINA LUTHERA

Zkušenosti s rozporem mezi svým svědomím, vycházejícím ze studia Písma sv., a oficiálním učením tehdejší církve a její praxí vedou Martina Luthera 31. října 1517 ve Wittenbergu k uveřejnění 95 tezí. V těchto tezích Luther kritizuje zlořády tehdejší církve, především zneužívání odpustků.⁴³

Z obsahového hlediska lze podle autorů rozdělit Lutherovy teze na šest částí: O pokání, O autoritě a moci papeže, O očištění, O odpustcích, O pokladech církve a O křesťanském životě.

Zmíním jen teze, které se zabývají pokáním, očištěním a pokladem církve.

2.2.1 O pokání

Pokání se věnují teze: 1-4, 8-13, 30-36. Téma pokání je podle Luthera teologickým východiskem, ze kterého se odvíjí všechna ostatní témata. Lze říci, že celých 95 tezí je programově postavených na slovech napomenutí Ježíše Krista: „Čiňte pokání ... „ (Mt 3,17). Luther tento výrok interpretuje tak, že celý život člověka má být pokáním. Hned od začátku lze vidět Lutherův zásadní hermeneutický přístup, ve kterém jsou hlavní autoritou Ježíšova slova dosvědčená v Písmu.

---

⁴² AUGUSTA, Jan, *Umění práce díla Páně služebného*. Vyd.: Bednář, František. Praha: Královská česká společnost nauk, 1941, 66

⁴³ BIELA, Adriána, NICÁK, Maroš, BATKA, Lubomír, *95 výpovědí Dr. Martina Luthera: malý spis – velké zmeny*. Text 95 výpovědí z latinštiny přeložila Biela, A. Praha: Lutherova společnost, 2015, 40

Pokání pro Luthera znamená změnu myšlení, slov a skutků. To se projevuje tak, že hříšník poznává svůj hřích a začíná ho nenávidět. Tato duchovní změna se musí odehrávat vnitřně a opravdově. Nemá být jednorázová, ale má se projevovat každodenně. Pokání, jak ho popisuje Ježíš Kristus, je více než formálně vykonané svátostné pokání. Pravé pokání je pro Luthera skutečným vnitřním hnutím srdce.

Ve středověké teologii se svátostné pokání skládalo ze třech částí: zkroušenost (*contritio*), vyznání hříchů (*confessio*) a zadostiučinění (*satisfactio*). Lítost (*contritio*) je hlavním úkonem na cestě k pokání (*poenitentia*) a znamená útrapy duše a zkroušenost srdce. Podle některých teologů se ale takováto dokonalá lítost nedá vždy navodit, proto se objevilo učení o tzv. nedokonalé lítosti (*attritio*).

Luther hned na úvod svých tezí naznačuje, že problém se otevírá již v první části – ohledně zkroušeného srdce.

Pravá zkroušenost (*contritio*) srdce by byla podle Luthera možná jen tehdy, kdyby člověk poznal všechny svoje hříchy. Proto měl každý člověk podrobně zkoumat svůj život a vzpomenout si na všechny hříchy, kterých se dopustil. Pokud na některé zapomněl a později si na ně vzpomenu, musel jich opět litovat. Podle názoru některých teologů zase stačilo, pokud člověk projevoval jen nedokonalou lítost (*attritio*). Tato nedokonalá lítost v podstatě znamenala něco jako počátek dokonalé (skutečné) lítosti. Protože nikdo nedokázal určit, zda hříšný člověk skutečně lituje svých hříchů, tak stačilo, že hříšník projevoval touhu po pravé, dokonalé lítosti.

Ale podle Luthera se lítost nad hříchy nejenže dá těžko dokázat, ale zároveň je třeba se ptát, zda si člověk vůbec může být jistý svou vlastní zkroušeností. Pokud tedy člověk nedokáže rozlišit, kdy jde o nedokonalou či dokonalou zkroušenost, a jestliže by měla být jistota zkroušenosti podmínkou odpuštění trestů, tak by člověk nikdy neměl jistotu, že k odpuštění skutečně

došlo. Podle Luthera by tedy zkroušenost neměla být podmínkou odpuštění trestů, protože tresty jsou lidská ustanovení. Zkroušenost by neměla být ani podmínkou při kupování odpustků. Luther zdůrazňoval, že pokud člověk upřímně lituje svých hříchů, nepotřebuje už před Bohem odpustky. Odpustky zbavovaly církevních trestů, ale nepřiváděly člověka ke Kristu úzkou cestou (srv. Mt 7,13-14). Luther ví, že ke křesťanskému životu patří také Boží tresty i mnohá jiná zúžení.

Situace v církvi ale byla opačná. Kazatelé odpustků poukazovali na význam odpustků v rozporu s příkazem, který dal křesťanům Kristus a který hlásala raná církev. Proto se Luther velmi kriticky postavil proti konání kazatelů odpustků, kteří si protiřečili, když vyzývali lidi k následování Krista úzkou cestou a současně opěvovali odpustky. Podle Luthera čím méně je těch, kteří si koupí odpustky, tím lépe. Upřímný kající přece vyhledává a miluje Boží trest. Přes všechny tyto námitky Luther zatím neútočí zásadně proti odpustkům, ale jen proti jejich zneužívání. Neodmítá odpustky, pokud se týkají kanonických trestů a pokud na nich nezávisí spása člověka.

Druhou částí svátostného pokání bylo vyznání hříchů (confessio). Když hříšník rozpoznal a litoval svých hříchů, nacházel se ve stavu, aby je vyznal. Jak jsem již zmínila výše, očekávalo se vyznání všech hříchů. Pokud člověk na nějaké zapomněl, musel je vyznat dodatečně. Panovalo přesvědčení, že čím více se člověk stydí při vyznávání svých hříchů, tím spíš získá u Boha milost.

Luther ale tvrdí, že církev se má sklonit k hříšníkovi a pomoci mu, když se cítí Bohem zavržený a nenachází pokoj ani útěchu. Když člověk vyznává knězi své hříchy a kněz vidí, že lítost je upřímná, pak mu může udělit rozhřešení s poukazem na jistotu odpuštění a pokoj jeho svědomí. Vyhlášení o odpuštění hříchů při soukromé zpovědi je dostatečné. V tomto procesu má být hříšník povzbuzován k tomu, aby věřil Kristovým slovům „co rozvážeš ... „

(srv. Mt 16,19). Pouze víra v tato slova může člověku přinést opravdový vnitřní pokoj.

Odpuštění trestů skrze odpustky podle Luthera znamená, že člověk získává dobro, ale odpuštění hříchů vede k tomu, že člověk dobro koná. Pokud by tedy kazatelé měli skutečný zájem o hříšníka, tak by je vedli k bázni před Bohem a ke strachu z hříchu, aby si uvědomili svůj skutečný stav a začali se opravdově kát. Když ale dojde k takovéto změně, pak si již nepotřebují kupovat žádné odpustky, protože už následují Boží přikázání. Pak by trest přijímali dobrovolně a přestupníci by se měnili na pravé kajícíky.

Třetí částí svátostného pokání bylo zadostiučinění (satisfactio). Církevní otcové netrpěli v církevním společenství padlé a veřejné hříšníky, proto zkoumali, zda vykonali pokání. Při zadostiučinění musel hříšník přijmout trest za hříchy, které učinil. Církevní otcové ale podle Luthera neučili, že prostřednictvím těchto zadostiučinění hříšníci dosahují odpuštění hříchů. V rané církvi se kanonické tresty udělovaly před rozhřešením, ne až po něm. Jednalo se o součást církevní disciplíny, o zkoušku upřímnosti a opravdovosti pokání a současně o nápravu života hříšníka.

Ve středověku se ale rozhřešení začalo udělovat před vykonáním trestů a tím se do určité míry snížila jeho vážnost. S tím Luther nesouhlasil, odvolával se nejen na církevní otce, ale také na konání Ježíše Krista, který udělil odpuštění hříchů Marii Magdaléně a dalším až potom, co projevili lítost nad svým dosavadním životem.

Ukazuje se, že Lutherovi šlo již v roce 1517 především o upřímné vnitřní pokání. Svátostné pokání vnímal jako dočasné a vnější pokání. Vnitřní pokání podle Luthera může existovat samostatně bez vnějšího pokání, ale vnější bez vnitřního nikoliv. Vnější pokání, ustanovené církví, může být přetvářkou, ale vnitřní, evangelijní pokání, existuje jen upřímné a opravdové. Vnitřní pokání a pravé zadostiučinění se projevuje ve třech příkazech Ježíše

Krista: v pústu, modlitbě a almužnách. Tyto tři části zadostiučinění se mohou týkat také svátostného pokání, avšak pouze do té míry, že církev určuje jejich délku a způsob vykonávání.

Dále Luther tvrdí, že pokud člověk žije, mohou se na něj vztahovat také kanonické tresty, které uděluje církev. Ale zdůrazňuje, že se mají vztahovat jen na živé a zdravé lidi. Mají platit jako světské zákony, které člověk plní, jen pokud žije. Jak tedy naložit s těmi, kteří se vyhýbali plnění kanonických trestů a umírají? Takoví se podle Luthera prohřešili proti příkázáním církve a měli by litovat tohoto činu. Pokud to neudělají, nelze na ně uvalit další kanonický trest. Nejvyšším trestem je pro takového člověka sama smrt. M. Luther proto kritizuje kněze, kteří uvalují kanonické tresty umírajícím a prodlužují jejich účinek pro očištěc. Takové jednání nemá oporu ani v kanonickém právu, ani v církevní praxi.⁴⁴

2.2.2 O očištcích a odpustcích

S tématem odpustků souvisí také problematika očištěce. Luther se jí věnuje ve vteřích 14-16, 17-24 a 27-29. Tyto výpovědi potvrzují, že v době psaní tezí Luther ještě nepopíral existenci očištěce jako takového. Přiklání se k názoru Augustina, který věřil, že existuje nějaké skryté místo, kde duše mají svoje útočiště. Hlavním Lutherovým záměrem bylo poukázat na stav, ve kterém se duše v očištcích nacházejí a uvažovat o významu odpustků pro tento stav.

Tehdejší církev považovala očištěc za místo, kde dochází k naplňování trestů. Ale Luther říká, že v očištcích jde o něco víc. Má v něm docházet k očišťování duší, k odstraňování hříšné přirozenosti a pozůstatku hříchu. Duše v očištcích proto musí konat něco, co přispívá k jejich očišťování. Jinak by byl

---

⁴⁴ BIELA, Adriána, NICÁK, Maroš, BATKA, Lubomír, *95 výpovědí Dr. Martina Luthera: malý spis – velké zmeny*. Text 95 výpovědí z lat. přeložila Biela, A. Praha: Lutherova společnost, 2015, 54-61

očistec stejný jako peklo, kde tresty a vina zůstávají. Pak by byly modlitby za duše v očistci zbytečné, protože stav ztracených duší se již nedá změnit. Zde se Luther opírá o slova apoštola Pavla: „Víme, že všechno napomáhá k dobrému těm, kdo milují Boha, kdo jsou povoláni podle jeho rozhodnutí“ (Ř 8,28). Dobro v tomto verši podle Luthera znamená to, které už člověk vlastní za života. Jestliže v životě člověka převládá láska, tedy to dobré samo o sobě, pak ani po smrti tomu nebude jinak. K narůstání lásky tedy může docházet také v očistci. Tresty v očistci pak nemají jen trestající význam, ale jsou prospěšné, neboť láska nedovolí, aby něco bylo zbytečné a bezcenné. To znamená, že duše v očistci mají možnost dosáhnout duchovního zdraví, že mohou růst v lásce.

Jak se ale takový růst v lásce může dít? Podle scholastické teologie by to znamenalo získávání posmrtných zásluh. S tímto názorem ale Luther nesouhlasí. Následuje Augustinovo učení, že zásluhy se dají získat jen po dobu života. A jen na základě těchto zásluh je zesnulý hoden přímluvných modliteb. Ale to stále ještě nevypovídá, jak mohou duše v očistci růst v lásce. Luther přebírá všeobecně uznávaný konsenzus, že duše v očistci patří k těm, které jsou zachráněni před zatracením, před věčným peklem. Ale duše v očistci si ještě nejsou jisté svým spasením. Samotné snášení trestů v očistci nemůže odstranit pozůstatky hříchu. Hřích může být odstraněn jen novým, čistým postojem duše. Jestliže mají být duše zachráněné, tak tresty, které se jim v očistci ukládají, musí chtít snášet dobrovolně, pro lásku k Bohu. Takto hříšná duše roste v lásce, v lásce k Bohu. To je podle Luthera podstata očišťování v očistci.

Tento názor měl samozřejmě vážné důsledky pro praxi prodeje odpustků. Podle Luthera je proces vysvobození z očistce procesem duchovního očišťování duše a toto není v rukou prodejce odpustků, ani nikoho jiného. Jediné, co může duším v očistci pomoci, jsou přímluvné modlitby. Ale ani přímluvná modlitba nedokáže duši z očistce vysvobodit. Konečné rozhodnutí, co bude s duší v očistci, je v rukou Božích. Papež ani nikdo z lidí nemá moc

s jistotou prohlásit, že Bůh akceptoval modlitby. Jediné, co může udělat, je vyhlásit, že existuje možnost přimlouvat se u Boha za duše zesnulých.⁴⁵

Pokud tedy odpustky nemají přímý dopad na vykoupení duší z očistce, jaký význam jim Luther přisuzoval?

Odpustků se týkají teze 39-55, 67-91. Podle Luthera opravdová lítost vyhledává a miluje trest, ale odpustky trestů zbavují a způsobují, že člověk tresty nenávidí a chce se jim vyhnout. Ale člověk, který koná pravé pokání, ten lituje svých hříchů a uvědomuje si, že konal proti Bohu. Proto se trestu nevyhýbá, ale dokonce ho vyhledává.

Luther nechce, aby mezi lidmi vznikl dojem, že odpustky jsou důležitější než skutky lásky vůči bližnímu. Konkrétně mluví o třech stupních skutků lásky: finanční podpora bližnímu, finanční podpora na budování sboru, kupování odpustků. Ale teprve až je splněný první skutek, který je příkazem Kristovým, teprve potom by lidé měli darovat peníze na budování kostelů. Kupování odpustků je až posledním krokem, který má křesťan učinit. Služba bližnímu je nejvyšší, je totiž Božím nařízením a jako taková má v očích Božích význam. Avšak odpustky, jako lidský výmysl, takovou hodnotu nemají. Ale Lutherovi kritici tento názor nesdíleli. Tvrdili, že když si někdy koupí odpustek, podporuje tím církve. Kromě škodlivého dopadu vůči lidem je Luther ještě více znepokojený negativním dopadem odpustkové praxe na zbožnost člověka. Odpustky stojí v protikladu k nesení Kristova kříže a k bázni před Bohem.

Z pastorálního hlediska bylo pro Luthera vážným problémem to, že věřící při získaném odpuštění trestů nabývají falešné jistoty odpuštění hříchů. Ale ani člověk, který koná skutky lásky, nemůže důvěřovat těmto skutkům a mít jistotu spasení. Zde se Luther odvolává se na Písmo: „Blaze člověku, který

---

⁴⁵ BIELA, Adriána, NICÁK, Maroš, BATKA, Lubomír, *95 výpovědí Dr. Martina Luthera: malý spis – velké zmeny*. Text 95 výpovědí z lat. přeložila Biela, A. Praha: Lutherova společnost, 2015, 67-68, 70-72

se stále bojí Boha, ... (Př 28,14). Bázeň před Bohem je důležitější než odpustky. Proto jsou odpustky zbytečné.

Podle Luthera se právě evangelijní kázání neustále zaměřuje na usvědčování člověka z hříchu až do takové míry, že jeho bázeň před Bohem nebude ustávat. Jen takovéto poznání vlastního hříchu přivede člověka ke změně smýšlení, k pravému pokání. Odpustky ale naopak od pokání odvádějí. Křesťané mají hledat naději jedině v milosti Boží, kterou je Ježíš Kristus.⁴⁶

2.2.3 O pokladu církve

K učení o tzv. pokladu církve se vyjadřují teze 37 a 56-66. Luther zde reaguje na učení středověké teologie, že svatí během svého života vykonali více dobrých skutků, než bylo zapotřebí k jejich spáse. Z nadbytku těchto skutků může církev spravovat duchovní poklad dobrodiní pro ty, kteří nadbytek neměli a jsou odkázáni na pomoc církve. Poklady církve byly spolu s odpustky kompenzací za tresty, které měli hříšníci při svojí nápravě vykonat. Luther v tom vidí protiklad ke Kristovým slovům: „cokoli rozvážeš“ (srv. Mt 16,19). Jestliže kněz rozváže hříšníkovi jeho provinění, stejně tak se stane také v nebi. Pak již hříšník nepotřebuje ani zásluhy svatých, ani odpustky.

Kromě toho Luther již v roce 1517 zastával názor, že žádný svatý v průběhu svého života nenaplnil dokonale Boží přikázání, a proto nelze říci, že vykonal něco nad rámec povinností. Již církevní otcové tvrdili, že žádný svatý není bez hříchu a sami svatí se pokládali za nehodné. Podle Luthera mají jejich skutky hodnotu jako příklad křesťanského života. Zásluhy svatých tedy nemohou sloužit jako poklad církve.

Ale ani Kristovy zásluhy nejsou podle Luthera pokladem, ze kterého se udělují odpustky. Kristovy zásluhy slouží k odpuštění hříchů. Vlastní úloha

---

⁴⁶ BIELA, Adriána, NICÁK, Maroš, BATKA, Lubomír, *95 výpovědí Dr. Martina Luthera: malý spis – velké zmeny*. Text 95 výpovědí z lat. přeložila Biela, A. Praha: Lutherova společnost, 2015, 72-75

Kristových zásluh spočívá v působení milosti, spravedlnosti, pravdy, trpělivosti a mírnosti v duchu člověka. Kristovy zásluhy jsou Božím pokladem, protože Kristus se na základě svých zásluh přimlouvá za hříšného člověka před Bohem. Opravdovým pokladem církve je tedy nejsvětější evangelium slávy a milosti Boží. Kristus nezanechal na zemi žádný jiný poklad, než evangelium.⁴⁷

2.3 REFORMAČNÍ KRITIKA STĚDOVĚKÉHO POJETÍ ZPOVĚDI JAKO SVÁTOSTI

2.3.1 Martin Luther (1483-1546)

Před vypuknutím sporu o odpuštěnou praxi v roce 1517 nestála otázka svátostí v popředí Lutherova zájmu a zpočátku Luther podržuje svátostnou hodnotu zpovědi.

Jak píše Max Thurian, Luther na začátku svého polemického spisu *Zvěst o babylonském zajetí* (1520) uvádí tři svátosti: křest, pokání a chléb. Ale v závěru téhož spisu přiznává, že u pokání chybí viditelné znamení, a proto lze mluvit jen o čirých zaslíbeních, jež vylučují existenci svátosti. V závěru spisu už uvádí jen dvě svátosti: pokání se stává návratem ke křtu.

Ohledně příslibu moci klíčů království nebeského Luther zastává názor, že tato pravomoc svazovat a rozsvazovat byla svěřena církvi (srv. Mt 16,19; 18,18; J 20,23).

2.3.2 Philipp Melanchthon (1497-1560)

Melanchthon podržuje rozhršení jako třetí svátost, protože svátostmi nazýváme ty rituály, které jsou ustanoveny Bohem a ke kterým se pojí příslib milosti. Ke svátostem tedy patří křest, večeře Páně a absoluce, což je svátost pokání (srv. Apologie Augsburského vyznání).

---

⁴⁷BIELA, Adriána, NICÁK, Maroš, BATKA, Lubomír, *95 výpovědí Dr. Martina Luthera: malý spis – velké zmeny*. Text 95 výpovědí z latinštiny přeložila Biela, A. Praha: Lutherova společnost, 2015, 77-78, 80

2.3.3 Jan Calvin (1509-1564)

Pro Calvina pokání není svátost, neboť není vnějším znamením, kterým Pán našemu svědomí zpečetuje zaslíbení své milosti, aby nám tím poskytl podporu ve slabosti naší víry, a také protože neexistuje žádný příslib Boží, který je jediným podkladem pro svátosti.

Příslib klíčů království nebeského se podle Calvina netýká nějakého zvláštního statutu k absoluci, ale pouze k hlásání evangelia (*Instituce učení křesťanského náboženství*). Svátostí pokání ve vlastním slova smyslu je podle Calvina křest.

2.4 REFORMAČNÍ KRITIKA STŘEDOVĚKÉHO POJETÍ A PRAXE POKÁNÍ

Lutherovu kritiku (stejně tak Melanchthonovu a Calvinovu) třech částí pokání (upřímná lítost, vyznání, zadostiučinění) je nutné nahlížet z hlediska jejich víry, že člověk je ospravedlňován pouze vírou a prostřednictvím Boží milosti.

2.4.1 Martin Luther

V Lutherových očích je dokonalá lítost nemožná a nedokonalá lítost je pouze karikaturou lítosti. Protože člověk je v podstatě hříšný, není schopen dokonalé lítosti. Z tohoto důvodu nemůže být lítost platnou součástí svátosti pokání.

Určování stupně lítosti, trápení člověka dlouhým vypočítáváním hříchů a strachem z toho, zda si opravdu na všechny hříchy vzpomněl, náročné skutky zadostiučinění, odpustky, strach ze ztráty věčné blaženosti a věčného zatracení, toto všechno dělá podle Luthera z člověka pokrytce a ještě většího hříšníka.

Tato pozice časného Luthera musí být podle M. Thuriana nahlížena ve světle kontroverze ohledně obchodu s odpustky. Luther má obavy, aby člověk nevkládal svou důvěru v nic jiného, než je Boží milost, poznanou jen skrze víru v Ježíše Krista. Nabádá lidi, aby neměli důvěru ve zproštění vin skrze lítost, ale pro Kristova slova: „A což bys koli svázal na zemi, budeť svázáno i na nebi; a což bys koli rozvázal na zemi, budeť rozvázáno i na nebi“ (Mt 16,19). Thurian zmiňuje slova z Lutherova spisu *Sermo de paenitentia* (z r. 1518), kde Luther vyzývá lidi, aby důvěřovali, že mohou obdržet rozhřešení kněze a pevně věřili, že mohou být zproštěni hříchů, a vskutku budou hříchů zproštěni.

Uplynulo 10 let. Spory ohledně odpustků ztratily mnoho ze svého významu. Lutherova zkušenost jako pastora jej přivádí k méně kategorickému pohledu na akci člověka při zpovědi. Ale stále přikládá největší význam Božímu slovu. Lítost nespočívá v recitaci katalogu hříchů, ale v tom, že člověk by měl oplakávat svou bídu a žádat o pomoc, aby měl zase radostné srdce a svědomí.

Ale podle Luthera je lepší zdržet se zpovědi, než k ní jít nedobrovolně nebo kvůli splnění povinnosti. Přesto horlivě vybízí k praxi soukromé zpovědi, naší drahé zpovědi, jak ji nazývá. Vždyť když chudý ubohý žebrák slyší, že na určitém místě se rozděljuje bohatá almužna, nemusí tam přece být nucen jít policistou. Pokud je tedy člověk chudý a bídny, má se jít vyzpovídat, a to jej uzdraví. Pokud ale někdo pohrdá tímto pokladem, nebo je příliš hrdý na to, aby vyznal své viny, tak podle Luthera není křesťan a neměl by ani chodit k večeři Páně. Pohrdá totiž tím, čím by křesťan pohrdat neměl, a proto nemůže získat odpuštění svých hříchů. Z toho je totiž zřejmé, že takový člověk pohrdá také evangeliem.

Těžko si představit výmluvnější nabádání ke zpovědi, než jsou tato slova. Není v nich slyšet nic o zákonu, povinnosti, ale místo toho Luther

popisuje poklad útěchy, která nás láká, chudé a v bídě trápení, tedy takové, jací doopravdy jsme.⁴⁸

Luthерово učení o pokání se odráží i v jeho katechetické práci. V *Menším katechismu pro obyčejné faráře a kazatele* stojí poučení o zpovědi v článku pod titulem „Jak se prostí lidé mají učit zpovídat“.

Zpověď má podle Martina Luthera dvě části: „v první vyznáváme hříchy, ve druhé přijímáme rozhřešení čili odpuštění od zpovědníka. Přijímáme je jako od Boha samého, bez pochybností, v pevné víře, že jsou nám tím hříchy odpuštěny Bohem v nebesích“.⁴⁹

Před zpovědníkem vyznáváme jen ty hříchy, o kterých víme a které cítíme v srdci. Nejlepší je ale podle Luthera vyznat se slovy: „Já bídný hříšník vyznávám před Bohem, že jsem vinen všemi hříchy.“⁵⁰

Své stanovisko ohledně zpovědi vyjadřuje Luther obšírněji ve svém *Větším katechismu*, v části nazvané: „Krátké povzbuzení ke zpovědi“.

Zde mluví o několika druzích zpovědi. Kromě společné zpovědi při bohoslužebném shromáždění zmiňuje také soukromou kající modlitbu hříšníka přímo k Pánu. Připomíná také slova modlitby Otčenáš: „A odpusť nám naše viny, jako i my odpouštíme našim viníkům.“ Takovouto zpověď podle Luthera musíme konat bez ustání, celý život. Vždyť křesťanská existence spočívá v tom, že v sobě rozpoznáváme hříšníky a prosíme o milost. Ale jsme povinováni i doznáním osobním. Pokud jeden rozhněvá druhého, má jej prosit, aby mu odpustil.

---

⁴⁸ THURIAN, Max, *Confession. Studies in ministry and worship*. London: SCM, 1958, 25-29

⁴⁹ *Menší katechismus Dr. Martina Luthera pro obyčejné faráře a kazatele*. In: *Kniha svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese*. Nové české znění podle standardní německo-latinské edice. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotl. kap. sepsal Wernish, Martin. Praha: Kalich, 2006, 353

⁵⁰ Tamtéž, 354

Proto máme v Otčenáši dvě rozhřešení: jestliže bližnímu odpustíme a smíříme se s ním, je nám odpuštěno to, čím jsme se provinili proti Bohu i bližnímu.

Další druh zpovědi se odehrává v skrytu, pouze před jedním bratrem. Ta je nám pomocí, píše Luther, když nás něco zvláště trápí, s něčím si nevíme rady, s něčím zápasíme a nenacházíme klid. Tehdy můžeme jít za bratrem, abychom se mu svěřili a obdrželi od něj radu, útěchu a podporu. Taková příležitost nám má být otevřena, kdykoli budeme potřebovat. Svůj původ a základ má v tom, že sám Kristus svému křesťanstvu vložil do úst rozhřešení a přikázal, abychom se vzájemně zprošťovali hříchů a dávali si rozhřešení. Svědomí, které cítí svou vinu a touží po útěše, najde pak bezpečné útočiště. Slyší zde Boží slovo, že jej Bůh skrze člověka zprošťuje hříchů, že je z nich vyvazuje a dává mu rozhřešení.

Stejně jako v *Menším katechismu*, Luther zde mluví o dvou částech zpovědi. První část je našim dílem a konáním. Člověk nařiká nad svým hříchem a touží po útěše, posile a občerstvení duše. Druhá část je dílem, které činí Bůh. Zprošťuje člověka jeho hříchu slovem, které vkládá do úst člověka. Tato část je na celé zpovědi tím nejvzácnější. Činí ji milou a utěšitelnou. Dosud se stavělo pouze na našem díle a myslelo se jen na to, abychom se sami ze všech hříchů vyzpovídali. O tuto nejdůležitější část se nedbalo, jako by Bohu mělo být pouze zapláceno našim dobrým skutkem. A proto také tam, kde by nebyla zpověď provedena dokonalým výčtem hříchů, rozhřešení nemělo platit a hřích neměl být odpuštěn. Takto žádné svědomí nebylo uklidněno, ani se nemohlo spoléhat na rozhřešení. Tím se soukromá zpověď stala nejen věcí neprospěšnou, ale též trpkou, se zřejmou újmou na duši a k její zkáze.

Z tohoto důvodu je podle Luthera nutné tyto dvě části zřetelně rozeznávat, přičemž na své konání se můžeme spoléhat pouze málo, ale o to více na Boží slovo. Nesmíme si myslet, že ve zpovědi činíme nějaký skvělý

skutek jako dar Bohu, ale musíme vědět, že zde od něho přijímáme dar. Jde o to, aby člověk nad svou bídou naříkal a dal si pomoci, aby se svědomí a srdci zase dostalo radosti. Nikdo už k tomu nikoho nesmí nutit nějakými příkázáními. Ale je-li člověk bídny a nuzný, má jít a užít uzdravující lék. Člověk se má zpovídat ne proto, aby tím něco vykonal, ale proto, aby uslyšel, co mu Bůh vzkazuje. Slovo rozhrěšení je velký a znamenitý poklad. Tento poklad máme přijímat s veškerou úctou a děkováním.⁵¹

2.4.2 Philipp Melanchthon

Pravé pokání má podle Melanchthona jen dvě části. Jednou je zdrcenost, lítost, bolest či hrůzy způsobené svědomí poznáním hříchu. Druhou je víra, jež pochází z evangelia čili z rozhrěšení a věří, že se pro Krista hříchy odpouštějí a získává se milost. Tato víra potěšuje svědomí a vysvobozuje z hrůz.

2.4.3 Jan Calvin

Calvin (stejně jako Luther a Melanchthon) odmítá učení o třech částech pokání (upřímní lítost, vyznání, zadostiučinění).

I když Calvin odmítá pokání jako svátost, zachovává nepovinnou soukromou zpověď. Lze si všimnout, píše M. Thurian, že jeho kritika svátosti smíření probíhá od jeho prvního vydání *Institute učení křesťanského náboženství* (1536). Ale ve vydáních z r. 1539 a 1541 nalezneme v jeho kritice důležité změny. Stále odmítá pokání jako svátost, stále zdůrazňuje, že moc klíčů je třeba chápat jen ve smyslu moci ke zvěstování evangelia. Stále drží učení o tom, že stačí vyznání vin jen Bohu, soukromě mezi Bohem a člověkem,

---

⁵¹ *Větší katechismus Dr. Martina Luthera*. In: *Kniha svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese*. Nové české znění podle standardní německolatinšské edice. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotl. kap. sepsal Wernish, Martin. Praha: Kalich, 2006, 461-464

nebo veřejně v chrámu, ve kterém se pronáší všeobecné vyznání hříšů. K dosažení odpuštění pak není nutné, aby hříšník své viny vyznával soukromě knězi, který mu pak zvěstuje rozhřešení, neboť v Písmu o tom nenajdeme žádný doklad. Ale v kapitole o pokání rozvíjí svou exegezi slov z Jk 5,16, ukazující, že to, co se tam odehrává, je základem soukromé zpovědi, jakéhosi sdílení. To znamená, že bychom měli vyznávat naše slabosti jeden druhému, přijímat radu, soucit a vzájemnou útěchu.

Stejně jako u Luthera, tak tento mnohem více pozitivní pohled na určitý druh soukromé zpovědi je výsledkem jeho pastorační zkušenosti. V letech 1538-1541 byl pastorem ve Štrasburku, kde byl ovlivněn teologem Martinem Bucerem (1491-1551). Ohledně zpovědi druhému bratrovi, kterou v roce 1536 považoval pouze za vzájemné vyznávání vin na základě výkladu Listu Jakubova, Calvin přidává v roce 1539 důležitý bod. Jelikož Písmo výslovně nejmenuje, na koho bychom měli nakládat svá břemena, tak má člověk svobodu zpovídat se jakémukoli členu církve, který se nám jeví jako nej povolanejší. A protože za nej povolanejší by měli být považováni pastoři, tak by si je měl člověk vybrat. Calvin je považuje za povolanejší než ostatní, protože jsou povoláni Bohem ke službě, aby nás poučovali, jak si podmanit své hříchy a aby nás utvrzovali v Boží dobrotě, pro naši útěchu. Proto by každý věřící, když cítí takový zmatek svědomí, které se neobejde bez pomoci druhé osoby, neměl zanedbávat lék, který mu nabízí Bůh. S cílem zmírnit svou úzkost by se měl osvobodit od zábran a soukromě se vyznat svému pastrovi a přijmout od něho útěchu, protože podstatou jeho úřadu je, soukromě i veřejně, utěšovat Boží lid zvěstí evangelia. Ale je nutné vždy jednat tak, aby lidská svědomí nebyla zatěžována závazností a nebyla vystavena žádnému jhu, kde Bůh sám ponechal svobodný výběr.⁵²

---

⁵² THURIAN, Max, *Confession. Studies in ministry and worship*. London: SCM, 1958, 29-31

Edice *Instituce* z roku 1560 vykazuje podle M. Thuriana další vývoj v Calvinově myšlení. K pasáži z roku 1539, kde Calvin píše o pastorech jako těch nejpovolanějších ke službě zpovědi, přidává další vyjádření. Stojí zde, že ačkoli úřad vzájemného napomínání je svěřen všem křesťanům, přesto je speciálně svěřen duchovním. Pastoři jsou totiž podle Calvina služebníci Kristovi velmi zvláštním způsobem. Nejsou jen svědky hlásající odpuštění hříchů, jejich úkolem není jen kázat evangelium. Jejich úkolem je ručit za Boží zaslíbení skrze Ježíše Krista. Stávají se ručiteli dobré zprávy evangelia o odpuštění hříchů. Služebníci Kristovi na místě Ježíše Krista zvěstují poselství, jako by sám Bůh skrze ně hlásal smíření. Dosvědčují svědomí odpuštění hříchů skrze evangelium tím, že kážou evangelium Kristovo a v něm odpuštění hříchů.

Rozhřešení je podle Calvina podmíněčné, a to tak, že hříšník si může být jistý, že Bůh mu odpouští za předpokladu, že upřímně usiluje o smíření skrze oběť Kristovu a spoléhá na milost, která je mu nabízena. Pak je pro pastora nemožné chybovat, neboť v souladu se svým úřadem promulguje to, co se naučil skrze Boží slovo. A hříšník obdrží zcela jisté a jasné rozhřešení, v souladu s obecným pravidlem našeho dobrého Pána: „Podle vaší víry se vám staň“ (Mt 9,29).

Víra v milost Boží je tedy nezbytná k tomu, aby rozhřešení bylo účinné. Ale pak je absolutně zcela jistá. Calvin učí, že rozhřešení není nějaké magické kouzlo, ale že se jedná o účinné znamení. Musí být chápáno jako znamení skrze víru věřícího, která je osvícena Božím slovem. Takto přijímáno pak rozhřešení působí účinně a neomylně. Stává se pramenem pokoje, uklidněného svědomí a jistoty. Po rozhřešení ale musí následovat duchovní vedení, skrze radu založenou na Božím slově, ne-li okamžitě, tak alespoň později.⁵³

---

⁵³ THURIAN, Max, *Confession. Studies in ministry and worship*. London: SCM, 1958, 32-33, 36

Pro ilustraci role víry v rozhřešení a pro pochopení, co se v rozhřešení děje, Calvin zmiňuje vyprávění o uzdravení dvou slepců. Ježíš dává slepcům otázku ohledně jejich víry, která je podmínkou zázraku. Oni odpoví: „Smiluj se nad námi, Synu Davidův!“. Vyznávají vinu a lidskou nouzi. A Ježíš jim odpovídá: „Podle vaší víry se vám staň“ (srv. Mt 9,27-29). Podle vaší víry neznamená podle velikosti, ale protože věří.

I když Calvin dále, stejně jako v roce 1539, prosazuje svobodu soukromé zpovědi, přesto k ní nabádá jako k velmi užitečné pomoci. Někdy se totiž podle něj stává, že člověk, který slyší Boží zaslíbení zvěstované při veřejném pokání, přesto zůstává v nějakém napětí, a je stále znepokojen pochybnostmi o odpuštění svých hříchů. Ale když se svěří zpovědníkovi a ten přímo jemu zvěstuje odpuštění, tak ten člověk si bude jistý tam, kde dříve byl na pochybách. Tak bude osvobozen ode všech úzkostí a dojde upokojení svědomí.⁵⁴

2.4.4 Shrnutí

Jednota bratrská (stejně jako Luther a Calvin) se vyrovnávala s pozdně středověkým pojetím a praxí pokání, jak o ní učila středověká církev, která vycházela ze scholastické teologie.

Pozdně středověké pojetí svátosti pokání kritizoval již Jan Hus. Táboři odmítají ušní zpověď jako lidské ustanovení, postačuje zpovídat se Bohu. Petr Chelčický zpověď neodmítá, ale nepokládá ji za nutnou. Jan Rokycana pokání s ušní zpovědí zachovává jako svátost, ale odmítá odpustkovou praxi a trvá na potřebě opravdového pokání.

Zpočátku Jednota bratrská podržela pokání jako svátost. Bratři ale odmítají záslužnické myšlení. Lítost kajícího nepovažují za jeho vlastní dílo, ale za dar milosti Boží.

---

⁵⁴ THURIAN, Max, *Confession. Studies in ministry and worship*. London: SCM, 1958, 36-37

Zpověď a rozhřešení bylo jednou z kompetencí a povinností bratrských kněží. Tato kněžská služba ale měla také pastýřský a katechetický rozměr. Smyslem zpovědi je, aby se kajícímu dostalo od kněze rozhřešení a rady, jak se vyprostit ze svízelné situace svého svědomí.

Lukáš Pražský rozlišuje u svátosti pokání vnitřní a vnější stránku. Vnější stránka znamená vyznání vin před Bohem a zpovědníkem a viditelné projevy lítosti. Vnitřní stránka se odehrává v nitru člověka a projevuje se zkroušeným srdcem, lítostí nad hříchy a úmyslem obrátit se k dobrému. Jen pokud dochází k vnějším i vnitřním projevům pokání, považuje Lukáš toto dění za znamení navrácení milosti a odpuštění hříchů.

K svátostnému pokání jsou podle Lukáše nutné tři scholastické prvky: zkroušenost srdce (lítost), vyznání vin a dostiučinění, které se ale nekryje se scholastickým pojetím zadostiučinění. Plnění skutků dostiučinění, uložených knězem, není skutkem k získání odpuštění, ale jednání, které vychází z darovaného Božího odpuštění. Skutky pokání jsou pak darem Boží milosti a ovocem Ducha svatého.

Během 30. let 16. stol. vyřadila Jednota bratrská pokání ze seznamu svátostí. Ale praxi soukromé zpovědi udržela po celou dobu své existence v Čechách a na Moravě.

O soukromé zpovědi v souvislosti s pastýřskou péčí mluví také Jan Augusta.

Martin Luther chtěl instituci soukromé zpovědi obnovit, ne ji odstranit. Kritizuje zpověď, která podle tehdejší praxe více trýznila než utěšovala, protože lítost nad hříchy byla podle něho založena hlavně na strachu. Ale pro Luthera i Calvina byla soukromá zpověď službou útěchy. Měla pastorační i katechetický rozměr.

Luther ale šel dále za odsouzení pokrytecké kajícnosti. Udeřil totiž na nejzákladnější předpoklady středověkého vyznání. Naprosto zpochybnil nutnost zpovídat se knězi, což byl nepostradatelný prvek středověkého systému.

Odmítá právo papeže ohledně jeho příkazu roční zpovědi a trvá naopak na tom, že vyznání musí být svobodnou vůlí kajícího. Pouze poznání, že je třeba se zpovídat, by mělo přinutit křesťana jít ke zpovědi.

Odstranění podrobného zkoumání svědomí je Lutherova další kritika středověké praxe. Luther popírá, že kompletní vyznání je nezbytné nebo vůbec možné. Místo podrobného vypočítávání hříchů Luther navrhuje nějaké obecné prohlášení, jako např.: Hle, všechno, co jsem já, můj život, všechno, co činím i říkám, je smrtelné a zavrženíhodné.

Luther dále útočí na učení církve o tom, jak svátost pokání pracuje, což znamenalo odmítnutí všech tehdejších názorů na pokání a rozhřešení. Církev učila, že člověk dochází odpuštění pro zkroušenost srdce (lítost), ne skrze víru v Ježíše Krista a jeho milost. Hříšník dostává Boží milost pouhým výkonem svátosti pokání.

Zkroušenost srdce (lítost) je ale podle Luthera čistě pasivní záležitost. Tato pasivní lítost je kajícíkovou prací jen v tom smyslu, že přiznává svou bezmocnost a bezcennost tváří v tvář Bohu. Pouze poznání, že člověk sám nezmůže nic, je součástí lítosti, která by mohla být popsána jako dílo kajícího. Rozhodně zde podle Luthera není žádný prostor pro diskuzi o kvalitě, kvantitě nebo dokonalosti kajícíkovy lítosti jako podmínce odpuštění. Odpuštění nezávisí na důkladnosti zpytování svědomí, na úplnosti vyznání, kvalitě zkroušenosti nebo výkonu pokání. Podle Luthera existuje pouze jedna podmínka pro odpuštění. A tou je pevná kajícíkova víra, že jsou mu hříchy odpuštěny. Tato víra sama zakládá odpuštění.

Bez ohledu na to, jak člověk rozhřešení dostal – ať už skrze čtení zaslíbení milosti v evangeliu, ze slyšení v kázání, skrze křest, při večeři Páně

nebo skrze slova pastora (či spolubratra) při soukromém vyznání – odpuštění je jisté, pokud tomu člověk věří.

Tuto jistotu odpuštění Luther zakládá na tvrzení, že zdroj odpuštění je mimo nás, mimo viditelnou církev. Přestože ve viditelné církvi je slovo odpuštění kázáno a zvěstováno, tak v konečném důsledku to není církevní rozhřešení, ale Kristovo rozhřešení, nezávislé na osobách, času a místě. Luther zde nemluví ani o dostatečné lítosti, ani že formule kněze něco způsobuje. Kněz pouze deklaruje odpuštění Kristovo.

Správné slovo je pro Luthera odpustit, ne očistit. Toto slovo je základní pro nový systém odpuštění jako útěchy. Hříšníci zůstávají hříšníky, se všemi svými poklesky a slabostmi. Ale jejich hříchy se nezapočítávají proti nim, protože uvěřili v milost odpuštění. Skrze toto osvobozené svědomí, skrze svědomí útěchy, se pak stávají svobodnými činit dobré skutky. Lutherův systém útěchy tak podkopává tradiční institucionální systém.

Luthерово učení o ospravedlnění skrze víru nejen prosazuje nutnost věřit ve slib odpuštění. Toto učení také odmítá jednoznačně pohled na zpověď jako svátost. Důsledkem je zrušení jurisdikce kněze. Dalším důsledkem je odmítnutí celé struktury zadostiučinění za hřích, to znamená pokání, odpustků a očištění.

Jan Calvin dále rozvádí Lutherův útok. Znovu potvrzuje pravdivost jistoty odpuštění výhradně prostřednictvím Kristovy oběti. Napadl stejné prvky zpovědi jako Luther. Odmítá její nezbytnost, donucování, její rutinu a právnickost, přísnost a tyranství. Zpověď je Podle Calvina užitečná, ale musí zůstat svobodná. Obvyklým zpovědníkem je pastor, který je všeobecně doporučován. Ale Calvin, stejně jako Luther napadá existenci úředního kněžství. Rozhřešení nezávisí na moci kněží, jejichž svěcení z nich činí unikátní dárce odpuštění, ani na kněžích, jejichž jurisdikce je speciálně definována. Právo udělovat rozhřešení přisuzuje každému pokřtěnému.

Calvin však, na rozdíl od Luthera, nepovažuje soukromou zpověď za poklad, bez kterého by se neobešel.

Absoluce je pro Luthera spojena s mocí klíčů království nebeského a tato pravomoc byla svěřena církvi. Pro Calvina je spojena s hlásáním Kristova evangelia o odpuštění hříchů.

Instituce odpuštění se od dob církevních otců dramaticky změnila a zvyšující se povědomí o této změně vyvolalo útok reformátorů. Tato kontroverze byla ale víc než jen otázkou správné interpretace historie a praxe pokání. Pro jednu stranu zpověď reprezentovala nástroj mučení a povzbuzení k pokrytectví a zanechávala lidi pyšné a nestoudné. Naprosto selhávala ohledně útěchy člověka a vedla k věčnému zatracení. Pro druhou stranu zpověď zůstávala i nadále pastoračním uměním, spravedlivým a s určitou disciplínou. Zakládala podstatné, ale možné nároky na svědomí křesťanů. Zachovávala řád v křesťanské církvi a zajišťovala, jak jen je to možné v tomto světě, útěšný dar věčné spásy.

Obě strany ve svém sporu mluvily o téže instituci, s jejími předpoklady o hříšnosti člověka a lidské odpovědnosti, s jejími principy autority, metodami zabezpečení poslušnosti a s jejími metodami léčení úzkosti. Ale debata byla nevyhnutelně konfliktní.

Jestliže reformátoři chtěli prosadit nějaké zásadní změny v církvi, potřebovali učení, které položí ospravedlnění, v plném smyslu toho slova, na nový základ. Praktickým základem ospravedlnění ve středověké církvi byla svatá zpověď, což znamenalo masivní strukturu disciplíny. Tento systém disciplíny stál připravený odsoudit jakékoliv odchylky od legitimní autority. V důsledku toho reformátoři museli popřít legitimitu těchto autorit a institucí, které ohrožovaly jejich učení. Jejich teologie s rostoucím odhodláním vyjadřuje nesouhlas se středověkým systémem svátosti smíření.

Naproti tomu představitelé protireformace znovu potvrdili svátost smíření, protože viděli v jejím zachování nutnou podmínku pro přežití celého církevního řádu. Tito obhájci tradiční víry byli přesvědčeni, že svátost smíření má být zachována kvůli sobě samé.

V této diskuzi ale nešlo jen o disciplínu a autoritu, což se nejvášnivěji projevilo v nárocích ohledně útěchy. Ve své knize *Babylonské zajetí církve* Luther hlásá, že pravda trestu vyvolává zkroušenost a pravda slibu odpuštění způsobuje útěchu, pokud člověk v odpuštění věří. A skrze tuto víru pak člověk dosahuje odpuštění hříchů. Víra, ne svatá zpověď je klíčem. Pokud má člověk tuto víru, kajícnost a útěcha přijdou jako nevyhnutelný a spontánní důsledek.

3 ZPOVĚĎ A REFORMAČNÍ VYZNÁNÍ

V této části popisují, jak o zpovědi učí Augsburské vyznání, Bratrské, Helvetské a České. K Augsburskému vyznání pro ucelený pohled připojují ještě Šmalkaldské články a Apologii Augsburského vyznání.

3.1 Augsburské vyznání

3.1.1 O zpovědi

Zpověď v našich církvích není zrušena, čteme v článku XXV. Je totiž zvykem podávat tělo Páně jen těm, kteří byli napřed zpytováni a rozhřešení. Lid je poučován, co má o rozhřešení věřit a jaké potěšení je ve slově rozhřešení, o čemž se v minulosti naprosto mlčelo. Lidé jsou nabádáni, aby si rozhřešení velmi vážili, neboť to není hlas přítomného člověka, ale hlas Boží a prohlašuje se na Boží rozkaz. Také moc klíčů je velmi velebena, neboť poděšenému svědomí přináší velké potěšení. Bůh ale požaduje víru, abychom tomuto rozhřešení uvěřili jako jeho hlasu. V minulosti byly příliš vynášeny skutky

dostiučinění, ale nebylo ani zmínky o víře, o zásluhách Kristových a o spravedlnosti z víry.

Není ale nutné vypočítávat provinění a svědomí se nemají zatěžovat starostí o vypočítávání všech vin, neboť je to nemožné, jak svědčí Žalm 19,13: „Proviněním kdo vyrozumí?“. Kdyby měly být odpuštěny pouze vypočítané viny, svědomí by se pak nikdy neupokojilo, neboť většinu hříchů ani nevidíme, ani se na ně nemůžeme rozpomenout. O těchto potřebných člancích nebylo dříve ve výkladech kazatelů, kteří o zpovědi tolik učili, ani slovo. Jen trápili svědomí člověka dlouhým vypočítáváním hříchů, skutky dostiučinění, odpustky, poutěmi a podobnými věcmi. Také starí církevní spisovatelé potvrzují, že jmenovité vypočítávání hříchů není nutné. Jan Zlatoústý učí, že není nutné veřejně na sebe žalovat, ale s modlitbou vyznávat své hříchy před Bohem, pravým soudcem. Svá provinění člověk nemá pronášet jazykem, ale pamětí svého svědomí. Dále Jan Zlatoústý učí, že zpověď není nařízena Písmem, ale že je to lidské ustanovení. Ale přesto jsme u nás podrželi zpověď jak pro veliké dobrodiní, které přináší rozhřešení, tak pro potěchu a jiné užítky poděšenému svědomí, čemuž naši kazatelé bedlivě učí.⁵⁵

Šmalkaldské články o zpovědi

Rozhřešení čili moc klíčů je pomoc a útěcha proti hříchu a špatnému svědomí, kterou ustanovil Ježíš Kristus svým evangeliem. Církev by se proto neměla nechat o zpověď a rozhřešení připravit. Ale ohledně vypočítávání hříchů, je nutné ponechat na vůli každého člověka, jestli chce, či nechce své hříchy vypočítávat a líčit. Jistě se nedopustíme lži, pokud každý za sebe vyznáme: „Bídny já člověk! ... „ (Ř 7,24). „Ale vidím jiný zákon v oudech

---

⁵⁵ *Augsburské vyznání*. In: *Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými* (úv. úvaha od Rudolfa Řičana, k vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou a kol. R. Řičan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951, čl. XXV., 90-91

svých, ...“ (Ř 7,23). Protože osobní rozhřešení pochází z úřadu klíčů, musíme je mít ve velké úctě, stejně jako jiné úřady v církvi.⁵⁶

Apologie Augsburského vyznání o zpovědi

Pokud jde o zpověď, je podle našich odpůrců nutné dbát usnesení Čtvrtého lateránského koncilu (1215), který nařizuje, že člověk má jít ke zpovědi každý rok. Věřící v našich církvích ale přistupují ke zpovědi nejen jednou ročně, ale vícekrát. Avšak nenařizujeme určitý čas ke zpovědi, i když naši kazatelé vybízejí lid, aby tohoto daru užívali co nejčastěji.

O vypočítávání hříchů při zpovědi učíme, že není nutné člověku zatěžovat svědomí a zaplétat jej do nesnází. Naši odpůrci nás však chtějí přesvědčit, že vypočítávání hříchů při zpovědi je podle Božího práva nutné k odpuštění hříchů a spáse. Toto učení již dohnalo mnoho zbožných lidí k zoufalství, protože člověk, který se domnívá, že podle Božího práva nemůže dojít spásy, pokud není schopen vyznat všechny své hříchy, nenajde útěchu a pokoj, neboť ví, že všechny své hříchy nedokáže vyjmenovat. Učení našich odpůrců se vůbec nezmiňuje o víře, která očekává odpuštění hříchů z Boží milosti a přináší zkroušenému člověku útěchu.⁵⁷

3.1.2 Augsburské vyznání o pokání

Ti, kteří po křtu padli, mohou podle Augsburského vyznání dojít odpuštění hříchů kdykoli, pokud se obrátí. Právě pokání má dvě části: jednou je zdrcenost, lítost, bolest čili hrůzy způsobené svědomí poznáním hříchu.

---

⁵⁶Šmalkaldské články. In: *Kniha svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese*. Nové české znění podle standardní německo-latinské edice. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotlivým kap. sepsal Martin Wernisch. Praha: Kalich, 2006, 302

⁵⁷Apologie Augsburského vyznání. In: *Kniha svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese*. Nové české znění podle standardní německo-latinské edice. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotlivým kap. sepsal Martin Wernisch. Praha: Kalich, 2006, 166-168

Druhou je víra, jež pochází z evangelia čili z rozhřešení a věří, že se pro Krista odpouštějí hříchy a získává se milost. Tato víra potěšuje svědomí a vysvobozuje z hrůz. Pak má následovat také náprava a upuštění od hříchů, protože to má být ovoce pokání podle slov Jana Křtitele: „Protož neste ovoce hodné pokání“ (Mt 3,8).⁵⁸

Šmalkaldské články o pokání

Apoštol Pavel píše: „Zjevuje se zajisté hněv Boží s nebe proti každé bezbožnosti a nepravosti lidí“ (Ř 1,18). A dále: „Všickni se uchýlili, spolu neužiteční učinění jsou; není, kdo by činil dobré, není ani jednoho“ (Ř 3,12). A Ježíš Kristus říká: „Utěšitel přijde, obviňovati bude svět z hříchu“ (J 16,8).

To je ten blesk, kterým Bůh srazí jak zjevné hříšníky, tak ty, kdo se domnívají, že jsou bez hříchu. Nikdo nebude shledán spravedlivý, všechny dohromady Bůh přivede do zoufalství a hrůzy, do skutečné trýzně srdce a úzkosti smrti.

Takto začíná opravdové pokání, čteme v Šmalkaldských člancích. Člověk nad sebou musí vyslechnout soud: každý z vás se musí změnit a jednat jinak, než dosud. Není mezi vámi jediný spravedlivý.

V Novém zákoně ale hned za tímto soudem přichází útěšné zaslíbení Boží milosti, jak je zvěstuje evangelium. Člověk je musí přijímat vírou, jak říká Kristus: „Čiňte pokání a věřte evangelium“ (Mk 1,15). Tam, kde vykonává svou úlohu jen zákon, bez evangelia, tam vládne smrt a peklo a činí člověka zoufalým. Naopak evangelium přináší útěchu a odpuštění.

Ale učení *papeženců* o pokání je falešné. Pokání se podle nich skládá ze tří částí: z kající zkroušenosti, vyznání hříchů a dostiučinění. Provázeli je

---

⁵⁸ *Augsburské vyznání*. In: *Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými*. K vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou a kol. R. Říčan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951, čl. XII, 71

ujištěním, že jestliže se člověk opravdu kaje, vyznává a činí zadost, jistě si tím u Boha zaslouží odpuštění a vykupuje se ze svých hříchů. Tím člověka vedli k tomu, aby při pokání spoléhal na své vlastní skutky. A odtud pochází výrok, který se předříkával lidu z kazatelny při obecném rozhřešení: „Pane Bože, dopřávej mi života, dokud neodčiním svůj hřích pokáním a nepolepším se.“⁵⁹ O Ježíši Kristu ani o víře se nezmiňovali, člověk spoléhal pouze na vlastní skutky a doufal, že tak své hříchy přemůže a sám je před Bohem smaže.

Nejvíce zatěžovalo dostiučinění. Člověk nikdy nevěděl, kolik toho musí vykonat, aby splatil jeden hřích, natož pak všechny hříchy. Ale také zde si poradili. Ukládali jen malá dostiučinění, která šla lehce vykonat (odříkat několik Otčenášů, jednodenní půst apod.). To ostatní, co nešlo takto nahradit, se přesouvalo do očiště. Mnoho lidí pak mělo hrůzu z toho, že se z očiště nikdy nedostanou. A tak stolice římská vymyslela odpustky, jež mají dostiučinění nahradit nebo zmírnit.⁶⁰

Pravé pokání je ale jiné. Netýká se jen vykonaných hříchů, nespekuluje, co hřích je a co není, ale všechno hází na jednu hromadu a připouští si, že všechno, čím se můžeme sami vykázat, je jeden velký hřích. A proto zpověď nemůže být nejistá či nedostatečná. Protože kdo vyznává, že vše, co má ze sebe, je pouhý hřích, ten zahrnuje všechny hříchy. A pak nemůže být pochybné ani dostiučinění, neboť nevychází z našich pochybných, hříšných skutků, ale je dáno utrpením a krví nevinného Beránka Božího, který snímá hřích světa. Pokání křesťana trvá až do smrti, protože se po celý život potýká s hříchem, který v těle zbývá. Jak dosvědčuje i apoštol Pavel, po celý život zápolí se zákonem, kterému se podřizují jeho údy (srv. Ř 7,23). A to ne vlastními silami,

---

⁵⁹ *Šmalkaldské články*. In: *Kniha svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese*. Nové české znění podle standardní německo-latinské edice. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotlivým kap. sepsal Martin Wernisch. Praha: Kalich, 2006, 296

⁶⁰ Tamtéž, 295-297

ale z daru Ducha svatého, následujícího odpuštění hříchů. Dar Ducha svatého denně vymetá ostatky hříchů a očišťuje a posvěcuje člověka.⁶¹

Apologie Augsburského vyznání o pokání

První část článku o tom, že ti, kteří po křtu padli, tak pokud se obrátí, mohou dosáhnout odpuštění hříchů, a to i opakovaně, byla schválena. Ale druhá část, kde jsme objasnili, že pokání se skládá ze dvou částí, z trýzně svědomí a z víry, byla odsouzena. Naši odpůrci popírají, že víra je součástí pravého pokání. Ale popírat, že odpuštění hříchů docházíme z víry, znamená snižovat Ježíše Krista a znevažovat jeho utrpení a smrt. Vždyť evangelium zřetelně dosvědčuje, že z víry docházíme odpuštění hříchů.

My jsme v našem učení zřetelně objasnili dobrodiní, jehož se člověku dostává v rozhřešení, i moc klíčů království nebeského. Každá sevřená duše může z našeho učení čerpat útěchu, neboť pochopí, že je to sám hlas Božího evangelia, abychom věřili, že rozhřešením je nám z Boží milosti, pro Ježíše Krista, dáno odpuštění hříchů, a získali jistotu, že na základě této víry docházíme smíření s Bohem.⁶²

Ustanovili jsme dvě části pokání, tj. zdrcenost srdce a víru. Tvrdíme, že trýzeň či zdeptanost srdce tkví v opravdové bolesti sevřeného svědomí, kdy člověk cítí, že se na něj Bůh pro jeho hříchy hněvá, a když spáchaných hříchů lituje. K tomu dochází, když je hřích trestán slovem Božím. To je podstata kázání Božího evangelia: na jedné straně kárat a trestat hříchy, na straně druhé

---

⁶¹ Šmalkaldské články. In: *Kniha svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese*. Nové české znění podle standardní německo-latinské edice Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotlivým kap. sepsal Martin Wernisch. Praha: Kalich, 2006, 29

⁶² *Apologie Augsburského vyznání*. In: *Kniha svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese*. Nové české znění podle standardní německo-latinské edice. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotlivým kap. sepsal Martin Wernisch. Praha: Kalich, 2006, 168-170

přinášet pro Krista a Ducha svatého odpuštění hříchů, spravedlnost, život věčný, a jako ovoce znovuzrození i konání dobrých skutků.

Člověk, který má zdeptané srdce, poznává ohavnost svých hříchů a chtěl by se chtěl skrýt před Božím hněvem, protože ho nedokáže snést. Podlehl by své přirozené slabosti, kdyby jej Kristus svým slovem neutěšil. Proto jsme na základě evangelia připojili k pokání ještě druhou část, a to víru v Ježíše Krista. Člověk musí věřit, že se mu z milosti Boží pro Ježíše Krista odpouštějí hříchy. V této víře se jeho zdeptané srdce pozvedá, potěšuje a obnovuje k novému životu, jak dosvědčuje apoštol Pavel: „Ospravedlnění tedy jsouce z víry, pokoj máme s Bohem skrze Pána našeho Jezukrista“ (Ř 5,1). Touto vírou pak docházíme odpuštění hříchů, ona je ospravedlňuje před Bohem.⁶³

3.1.3 Augsburské vyznání o víře a dobrých skutcích

Naše skutky nás nemohou usmířit s Bohem ani nám získat odpuštění hříchů a milost. Milosti docházíme pouze vírou, když věříme, že jsme bráni na milost pro Krista, který sám jediný je ustanoven prostředníkem a smírcem, skrze něhož by byl smířen Bůh Otec. Ten, kdo doufá, že si milost zaslouží skutky, ten pohrdá Kristovou zásluhou a milostí a hledá na odpor evangeliu cestu k Bohu lidskými silami bez Krista. Ale Kristus o sobě řekl: „Já jsem ta cesta, i pravda, i život“ (J 14,6).

Toto učení o víře se u apoštola Pavla zřetelně probírá na mnoha místech, zvláště pak v Epištole Efezským: „Nebo milostí spasení jste skrze víru, a to ne sami ze sebe, darť jest to Boží, ne ze skutků, aby se někdo nechlubil“ (Ef 2,8n). Tento výklad Pavlových slov je podepřen svědectvím Otců. Augustin v řadě spisů obhajuje milost a spravedlnost víry proti zásluhám skutků. Učí, že milosti

---

⁶³ *Apologie Augsburského vyznání.* In: *Knih svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese.* Nové české znění podle standardní německo-latinské edice. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotlivým kap. sepsal Martin Wernisch. Praha: Kalich, 2006, 171-172

docházíme a před Bohem se stáváme spravedliví vírou v Krista a ne skrze skutky. Podobně učí i Ambrosius.

Celé toto učení je podle Augsburského vyznání nutné vztahovat na zápas poděšeného svědomí. Jak učí apoštol Pavel: „Ospravedlnění tedy jsouce z víry, pokoj máme s Bohem“ (Ř 5,1). Dříve byla v kázáních ubohá svědomí odkazována na vlastní skutky dostiučinění a neslyšela z evangelia potěšení. Mnoho takových prožilo, že touto cestou nenaleznou pokoje. Proto bylo nutné podat a obnovit toto učení o víře v Krista, aby poděšená svědomí věděla, že pouze vírou v Krista a bez zásluh se dochází milosti Boží a odpuštění hříchů.

Dobré skutky je nutné konat pro Boží vůli a Bohu ke cti, ne proto, abychom si jimi zasloužili milost. Milosti se dosahuje jen vírou v odpuštění hříchů. A protože se vírou přijímá Duch svatý, srdce se hned obnovují a získávají nové náklonnosti, takže mohou konat dobré skutky. Ale lidské síly jsou bez Ducha svatého plné pouze bezbožných náklonností a jsou příliš slabé, aby mohly před Bohem činit dobré skutky.⁶⁴

Apologie Augsburského vyznání o lidském dostiučinění

Věčný trest se podle našich odpůrců může změnit v trest očišcový, který potom může být z části odpuštěn mocí klíčů a z části nahrazen dostiučiněním. K tomu ještě připojují, že dostiučinění musí tvořit skutky, jež zbyly po odečtení záslužných skutků, a ty mají mít původ v provádění úkonů, jako jsou poutě, růženec a jiné lidské vynálezy. Ale ani u toho nezůstali a rozvíjí bludné důsledky dále. Jako udělali z dostiučinění náhradu očišcových trestů, tak též zkoumali, jak nahradit i závazné dostiučinění. A vymysleli odpustky. Ale ani kupčením s odpustky nekončí, koupit se dá dokonce i mše

---

⁶⁴ *Augsburské vyznání*. In: *Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými*. K vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou a kol. R. Říčan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951, čl. XX., 75-78

jako výkupné za dostiučinění, které zemřelí měli vykonat za svého života. Všechny tyto výmysly poskvřňují pravou nauku o ospravedlnění hříšníka, o víře, o Boží milosti a dobrodiní Ježíše Krista.⁶⁵

Naši odpůrci dokonce tvrdí, že kanonická dostiučinění mohou zastoupit i věčný trest. Ale ani moc klíčů nemá Boží pověření, aby některé tresty proměňovala a jiné buď úplně nebo z části odpouštěla. Ježíš Kristus mluví o odpuštění hříchů, když říká: „Cožkoli rozvázete“ (Mt 18,18). Když se odpouští hřích tímto způsobem, je překonána i věčná smrt a navrácen věčný život. A když na začátku téhož verše říká: „Cožkoli svázete“, tak tím neukládá určité tresty, ale mluví o zadržení hříchů lidí, kteří se neobrátili.⁶⁶

3.1.4 Augsburské vyznání o církevní moci

„Moc klíčů neboli biskupská moc jest podle evangelia moc či příkaz Boží kázati evangelium, odpouštěti a zadržovati hříchy a vysluhovat svátosti“. Ježíš Kristus totiž dává apoštolům tento příkaz: „Jakož mne poslal Otec, tak i já posílám vás ... Přijměte Ducha svatého. Kterýmžkoli odpustili byste hříchy, odpouštějí se jim; kterýmžkoli zadrželi byste, zadržánit' jsou“ (J 20,21-23).⁶⁷

Šmalkaldské články o moci klíčů

„Klíče představují úřad, kterým pověřil církev Ježíš Kristus, a zmocnil ji tak zadržovat i odpouštět hříchy - a to nejen hříchy hrubé a očividné, ale i

---

⁶⁵ *Apologie Augsburského vyznání*. In: *Knihy svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese*. Nové české znění podle standardní německo-latinské edice. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotlivým kap. sepsal Martin Wernisch. Praha: Kalich, 2006, 170

⁶⁶ Tamtéž, 184-189

⁶⁷ *Augsburské vyznání*. In: *Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými*. K vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou a kol. R. Říčan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951, čl. XXVIII., 101

drobné a skryté, o nichž ví jen Bůh.“ V naší moci totiž není soudit, jak velký nebo jak mnohý je hřích. To přísluší jen Bohu.⁶⁸

Apologie Augsburského vyznání o moci klíčů a o rozhřešení

Mocí klíčů se evangelium podává rozhřešením, které je hlasem evangelia Božího. Když tedy mluvíme o víře, zahrnujeme do ní i rozhřešení, neboť jak svědčí apoštol Pavel, víra je ze slyšení (srv. Ř 10,17). To znamená, že ze slyšení evangelia, ze slyšení přijímaného rozhřešení se svědomí dostává útěchy milosti Boží. A stejně jako Bůh obživuje srdce člověka svým slovem, tak je i obživuje slovem daného rozhřešení příslibem odpuštění hříchů. Jak praví Kristus: „Kdož vás slyší, mne slyší“ (L 10,16). Proto máme rozhřešení duchovního otce přijímat a věřit mu stejně jako slovu přicházejícímu z nebe. Rozhřešení takto chápané pak lze právem nazvat svátostí pokání.⁶⁹

Apologie Augsburského vyznání o svátostech

„Svátosti jsou účinným znamením a svědectvím Boží milostivé vůle vůči nám, kterým Bůh podněcuje a utvrzuje naši víru.“⁷⁰ Z tohoto pravidla pak také vyplývá počet pravých svátostí. Právě svátosti jsou: křest, Večeře Páně a rozhřešení, což je svátost pokání. Tyto obřady jsou ustanoveny na příkaz Boží a mají zaslíbení jeho milosti, jež je příznačným rysem nové smlouvy a také z ní vyplývá. Jestliže přijímáme křest, Večeři Páně nebo rozhřešení, musíme věřit, že je k nám Bůh milostivý a pro Ježíše Krista nám odpouští naše viny. Sám Bůh nás svým slovem a viditelným svátostným skutkem a obřadem podněcuje,

---

⁶⁸ Šmalkaldské články. In: *Kniha svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese*. Nové české znění podle standardní německo-latinské edice. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotlivým kap. sepsal Martin Wernisch. Praha: Kalich, 2006, 302

⁶⁹ *Apologie Augsburského vyznání*. In: *Kniha svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese*. Nové české znění podle standardní německo-latinské edice, s přihlédnutím k dosavadním převodům. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotlivým kap. sepsal Martin Wernisch. Praha: Kalich, 2006, 172

⁷⁰ Tamtéž, 197

abychom věřili a spoléhali se na jeho milost. Účinek slova i viditelného svátostného obřadu je tentýž.⁷¹

Na rozdíl od Augsburského vyznání a Šmalkaldských článků, je v Apologii rozhršení (svátost pokání) považováno za svátost.

3.2 Bratrské vyznání (Počet z víry)

3.2.1 O pokání

Důležitost pokání je zde zdůrazněna tvrzením, že je nutné ke spasení všem lidem, neboť Kristus říká: „...nebudete-li pokání činiti, všickni zahynete“ (L 13,3). Proto Kristus i jeho předchůdce Jan odtud začali svá kázání: „Čiňte pokání, ...“ (Mt 3,2; 4,17). Totéž Kristus poručil apoštolům, kteří v jeho jménu mají kázat pokání a odpuštění hříchů (srv. L 24,47).

Pokání pochází z poznání hříchů a hněvu Božího, proto k němu má být lidem činěna pomoc kázáním Zákona, tedy ohlašováním povinné spravedlnosti naší k Bohu a spravedlnosti Boží k nám, rušitelům spravedlnosti.

Pokání je milost a dar Boží, který člověk musí pokorně hledat u Boha, říká: „...obrat' mne, Hospodine, abych obrácen byl...“ (Jr 31,18). Aby člověk mohl říci: „Nebo po obrácení svém pokání činiti budu...“ (Jr 31,19).

Jsou dva druhy pokání, pravé a spasitelné a pokání pokrytecké a marné, jaké bylo Jidášovo, sloužící k zoufání a zatracení. K pravému pokání dochází, když je mysl poděšená a touží po milosti. Pravé pokání obsahuje také úmysl odvrátit se od hříchů. Proto je třeba, aby se lidé, kteří jsou zkormoučení pro hříchy a kají se, obraceli k Bohu celým srdcem a hledali odpuštění skrze víru v Ježíše Krista a svěřili se milosrdenství Božímu, a tak nemajíce vlastní spravedlnosti, prosili, aby je Kristus přioděl pláštěm své spravedlnosti.

---

⁷¹ *Apologie Augsburského vyznání.* In: *Knih svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese.* Nové české znění podle standardní německo-latinské edice. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotlivým kap. sepsal Martin Wernisch. Praha: Kalich, 2006, 197

Základem moci pravého spasitelného pokání je zásluha Kristova, jeho smrt a vzkříšení, podle jeho vlastních slov: „...Čiňte pokání a věřte evangelium“ (Mk 1,15). Kristus musel trpět a třetího dne vstát z mrtvých, aby ve jméno jeho kázáno bylo pokání a odpuštění hříchů (srv. L 24,46). Ovoce pravého pokání je nový život bez poskvrn, smíření se s církví a příklad jiným bližním. Každý, dokud je živ, má činit pokání. Kdo tak nečiní, ten bude zatracen podle slov Páně, který praví, že kdo nebude činit pokání, zahyne (srv. L 13,3).⁷² Pokání již bratři neoznačují jako svátost.

3.2.2 O vyznávání hříchů

Kající člověk má jít se svými hříchy ke správci své duše a z nich se před ním vyznat Pánu Bohu. Ne proto, aby vypočítával všechny své hříchy, ale pro dosažení rozhřešení mocí klíčů království Božího, kterou církvi svěřil Kristus a také k nabytí rady a pomoci k vyjití ze spleti svého svědomí. Tak kající člověk získá rozhřešení a též radu, jak se co nejlépe vyvarovat pokušení, a to vše od Kristova služebníka jako od samého Krista (srv. L 10,16; Mt 18,18). Tím člověk upokojí své svědomí, je vděčný Boží milosti, nebude ji brát nadarmo a navracet se do hříchů podle slov Páně: „...Aj, zdrav jsi učiněn; nikoli víc nehřeš, ať by se něco horšího nepříhodilo“ (J 5,14).

3.2.3 O Kristu Spasiteli a ospravedlnění skrze víru v něho

Bratři se hlásí k základnímu článku reformace, o ospravedlnění skrze víru v Krista Spasitele. Podle Písem věří, že žádný z lidí sám od sebe, ze své vůle a síly nemůže dojít ospravedlnění a spasení. Víra a silné doufání v Ježíše Krista, ospravedlňuje člověka před Bohem beze všech jeho vlastních skutků.

---

⁷² *Bratrské vyznání (Počet z víry)*. In: *Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými*. K vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou, a kol. R. Říčan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951, čl. V., 133-135

Ospravedlnění znamená odpuštění kajícímu a věřícímu člověku a snětí pokut věčných a oblečení ho v spravedlnost Kristovu a skrze to smíření s Bohem. Koho Bůh ospravedlňuje, tomu také dává svého Ducha svatého. Skrze Ducha svatého je pak znovu formuje k obrazu svému. Ti, kdo skrze takovou víru v Krista dojdou ospravedlnění, takoví před Bohem mají pokojné svědomí, těší se z Boží milosti a ujišťují se svým spasením. Proto bratři článek o ospravedlnění vírou v Krista považují za nejhlavnější a k spasení nejpotřebnější. Správcové církevní se mají co nejvíce snažit, aby jej uvedli v lidská srdce, protože v tom je souhrn celého křesťanství.⁷³

3.2.4 O dobrých skutcích a životě křesťanském

Lidé, kteří byli skrze víru v Krista zadarmo z milosti Boží beze všech zásluh vlastních skutků ospravedlnění a Bohu milí učinění, pak mají konat dobré skutky, neboť tak apoštolům přikázal Pán: „Učte je zachovávat všecko, což jsem koli přikázal vám...“ (Mt 28,20). Ale ty dobré skutky musí být něco vymyšleného od lidí, ale ohlášené Duchem svatým, slovem Božím poručené a příkladem na Kristu ukázané. Jak říká Kristus: „Příklad zajisté dal jsem vám, abyste, jakož jsem já učinil vám, i vy činili“ (J 13,15). Za pravidlo dobrých skutků tedy máme jen zákon Boží, evangelium Kristovo a příklad Kristova života, který svým učením v osmeru blahoslavenství ukázal, jaký má být život synů Božích.

Je tedy nutné rozeznávat mezi skutky dobrými od lidí ustanovenými a Bohem přikázanými. Skutky Bohem přikázané nesmí být opouštěny pro žádné skutky ustanovené lidmi. Mezi skutky lidmi přikázané patří všelijaké pověry, kterým se připisuje nějaká duchovní moc bez Božího slova. Činit dobré skutky

---

⁷³ *Bratrské vyznání (Počet z víry)*. In: *Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými*. K vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou, a kol. R. Říčan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951, čl. VI., 137-139

ve jménu Kristově znamená činit skutky skrze Ducha svatého, protože Duch svatý v srdci těch, kteří jsou ospravedlněni, rozlévá lásku a zapaluje je k dobrým skutkům (srv. Ř 5,5). Dobré skutky nemají být konány proto, abychom skrze ně byli ospravedlněni a spaseni, ale předně proto, abychom jimi prokazovali živou víru. Jak říká sám Kristus: „Každý zajisté strom po svém vlastním ovoci bývá poznán.“ (L 6,44).⁷⁴

3.2.5 O klíčích Kristových

O těchto klíčích řekl Pán Petrovi: „A tobě dám klíče království nebeského. A což bys koli svázal na zemi, budeť svázáno i na nebi; a což bys koli rozvázal na zemi, budeť rozvázáno i na nebi“ (Mt 16,19).

Moc klíčů Kristových je tedy dvojí. Jedna k rozvazování svědomí lidí zkroušených pro hříchy, kteří touží po milosti Boží a obrací se ke Kristu vírou, k ustanovování jich v naději a odpuštění hříchů a posilování proti pokušením. A to na místě Kristově, ne od sebe, ale od něho, ne svou mocí, ale jeho, jako správci jeho tajemství.

Druhá moc klíčů Kristových je svazovati svědomí lidí nekajících, a to z příkazu Kristova a jeho moci, ne svou. To spočívá v osvědčování jim Božího hněvu a v trestání jich podle provinění, i v zakázání jim přistupovat ke svátosti, vylučování ze spolku církve a v zavírání tak před nimi království Boží.

Tuto moc klíčů svěřuje Kristus apoštolům a všem církví zřízeným služebníkům, jak řekl: „Jakož mne poslal Otec, tak i já posílám vás.“ Pak na ně dechl a řekl jim: „Přijměte Ducha svatého. Kterýžmkoli odpustili byste hříchy, odpouštějít se jim; kterýmžkoli zadrželi byste, zadržánit' jsou“ (J 20, 21.22.23).

---

⁷⁴ *Bratrské vyznání (Počet z víry)*. In: *Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými*. K vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou, a kol. R. Říčan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951, čl. VII., 141-142

Tato služebnost moci Kristovy je předně dána správcům a kněžím, ale také každému sboru křesťanskému. To je patrné i z toho, že Kristus nařizuje, aby byl hříšník nejprve napomenut soukromě, pak s přivzetím jednoho nebo dvou dalších a teprve když neposlechne, tak od celé církve. Pokud ani církve neposlechne, pak má být považován za cizího jako pohan či celník (srv. Mt 18,15n).

Dále Kristus praví: „Nebo kdežkoli shromáždí se dva neb tři ve jménu mém, tu' jsem já u prostřed nich“ (Mt 18, 20). Z toho plyne, že každý křesťan, kolikrátkoli potřebuje ty klíče Páně, může je hledat u pastýře sboru a užívat jich s vírou jako od samého Krista, protože od něho jsou svěřeny a jeho jsou a jeho moc se koná, kdykoli se jimi podle jeho pověření zachází. Církevní správci pak mají dbát, aby tyto klíče Páně neužívali jinak, než podle vůle a úmyslu Kristova.⁷⁵

3.2.6 O času milosti

Pokud člověk sejde z tohoto světa v hříchu, bez pokání a víry, jeho duše se po smrti dostává do pekla. Proto žádný člověk nemá odkládat pokání až do doby nesnázi nebo nemoci a do té doby žít v libostech světa a hříších.⁷⁶

3.3 Druhé Helvetské vyznání

3.3.1 O pokání a obrácení člověka

Učení o pokání se podle Helvetského vyznání pojí k evangelium. Neboť Pán si přeje: „Aby bylo kázáno ve jménu jeho pokání a odpuštění hříchů mezi všemi národy, . . . ,“ (L 24,47).

---

⁷⁵ *Bratrské vyznání (Počet z víry)*. In: *Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými*. K vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou, a kol. R. Říčan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951, čl. XIV., 162-163

⁷⁶ Tamtéž, čl. XX., 176

Pokání znamená: (1) kajícnost, kterou vzbuzuje v hříšném člověku slovo evangelia a Duch svatý a která je přijata vírou, již hříšník rozpoznává svou zkaženost a všechny své hříchy, na které Boží slovo žaluje, a (2) rmoutí se nad nimi a nejen jich před Bohem lituje a se studem vyznává, ale (3) také je rozhořčeně proklíná, (4) přemýšlí o nápravě a o neustálé snaze po pravých ctnostech. Pravé pokání je tedy upřímné obrácení k Bohu a ke všemu dobrému a také usilovné odvrácení od ďábla a ode všeho zlého. Takové pokání je dar Boží, ne dílo sil člověka a má trvat po celý život.

3.3.2 Kněžská zpověď a rozhřešení

Stačí vyznání vin jen Bohu, buď soukromě mezi Bohem a hříšníkem nebo veřejně v chrámu, ve kterém se pronáší obecné vyznání hříchů. K dosažení odpuštění hříchů není nutné, aby hříšník své viny vyznával knězi, aby od něho uslyšel rozhřešení udílené se vzkládáním rukou. O tom v Písmech svatých nenajdeme žádné nařízení. David dosvědčuje: „Hřích svůj oznámil jsem tobě, a nepravosti své jsem neukryl. Řekl jsem: Vyznám na sebe Hospodinu přestoupení svá, a ty jsi odpustil nepravost hříchu mého“ (Ž 32,5). Totéž říká Ježíš Kristus, když nás učí modlit se a současně vyznávat hříchy: „Otče náš, kterýž jsi v nebesích, odpusť nám viny naše, jako i my odpouštíme svým viníkům“ (srv. Mt 6, 12). Musíme tedy vyznávat své hříchy Bohu a odpustit svým bližním.

Pokud by ale někdo, stísněný tíhou hříchu a pokušeními, hledal soukromě radu, poučení a útěchu, buď u duchovního správce nebo u některého jiného bratra, který je vyučen v zákoně Božím, tak mu to má být umožněno.

3.3.3 O klíích království nebeského

Podle slova Páně mají všichni řádně povolání služebníci klíče a užívají klíče či jejich služebnosti, když zvěstují evangelium, to znamená když vyučují,

napomínají, potěšují a trestají a udržují lid, který je jim svěřený v kázni. Takto totiž otevírají Boží království povolným, ale zavírají nepovolným.

Tyto klíče Ježíš Kristus zaslíbil apoštolům (srv. Mt 16,19) a vydal, když posílá učedníky a přikazuje jim po všem světě kázat evangelium a odpouštět hříchy (srv. J 20,23; Mk 16,15; srv. L 24,46-48).

3.3.4 Služebnost smíření

Apoštol Pavel praví, že Ježíš Kristus dal služebníkům služebnost smíření, to znamená slovo čili učení smíření. A dále dodává, že služebníci Kristovi na místě Kristově vykonávají poselství, jako by sám Bůh skrze ně žádal lidi, aby se smířili s Bohem (srv. 2 K 5,18-20). Užívají tedy klíče, jestliže vybízejí k víře a k pokání. Takto řádně povolání služebníci smiřují s Bohem, takto odpouštějí hříchy, otevírají Boží království a uvádějí do něj věřící.

Služebníci tedy rozhřešují řádně a účinně tím, že kážou evangelium Kristovo a v něm odpuštění hříchů, které je zaslíbeno jednotlivým věřícím tak, jako byli jednotlivě i pokřtěni, a dosvědčují, že se vztahuje jmenovitě na každého jednotlivce. Účinek rozhřešení se nezvyší tím, že se někomu zvlášť šeptá do ucha. Všichni hříšníci mají přístup k Bohu, Bůh odpouští všem věřícím všechny hříchy, kromě jediného, kterým je hřích proti Duchu svatému (srv. Mk 3,29).

3.3.5 Papežské odpustky

Odsuzujeme učení papežovo (bulla Lva X. Cum postquam) o pokání. Proti jeho simonii i svatokupeckým odpustkům uplatňujeme soud Šimona Petra: „Peníze tvé buďtež s tebou na zatracení, proto že jsi se domníval, že by dar Boží mohl býti zjednán za peníze“ (Sk 8,20).

3.3.6 Dostiučinění

Autoři vyznání neschvalují ani názor, že svými skutky můžeme učinit dosti za spáchané hříchy. Naopak učí, že jediný Kristus je svou smrtí dostiučiněním, usmířením a odčiněním všech hříchů (srv. 1 K 1,30). Ale příklady z evangelíí nás poučují, že je nutné, aby ti, kteří činí pokání, byli horliví ve snaze o nový život a ve zdolávání starého a probouzení nového člověka. Ježíš Kristus říká cizoložnici, kterou vysvobodil: „...Jdiž a nehřeš více“ (J 8,11). Těmito slovy Pán nenaznačuje, že by člověk byl schopen již nikdy nehřešit. Ale vybízí k bdělosti a snaze, abychom usilovali a na modlitbách Pána prosili, abychom neupadali zpět do hříchů a abychom nebyli přemoženi tělem, světem a ďáblem. Ti, kdo činí pravé pokání, musí se napravit, být milosrdní a také dávat almužny.⁷⁷

3.3.7 O pravém ospravedlnění věřících

Jsme ospravedlňováni, tj. hříchu a smrti zprošťováni od Boha soudce jedině milostí Kristovou. Vždyť Kristus vzal na sebe hříchy světa a učinil zadost Boží spravedlnosti (srv. Ř 3,23-24). Jedině pro Krista, který trpěl a byl vzkříšen, je Bůh milostiv našim hříchům a nepřičítá nám je, přičítá nám ale spravedlnost Kristovu místo naší (srv. 2 K 5,19-21; Ř 4,25).

Jsme tedy ospravedlňováni pouhou vírou v Boží milosrdenství a Krista, ne zákonem nebo nějakými skutky (srv. Ř 3,28; Ř 4,2-5; Ef 2,8-9). Dobré skutky se rodí z živé víry působením Ducha svatého a věřící je činí podle vůle a pravidla Božího slova. Skutky jsou nutným plodem víry. Spása je milostí Boží.⁷⁸

---

⁷⁷ *Druhé Helvetské vyznání.* In: Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se Čtyřmi články pražskými. K vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou, a kol. R. Říčan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951, čl. XIV., 215-219

⁷⁸ Tamtéž, čl. XVI., 222-223

3.4 České vyznání

3.4.1 Ospravedlnění člověka před Bohem

„Věříme a vyznáváme, že ospravedlnění člověka před Bohem jest počtení a vyhlášení Božské hříšnicka kajícího za nevinného, svatého a spravedlivého.“⁷⁹ K takovému ospravedlnění lidé nepřicházejí vlastními silami, zásluhami a svými skutky. Ospravedlnění jsou zadarmo (srv. Ř 3,24), když skrze milost Ducha svatého nepochybně věří, že Bůh podle svého zaslíbení jim odpouští jejich hříchy a přijímá je na milost pro Ježíše Krista, který svou dokonalou poslušností a svou smrtí za hříchy všeho světa dosti učinil ráčil.⁸⁰

3.4.2 O klíčích církve aneb o moci její úřední

Moc církevní daná od Boha církvi se nevztahuje k osobám, ale k úřadu těm osobám svěřenému. To znamená, že moc církevní je mocí úřední, církvi svěřená, aby byla konána podle slova Božího a vůle Boží. Tato moc, kterou dal Kristus své církvi, apoštolům a jejich náměstkům, se vztahuje na slovo Boží, jehož služebníci jsou, a na úřad jim tak svěřený, aby podle slova Božího a vůle Boží v něm oznámené jej vykonávali.

Protože hříchy člověka těžce svazují (srv. Ř 7,23.24), kázání Slova Božího z evangelia zvěstuje kajícím a věřícím v Krista zproštění od hříchů, ďábla a smrti věčné. Nekajícím ale zvěstuje věčný soud a zatracení pro potupu v Kristu jim zvěstovaného spasení. Proto služebníci církve, když svůj úřad vykonávají, tehdy kázáním svatého evangelia a zákona Božských přikázání

---

⁷⁹ *České vyznání.* In: *Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými.* K vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou, a kol. R. Říčan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951, čl. VIII., 282

⁸⁰ Tamtéž, čl. VIII., 283

mocně lidi rozvazují i svazují, hříchy jim odpouštějí i zadržují. Tuto moc klíčů k otevírání i zavírání království Božího svěřil Pán své církvi.⁸¹

3.4.3 O pokání

Ti, kteří po přijetí křtu svatého padli a zhřešili, mohou opět dojít odpuštění hříchů (srv. Mt 12,31; 1 J 2,1), když se kdykoli k Pánu Bohu skrze jeho milost v pravém pokání navrátí (L 15,20). Církev takové kající křesťany má rozhřešovat a přijímat ve společenství svatých.

Pravé pokání má tři části: (1) Zkroušenost srdce a strach ve svědomí skrze poznání hříchu. Tato zkroušenost působí v člověku nenávist k hříchům a touhu po vysvobození od hněvu Božího a věčného zatracení. (2) Víra v Ježíše Krista, jež pochází z evangelia skrze Ducha svatého. Tato víra ukazuje rozhřešení v samém Kristu, tj. zproštění ode všech hříchů, smíření s Bohem a ospravedlnění skrze zásluhy Kristovy. (3) Nový život a všeliké dobré předsevzetí, neboť Duch svatý kajícího člověka proměňuje a obnovuje, aby tak podle řeči apoštola Pavla bojoval dobrý boj, zachovává víru a dobré svědomí (srv. 1Tm 1,18n).⁸²

3.4.4 O zpovědi

Jak rozhřešování, tak i zpověď má v církvi být, ale bez vypočítávání hříchů. Vyznávajícím hříchy mají služebníci církve dávat potěšení a naučení, avšak z Písem svatých a slova Božího.⁸³

---

⁸¹ *České vyznání.* In: *Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se čtyřmi články pražskými.* K vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou, a kol. R. Říčan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951, čl. XII., 292-294

⁸² Tamtéž, čl. XVI., 299-300

⁸³ Tamtéž, čl. XVII., 300

3.5 Shrnutí

(1) V reformačních konfesích není soukromá zpověď zrušena. Zachovávají zpověď jak pro velké dobrodiní, které přináší rozhřešení, tak pro potěchu poděšenému svědomí, čemuž kazatelé pečlivě učí (AV). Nikdo nemá být ke zpovědi nucen, ale kazatelé k ní mají horlivě vybízet.

Pouze ve Druhém Helvetském vyznání stojí, že postačuje vyznání vin jen Bohu, soukromě mezi Bohem a hříšníkem, či veřejně ve shromáždění, ve kterém se pronáší obecné vyznání hříchů. K dosažení odpuštění není nutné, aby hříšník své viny vyznával soukromě knězi, aby od něho uslyšel rozhřešení. Ale pokud je někdo stísněný svými hříchy a pokušeními a hledá soukromou radu a útěchu, buď u duchovního správce nebo u některého jiného bratra, který je vyučen v zákoně Božím, má mu to být umožněno.

(2) Při zpovědi se svědomí člověka nemá zatěžovat vypočítáváním všech vin. Kdyby měly být odpuštěny pouze vypočítané viny, svědomí by se nikdy neupokojilo, protože většinu hříchů ani nevidíme, ani se na ně nemůžeme rozpomenout.

(3) Všichni jsme hříšníci, proto pokání potřebuje každý člověk a má trvat po celý život. Pravé pokání obsahuje: zdrcenost, lítost, bolest čili hrůzy způsobené svědomí poznáním hříchu. Dále víru, která pevně věří, že se pro Krista odpouští hříchy a získává se milost. Tato víra potěšuje svědomí a vysvobozuje z hrůz. Pak má ale následovat také změna života a upuštění od hříchů, protože to má být ovoce pokání. Pokání je dar Boží, ne dílo sil člověka.

Bratrské vyznání ještě rozeznává pokání pravé a spasitelné a pokání pokrytecké a marné, jaké bylo Jidášovo, sloužící k zoufání a zatracení.

(4) Jsme ospravedlňováni pouhou vírou v Krista, ne zákonem či skutky. Tato víra je Božím darem. Dobré skutky nekonáme proto, abychom skrze ně byli ospravedlněni a spaseni, ale abychom jimi prokazovali živou víru. Jediný Kristus je svou smrtí a utrpením dostiučiněním a usmířením všech hříchů.

(5) Moc klíčů neboli biskupská moc je podle evangelia moc či příkaz Boží kázat evangelium, odpouštět a zadržovat hříchy a vysluhovat svátosti. Tento úřad svěřil Ježíš Kristus své církvi (AV).

Bratrské vyznání k tomu ještě připojuje: Tato služebnost moci Kristovy je předně dána správcům a kněžím, ale též každému křesťanskému sboru.

Podle Druhého Helvetského vyznání mají podle slova Páně všichni řádně povolání služebníci klíče a užívají klíče či jejich služebnosti, když zvěstují evangelium, to znamená když vyučují, napomínají, potěšují a trestají a udržují lid, který je jim svěřený v kázni. Takto totiž otevírají Boží království povolným, ale zavírají nepovolným. Služebníci tedy rozhřešují řádně a účinně tím, že kážou evangelium Kristovo a v něm odpuštění hříchů.

V Českém vyznání stojí, že moc klíčů, svěřená Kristem církvi, se nevztahuje k osobám, ale k úřadu těm osobám svěřenému. Když služebníci církve tento úřad vykonávají, tak kázáním evangelia a zákona Božských přikázání lidi rozvazují i svazují, hříchy jim odpouštějí i zadržují.

(6) Zpověď ve vyznáních není považována za svátost (kromě Apologie Augsburského vyznání). Zpověď se stala součástí pastýřské péče. Je to služba útěchy. Nepovažuje se za nutné, aby ji vykonával kněz (ordinovaný). Může ji konat každý bratr vyučený v zákoně Božím.

4 ZPOVĚĎ V SOUČASNÉM PROTESTANTISMU

V této kapitole se budu zabývat zpovědí v současném protestantismu, konkrétně v českých evangelických církvích. Přihlížím přitom i k zahraničním teologickým proudům, které získaly ohlas v českém prostředí prostřednictvím překladů do češtiny (Bonhoeffer, Hertzsch).

4.1 ZPOVĚĎ V ČESKÉM PROTESTANTISMU

V českém evangelictví soukromá zpověď jako pevná forma sborového života téměř vymizela, píše J. Smolík. Jednou z příčin může být podle autora to, že toleranční evangelictví bylo velmi citlivé na nucenou zpověď. Snad k tomu došlo také tím, že v evangelickém prostředí převládl názor, že hřích, vina a odpuštění patří do soukromí člověka. Stačí vyznání vin jen Bohu samému. Zpověď s prosbou o odpuštění se odehrává v soukromé modlitbě k Pánu. Zůstala jen společná zpověď před večeří Páně se společnou absolucí.

Exegetické bádání o večeří Páně ale ukázalo, že jádrem této svátosti je radostné obcenství s Kristem, ne pokání a zpověď, jak to chápe hlavně reformovaná tradice. Z tohoto důvodu dnes počítáme zpověď ke službě slova.

Ve veřejné zpovědi ale nemůže jednotlivý křesťan vyznat své hříchy. K takovému vyznání dochází pouze v soukromé zpovědi.

Teologickým základem zpovědi, jak o ní mluví apoštol Jakub (Jk 5,16), je skutečnost, že do víry nutně patří bližní, že vyznání hříchů je před Bohem nevěrohodné, pokud člověk nedokáže přiznat svou vinu před bratrem či sestrou. „Neexistuje hřích, jímž by nebyla zároveň znesvěcena tvář Kristovy církve a zanedbána a opomenuta povinnost vzájemné lásky a odpovědnosti. Tak se ve zpovědi vždy znovu rodí evangelický sbor jako sbor ospravedlněných hříšníků.“

Podle J. Smolíka je zpověď vlastně pastorační rozhovor, který dospěl ke svému cíli. Má obsahovat spontánní vyznání hříchů, kající modlitbu, slovo absoluce, děkovnou modlitbu a požehnání. Zpověď je naprosto tajná, stejně jako každý pastorační rozhovor.⁸⁴

Tato povaha pastorační péče plyne z pověření, kterého se dostalo učedníkům, jak to čteme u J 20,20-23 (srv. Mt 16,19; 18,18). Zde je učedníkům svěřeno zvěstovatelské a pastorační poslání: „Jako mne poslal Otec, tak já

---

⁸⁴ SMOLÍK, Josef, *Pastýřská péče*. Praha: Kalich, 1991, 58

posílám vás“ (J 20,21). Obsah tohoto poslání je shrnut ve slovech: „Komu odpustíte hříchy, tomu jsou odpuštěny, komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou“ (J 20,23). Zvěstovatelská a pastorační služba se přitom navzájem podmiňují a překrývají. Tomuto pověření ke službě klíčů rozumíme jako pověření celé církve, sboru. Ani učedníci, ani Petr nemají specifický úřad, ale stojí v jedné řadě se všemi ostatními členy sboru.

Jádrem zvěsti, které nese církev, je odpuštění hříchů (srv. J 20,23). Toto odpuštění má zvěstovat z moci Ducha svatého. Dříve než vzkříšený Kristus toto poselství svěčil učedníkům, řekl jim: „Přijměte Ducha svatého“ (J 20,22). Přítomnost vzkříšeného Krista, který dává Ducha, je tedy základním předpokladem odpuštění.

Perspektiva odpuštění vrhá na život člověka pravdivé světlo. Člověk poznává, že žije v hříchu, ve tmě, že miluje tmu více než světlo (srv. J 3,19). Odhaluje situaci člověka jako situaci pod Božím soudem. Tento soud ale vzal Kristus z lásky k člověku na sebe. Tím se člověku otevřela možnost ospravedlnění a nového života. Svůj pravý stav může člověk poznat pouze ve víře, kterou mu daruje Duch svatý. On nás usvědčuje z hříchu (srv. J 16,8). Proto je služba k poznání a uvědomění si vlastní situace současně službou k víře a naopak. K takovému poznání by měla podle J. Smolíka pastorační služba směřovat.⁸⁵

Pastorační pověření má ale také druhou část: „Komu neodpustíte hříchy, tomu odpuštěny nejsou“ (J 20, 23). Pastýř nesmí zatajovat, že bez Krista jsme pod Božím soudem. Tam, kde se pastýř setká se zatvřelostí a neochotou k pokání, musí na sebe vzít zvěstování soudu. To neznamena, že je takový člověk odsouzen navždy. Verše z Mt: „...cokoli odmítnete (svázete) na zemi, bude odmítnuto (svázáno) v nebi, a cokoli přijmete (rozvázete) na zemi, bude přijato (rozvázáno) v nebi“ (Mt 16,19; srv. 18,18) upomínají na vážnost situace,

---

⁸⁵ SMOLÍK, Josef, *Pastýřská péče*. Praha: Kalich, 1991, 6-8

ale nevyhlašují svémocný odsudek. Zvěstování soudu je služba k víře člověku, který se zatvrdil. Děje se tak z lásky k bližnímu, z pověření Ducha svatého. Falešné je podle J. Smolíka zvěstování soudu tam, kde se neděje v Duchu svatém ve víře a milosrdenství, ale z povýšené sebespravedlnosti, v bezcitném moralizování, nebo dokonce v hněvu. Proto je ke zvěstování soudu potřeba dar Ducha. Bez tohoto daru propadá zvěstování soudu samospravedlivému postoji, na který samotný dopadá soud Boží. Zvěstovat soud z Ducha svatého znamená z Božího pověření hříšníkovi vyřizovat, že je na falešné cestě, která vede do záhuby. Zvěst soudu je důkazem toho, že Bohu na něm záleží. Zvěstování soudu připomíná velkou vážnost pastýřské služby. Jedná se v ní o smysl a směr života, o život věčný.⁸⁶

4.2 ZPOVĚD V EVANGELICKÝCH AGENDÁCH

V této kapitole ukazují, že o ojedinělé praxi soukromé zpovědi v českém protestantismu svědčí starší i novější bohoslužebné knihy církve (agendy).

Agenda dle řádu Bratří Českých (z r. 1869):

O soukromé zpovědi se nezmiňuje, najdeme zde jen společnou zpověď před večeří Páně. Tato zpověď stojí před kázáním, pak následuje modlitba (vkleče) za odpuštění vin a hříchů a za doplnění nedostatků.⁸⁷

Agenda tj. způsob posluhování svatými služebnostmi zřízenými v Církvi Kristově (z r. 1869):

Zde je popsána společná zpověď při večeří Páně, která má tento průběh:

---

⁸⁶ SMOLÍK, Josef, *Pastýřská péče*. Praha: Kalich, 1991, 8-9

⁸⁷ *Agenda, čili, způsob vysluhování křtu svatého, svátosti večeře Páně, konfirmace, oddavků a některých modliteb církevních dle řádu Bratří Českých* (poznovu tiskem vydaná od Josefa Kubeše). Praha: Jaroslav Pospíšil, 1869

- (1) Společná zpověď před slovy ustanovení večeře Páně.
- (2) Po slovech ustanovení večeře Páně (podle 1 K 11,23-26) následuje výzva: „A protože kdokoli jedl by chléb tento, a pil kalich Páně nehodně, vinen bude tělem a krví Páně“ (1 K 11,27). Zkusiž tedy sám sebe člověk, abychom k potěšení svému večeři Páně slaviti mohli:
- (3) Zpytování hříchů.
- (4) Zpytování, zda věřím zaslíbení Božímu, že mi všechny hříchy mé jedině pro Kristovu smrt a utrpení odpuštěny jsou.
- (5) Zkoušení vlastního svědomí, zda se chci napravit.⁸⁸

Agenda pro rozličné církevní obřady evangelické bratrské církve (z r. 1893):

Zde najdeme společnou zpověď před večeří Páně a společnou zpověď při křtu dospělých.⁸⁹

Agenda čili způsoby církevního přísluhování pro reformované sbory v Čechách a na Moravě (z r. 1881):

V této agendě je zapsán formulář ke zpytování svědomí a společné zpovědi před večeří Páně a také ke společné zpovědi při opětovném přijímání do sboru (po napravení se hříšníka).⁹⁰

Agenda, tj. práce církevní kněží církve evangelické dle augšpurského vyznání Česko-Slovenské (z r. 1922):

V části s nadpisem „Pořádek svaté Zpovědi a přísluhování velebné svátosti Večeře Páně“ najdeme tyto části:

---

⁸⁸ *Agenda tj. způsoby posluhování svatými služebnostmi zřízenými v církvi Kristově.* (přel Heřm. Z Tardy). Vídeň: Heřm. Z Tardy, 1869

⁸⁹ *Agenda pro rozličné církevní obřady evangelické bratrské církve.* Potštejn: ev. Bratrská církev, 1893

⁹⁰ *Agenda čili způsoby církevního přísluhování pro reformované sbory v Čechách a na Moravě dle usnesení III. evang. obecního synodu helvétského vyznání z r. 1877.* Vídeň: C.k. evang. vrchní církevní rada h.v., 1881

- (1) Zkoušení svědomí: „Zkusiž tedy sám sebe člověk, a tak chléb ten jez a z toho kalicha pít“ (1 K 11,28). Tiché zkušování svědomí za výzev kněze – čtení biblických veršů (např. Ž 26,2; Jr 3,13).
- (2) Společná zpověď: otázka kněze, odpověď lidu.
- (3) Modlitba zpovědní: „My, hříšní a bídní lidé vyznáváme a zpovídáme se tobě, Pánu Bohu Stvořiteli svému, ze všech hříchů svých vědomých i nevědomých...
- (4) Otázka kněze: „Věříte-li, že skrze mne nehodného služebníka Božího dosáhnete rozhřešení a všech svých hříchů odpuštění?“
- (5) Osobní svaté rozhřešení: kněz, vzkládaje ruce na hlavy přistoupivších a pokleknuvších u oltáře, uděluje rozhřešení.
- (6) Teprve potom kněz pronáší slova ustanovení a vysluhuje večeři Páně.⁹¹

V části s nadpisem „Pořádek přísluhování Večeře Páně nemocným“ stojí tyto části:

- (1) Vyznání vin – kněz klade otázky, nemocný odpovídá.
- (2) Modlitba kněze za odpuštění hříchů nemocnému (a dalších, pokud jsou přítomni).
- (3) Otázka kněze: „Věříte-li, že skrze mne nehodného služebníka Božího dosáhnete rozhřešení a všech svých hříchů odpuštění?“
- (4) Osobní svaté rozhřešení: kněz vzkládá ruku na hlavu nemocného a uděluje rozhřešení.
- (5) Po slovech ustanovení kněz vysluhuje nemocnému večeři Páně.⁹²

---

⁹¹ *Agenda, tj. práce církevní kněží církve evangelické dle Augšpurského vyznání Česko-Slovenské.* Turčianský sv. Martin: spolek Tranoscius-E, 1922, 148-155

⁹² *Agenda, tj. práce církevní kněží církve evangelické dle Augšpurského vyznání Česko-Slovenské.* Turčianský sv. Martin: spolek Tranoscius-E, 1922, 226-230

Kniha modliteb a služebností českobratrské církve evangelické (z r. 1953):

Zde lze nalézt formulář ke společné zpovědi před večeří Páně.

V jednom formuláři stojí ještě před vysluhováním večeře Páně tiché zpytování hříchů, zpytování víry, zda věříme, že jsou nám hříchy odpuštěny pro smrt Kristovu a sebezkoumání, zda se chceme napravit.⁹³

Agenda českobratrské církve evangelické (z r. 1983):

V této agendě je také pouze formulář ke společné zpovědi před večeří Páně.⁹⁴

Liturgie evangelické církve metodistické:

Jen formulář ke společné zpovědi před večeří Páně.⁹⁵

Agenda, obřadní příručka církve československé husitské:

Tato církev vychází z katolické tradice, pokání zde patří mezi 7 svátostí. Svátost pokání má tři formy, rozhřešení pronáší kněz.

(1) Svátost pokání v Liturgii.

(2) Soukromá zpověď – převažuje pastorační charakter.

(3) Svátost pokání v samostatném shromáždění – např. v liturgickém čase postu.⁹⁶

4.2.1 Shrnutí

V žádné z těchto bohoslužebných knih jsem nenašla liturgii (formulář) k soukromé (ušní) zpovědi. Jen *Agenda, tj. práce církevní kněží církve evangelické dle augšpurského vyznání Česko-Slovenské* píše o osobním svatém

---

⁹³ *Kniha modliteb a služebností českobratrské církve evangelické*. Praha: Kalich, 1953, 165-

⁹⁴ *Agenda českobratrské církve evangelické* (díl 1.). Praha: Synodní rada českobratrské církve evangelické, 1983

⁹⁵ *Liturgie evangelické církve metodistické*. Praha: 1989

⁹⁶ *Agenda, obřadní příručka církve československé husitské* (1. část). Praha: 2006, 15-22

rozhršení (před vysluhováním večeře Páně). V této Agendě je také formulář „Pořádek při přisluhování Večeře Páně nemocným“, kde se zpovídá knězi pouze nemocný. Ale k modlitbě kněze za odpuštění hříchů nemocnému je přidán dodatek, že se mohou modlit i další, pokud jsou přítomni. Takže nejde o soukromou zpověď ve vlastním smyslu slova. Navíc zpověď nemocného zde souvisí také s večeří Páně.

Liturgii osobní zpovědi (svátosti pokání) má jen *Agenda církve československé husitské*. Ale tato církev vychází z katolické tradice.

4.3 HLASY PO OBNOVĚ SOUKROMÉ ZPOVĚDI

Přestože se soukromá zpověď v evangelických církvích užívá ojediněle, ozývají se hlasy „starší“ i „novější“, které volají po její obnově.

4.3.1 Dietrich Bonhoeffer

Za obnovu soukromé zpovědi se velmi zasazuje Dietrich Bonhoeffer. Podle jeho názoru je nutné nalézt v soukromé zpovědi opět živý pramen síly pro sbor. Podle D. Bonhoeffera člověk, který zůstává sám se svými hříchy, zůstane nakonec úplně sám. Proto by se obecnství zbožných mělo opět stát tím, čím je, tedy obecnstvím bezbožných a hříšníků. Pokud k tomu nedojde, křesťané se budou cítit opuštěni navzdory společné zbožnosti a obecnství služby, neboť nedojde k poslednímu průlomů do obecnství. Jako věřící a zbožní sice mají vzájemné obecnství, ale ne jako bezbožní a hříšníci. Obecnství zbožných totiž nikomu nedovolí, aby byl hříšníkem. Proto každý musí před sebou samým i před obecnstvím hřích zatajovat. A tak zůstáváme v pokrytectví se svým hříchem sami.

Ale milost evangelia nám staví pravdu před oči a říká: „Jsi hříšník, velký nenapravitelný hříšník, a nyní předstup jako hříšník, kterým jsi, před

svého Boha, který tě miluje.⁹⁷ Před Bohem se člověk neschová, nepomůže mu žádná maska, kterou si nasazuje před lidmi. Ale Bůh k člověku přišel, aby učinil hříšníka blaženým. Chce vidět člověka takového, jaký je a chce nám být milostivý. Nemusíme tedy obelhávat ani sami sebe ani své bratry a smíme být hříšníky a děkovat za to Bohu, neboť Bůh miluje hříšníka, ale hřích nenávidí. Před Bohem smíme být hříšníky a jen tak nám může být pomoheno. Bída hříšníka a milosrdenství Boží, to je evangelium v Ježíši Kristu. A v této pravdě má žít jeho církev. Proto Kristus pověřil své následovníky, aby naslouchali vyznání hříchů a hříchy v jeho jménu odpouštěli.

Tím podle D. Bonhoeffera Kristus způsobil, že církev a bratr v ní se nám stali milostí. Bratr na místě Krista naslouchá našemu vyznání hříchů a na místě Krista nám hříchy odpouští. Zachovává zpovědní tajemství, stejně jako je zachovává Bůh. Pokud se člověk zpovídá bratrovi, zpovídá se samému Bohu.

Výzva k bratrské zpovědi a odpuštění jsou podle D. Bonhoeffera dvě veliké Boží milosti ve sboru. O zpovědi a jejích darech pak mluví takto:

(1) Při zpovědi mezi dvěma křesťany dochází k průlomů do obecnství. Hřích totiž člověka odděluje od obecnství, chce s ním zůstat o samotě. A čím je člověk osamělejší, tím ničivější moc nad ním hřích má. Hřích nechce být poznaný, má strach ze světla. V temnotě nevysloveného pak ničí celého člověka. Ale při zpovědi proniká světlo evangelia do temnoty uzavřeného srdce. Hřích musí na světlo, nevyslovené je nutné otevřeně vyznat. Jde o těžký boj, než si člověk hřích přizná a vyzná. Při vyznání hříchů bratrovi se tak člověk vzdává všeho sebeospravedlňování. Sám sebe vydá Bohu a v obecnství Krista a bratří najde odpuštění svých hříchů. Vyznaný hřích ztrácí svou moc, nemůže už ničit obecnství. Teď obecnství nese hřích bratra. Člověk se svým hřichem již není sám, ale odložil jej při zpovědi, předal jej Bohu. Hřích mu byl odňat.

---

⁹⁷ BONHOEFFER, Ditrich, *Život v obecnství*, 1. vyd., překlad Pavel Štička. Praha: Návrat domů, 2006, 77

Nyní stojí v obecnství hříšníků, kteří žijí z Boží milosti skrze kříž Krista. Smí být hříšníkem, a přesto být šťastný díky milosti Boží. Skrývaný hřích ho odděloval od obecnství, vyznaný hřích mu pomohl k pravému obecnství s bratry v Kristu.

K tomu, abychom znovu našli obecnství s celým sborem, není nutné vyznávat viny před celým sborem, píše dále D. Bonhoeffer. V jednom bratrovi, kterému člověk vyzná viny a on mu je odpustí, jde o setkání s celým sborem. Nikdo ve sboru totiž nejedná z vlastního pověření, ale z pověření Ježíše Krista, které platí pro celý sbor, a jedinec je pouze povolán, aby je konal.

(2) Při zpovědi dochází k průlomu ke kříži. Protože kořenem každého hříchu je pýcha, tak zpověď před bratrem sráží naši pýchu, stydíme se a je těžké to vydržet. Při vyznávání hříchů v nás umírá starý člověk. Je to tak velké ponížení, že se chceme zpovědi vyhnout. Ale musíme mít před očima zaslíbení a vznešenost takového ponížení. Vždyť sám Ježíš Kristus za nás vytrpěl potupnou smrt hříšníka a nestyděl se být za nás jako zločinec ukřižován. Jen obecnství s Kristem nás vede do potupné smrti zpovědi, abychom měli účast na jeho kříži. Nelze najít kříž Ježíše Krista, pokud máme strach jít tam, kde ho můžeme najít, tedy ve veřejné smrti hříšníka při zpovědi. Při zpovědi přitakáváme svému kříži. Ve velké duchovně-tělesné bolesti pokoření před bratrem, což znamená před Bohem, zažíváme Kristův kříž jako svoji spásu a blaženost. Teď máme podíl na vzkříšení Ježíše Krista a na věčném životě.

(3) Při zpovědi dochází k průlomu do věčného života. Zpověď znamená odklon od hříchu, obrácení. Kristus s námi učinil nový začátek. Zpověď je následování, začíná nový život s Kristem a jeho církví. To, co se s člověkem stalo při křtu, je mu znovu darováno při zpovědi. Zpověď je obnovením radosti ze křtu. Jsme zachráněni z temnoty a přeneseni do království Kristova.⁹⁸

---

⁹⁸ BONHOEFFER, Ditrich, *Život v obecnství*, 1. vyd., překlad Pavel Štička. Praha: Návrat domů, 2006, 77-81

(4) Při zpovědi dochází k průlomům k jistotě. Většinou je pro člověka snazší vyznat viny Bohu než bratrovi. Proč je tomu tak? Vždyť bratr je hříšný stejně jako já, zná z vlastní zkušenosti temnotu zatajovaného hříchu. Bůh je však svatý a bezhříšný. Nemělo by proto být snazší najít cestu k hříšnému bratrovi než ke svatému Bohu? Na to D. Bonhoeffer odpovídá, že pokud je tomu jinak, měli bychom se ptát, jestli jsme při vyznávání vin Bohu neklamali sami sebe, zda jsme spíše nevyznávali viny sami sobě a pak si je sami také neodpustili. Když ale odpouštíme sami sobě, nikdy nás to nepřinutí odvrátit se od hříchu. To může vykonat pouze Boží slovo, které soudí a dává milost.

Avšak jak si můžeme být jisti, že si hříchy neodpouštíme sami, ale že nám je odpouští Bůh? Tuto jistotu nám podle D. Bonhoeffera dává Bůh prostřednictvím bratra. Kdo vyzná hřích bratrovi, ví, že už tu není jen sám se sebou, ale v druhém člověku zažívá Boží přítomnost. Jestliže je člověk při vyznání hříchů pouze sám se sebou, vše zůstává v temnotě. Při vyznání bratrovi hřích musí na denní světlo. A hřích se jednou na světlo dostat musí. Proto je jistě lepší, když k tomu dojde dnes mezi mnou a bratrem, než ve světle posledního soudu na konci dějin. To, že můžeme vyznat své viny bratrovi je milost, která nás ušetří hrůz posledního soudu. Bůh nám daroval bratrskou zpověď, abychom si byli jisti odpuštěním Božím.

Lidem, kteří navzdory všemu úsilí nemohou najít radost z obecnství, kříže, nového života a jistoty, je nutné ukázat Boží nabídku, jež spočívá v bratrské zpovědi.

Podle Kristova zaslíbení se zpovědníkem může stát každý křesťanský bratr. Ale opravdovým zpovědníkem se může stát jen bratr pod křížem. Protože ten, kdo se jednou zděsil hrůzy vlastního hříchu, kterým přitloukl Ježíše na kříž, se již nezděsí ani toho největšího bratrova hříchu. Takový člověk poznal lidské srdce z Kristova kříže. Ví, že je ztracené v hříchu a slabosti, ale rovněž tak ví,

že je přijímané v milosti. Zpovědníkem jej nedělají životní zkušenosti, ale zkušenost kříže.

Křesťanské obecnství, kde se pěstuje bratrská zpověď, se ale podle Bonhoeffera musí chránit před dvěma nebezpečími. První se týká zpovědníka. Není vhodné, když je pro všechny zpovědníkem jen jeden bratr. Může být snadno přetížený a zpověď se pro něj stane jen formálním úkonem. Dále by se vyslechnutí zpovědi měl vyhnout každý, kdo se sám nezpovídá, aby nedošlo ke zneužití zpovědi k získání duchovní nadvlády nad dušemi. Pouze ti, kdo se sami pokořili, mohou vyslechnout bratrovu zpověď.

Druhé nebezpečí se týká bratra, jenž se zpovídá. Měl by se vyvarovat toho, aby se pro něj zpověď stala zbožným skutkem. Do propasti zpovědi se můžeme odvážit, pouze když ji přijmeme jako nabídku Boží milosti. Zpověď jako zbožný skutek znamená duchovní smrt, zpověď jako milost znamená život. Jediným důvodem a cílem zpovědi je odpuštění hříchů.⁹⁹

4.3.2 Josef Smolík

Josef Smolík vyzdvihuje důležitost soukromé zpovědi hlavně v souvislosti s pastýřskou péčí. Nesouhlasí s názorem, který převládá v evangelickém prostředí, že hřích, vina a odpuštění patří do soukromí člověka a že stačí vyznání vin jen Bohu samému. Podle autora nepostačuje ani společné vyznání před večeří Páně se společnou absolucí. Podle Smolíka (stejně jako Bonhoeffera) je vyznání hříchů před Bohem nevěrohodné, pokud člověk nedokáže přiznat svou vinu před bratrem či sestrou.

Hřích podle Písma spočívá v tom, že se člověk vydá silám zla a dá se jimi zotročit. Na tyto démonické síly zla člověk sám nestačí a žádný člověk proti nim není imunní. V každodenním životě platí, že lidé jsou zmítáni silami,

---

⁹⁹ BONHOEFFER, Ditrich, *Život v obecnství*, 1. vyd., překlad Pavel Štička. Praha: Návrat domů, 2006, 81-85

proti kterým jsou bezmocní. Démonie majetku, která dovede odcizit sourozence, démonie sexu rozbíjí manželství a narušuje život dětí, hrubý kariérismus šlape po svých bližních.

V důsledku takto pojatého hříchu se člověk může dostat do situace, ve které již neví jak dál, přestává si se svým životem vědět rady. Potřebuje vyznat se ze své konkrétní viny a slyšet zvěstování odpuštění, které platí osobně jen jemu samotnému.

Není lehké odhalit před bližním své nitro a svěřit se mu se svými vinami. Hřích se ale ze života vytlačit nedá. Zůstává v hlubinách vědomí, kde působí tíživě, vyvolává stresy a nervové nemoci. Aby se člověk z této tíživosti osvobodil, je nutné svou vinu uznat, vyznat a cele se spolehnout na Krista.¹⁰⁰

4.3.3 Zpověď a evangelická liturgická iniciativa Coena

Za obnovu soukromé zpovědi v evangelických církvích se zasazuje také evangelická liturgická iniciativa Coena. Přispěla k tomu vydáním knihy Klause-Petera Hertzsche s názvem: *Jak se můj život může znovu rozjasnit. Pozvání ke zpovědi v evangelické církvi*. Na závěr knihy Coena také připojila liturgické formuláře pro soukromou zpověď.

Podle autora knihy každý člověk potřebuje někoho, s kým může mluvit o svých problémech. Ale nejde jen o mluvení, ten druhý musí také umět naslouchat. Pokud takového člověka nemá, život se mu může stát nesnesitelným. Každý potřebuje někoho, komu může vypovědět, co jej tíží, co jej trápí, své pochybnosti, strachy, pocity viny.

Naslouchajícího člověka můžeme najít v životním partnerovi, rodičích, v přátelích. Tedy ve všech, kteří jsou ochotni člověku naslouchat a zajímají se o něj a jeho trápení.

---

¹⁰⁰ SMOLÍK, Josef, *Pastýřská péče*. Praha: Kalich, 1991, 128

Kdo patří k nějakému křesťanskému společenství, má možnost právě tam najít takové partnery k rozhovoru. Zde se scházejí lidé, kteří se snaží spolu vycházet v Duchu Ježíšově a podle jeho příkladu. V evangeliích najdeme mnoho zpráv o tom, jak Ježíš Kristus dovedl pozorně naslouchat, jak vnímavý a citlivý byl k lidem v nouzi, vůči jejich nemocem, trápením, pocitům bezvýchodnosti, a jak jim od nich dokázal pomoci.

Od té doby se křesťanská obec snaží pomáhat bližním v jeho jménu. Snaží se bližnímu naslouchat jeho uchem, vidět jeho bídu jeho okem a pomáhat mu překonávat obtíže jeho slovy. Vždyť křesťané věří, že to on sám je přítomen svou účastí tam, kde toto vše konají. Tím se stala církev Ježíše Krista místem, kde člověk může vyslovit, co jej tíží, kde to může odložit a zbavit se toho.

O těch nejtěžších a nejosobnějších věcech ale člověk chce mluvit jen s člověkem, kterému obzvlášť důvěřuje. Může to být duchovní, ale také každý spolubratr či sestra. Vždyť Kristus zaslíbil, že bude působit ve všech, kdo jsou pokřtěni v jeho jméno. Při rozhovorech ve jménu a z pověření Ježíšova nejde jen o obecné poradenství a pomoc v řešení problémů. V církvi jde o péči o duši (srdce) člověka, o tu nejhlubší oblast lidského bytí, ve které musí vycházet sám se sebou, kde se ukrývají jeho tajné touhy a obavy, kde číhá nejhlubší osamocenosť. Bible mluví častokrát o tomto místě v člověku a ví též o zmatku, mučivém napětí, o nepokoji a bezmoci, které v této hlubině našeho života přebývají. To vše si v každodenním shonu nebo ve šťastných obdobích života většinou málo uvědomujeme.

Teprve když se v kritických životních situacích hlouběji zamyslíme nad svým životem nebo když nás přepadne pocit, že nežijeme tak, jak bychom si přáli, tak se začneme ptát sami sebe, jak se s tím vypořádat.

Pokud nás trápí naše viny, pak je velkou pomocí, aby vše, čím jsme se provinili, bylo uchopeno u samotných kořenů, aby naše já bylo osvobozeno od

zoufalství nad sebou samými. To se uskutečňuje, když ve jménu Božím slyšíme: „Odpouštějí se ti hříchy“. Zažít toto osvobození, uvolnění Božím milosrdenstvím, mít je zaslíbené a přiznané, k tomu slouží zpověď. Ve zpovědi je nám dána velká pomoc, abychom se ode všeho, co nás tísní, trápí a znejišťuje, skutečně osvobodili a dostali to, po čem toužíme – aby se náš život opět rozjasnil.

Soukromá zpověď může mít různé formy. Ale probíhá vždy mezi čtyřma očima, před tváří Boží a za přísného dodržování zpovědního tajemství.¹⁰¹

4.3.4 Zpověď a synod ČCE

32. synod na svém 2. zasedání (15.-18. května 2008) přijal usnesení číslo 38 – Zpověď v ČCE a uložil synodní radě, aby poradní odbor teologický a poradní odbor liturgický pověřila vypracováním podnětů k praktikování zpovědi v životě ČCE a předložila tyto podněty 3. zasedání 32. synodu ČCE (15.-17. května 2009).

Synodní rada tedy pověřila oba poradní odbory a ty synodu předložily výsledky své práce, které stojí v tisku č. 18/7.

Podle této zprávy žádná reformační konfese zpověď nezakazuje. Že zpověď z reformačních církvích téměř vymizela, je výsledkem až dalšího vývoje v reformačních církvích.

Příčinou obnoveného zájmu o evangelickou zpověď je nespokojenost s absencí úkonu vyznání vin a přijetí odpuštění v protestantismu. Jestliže ponecháme stranou potřebu důvěrného sdílení, jež je v našem odlidštěném světě stále vzácnější, zůstává všudypřítomnost lidského hříchu a viny, která volá po nějakém řešení i tehdy, kdy náprava již není možná.

---

¹⁰¹ HERTZSCH, Klaus-Peter, *Jak se můj život může znovu rozjasnit. Pozvání ke zpovědi v evangelické církvi.* (z něm.přel. Jakub Smrčka). 1. vyd., Praha: Coena, 2005, 1-6,8.10

Evangelická zpověď má směřovat k tomu, aby byla překonána pýcha (která je kořenem hříchu) a obnovena důvěra v odpuštění Boží.

Tato služba útěchy v pokušení není v reformačních církvích vázána na ordinovaný úřad. Může se jí ujmout každý, ale ne kdokoli. Zpovědník by sám měl mít zkušenost vlastního selhání (hříchu) a to, co mu bylo svěřeno, musí umět zachovat v tajnosti (zpovědní tajemství). Měl by být také vybaven takovou důvěrou, že slovo odpuštění, které zvěstuje, bude s vírou přijato.

Evangelická zpověď nemusí mít nějaký pevný (liturgický) pořádek, nelze zde užít nějaké šablony. Ale zpovědní rozhovor svou závažností přesahuje volný, improvizovaný rozhovor. Zřetel k tomu, že do něj patří určité liturgické formy (slovo milosti, modlitby,...), pomůže zpovědníkovi neponechat rozhovor náhodě. Jak takový rozhovor konkrétně uspořádat, se stává věcí pastýřské moudrosti.

Poradní odbor liturgický přikládá ke zprávě formuláře pro liturgickou formu zpovědi, pro volnou formu zpovědi a pro zpověď v nouzi.¹⁰²

4.3.5 Shrnutí

Příčinu obnoveného zájmu o soukromou zpověď vidím v tom, že každý člověk se může dostat do situace, kdy je stísněný tíhou viny, selháními, různými pokušeními. Potřebuje své viny konkrétně pojmenovat, „vynést je na světlo“ a slyšet osobní zvěstování odpuštění ohledně těchto konkrétních vin, aby mohl dojít útěchy a pokoje.

ZÁVĚR

Soukromá zpověď v protestantismu prošla během dějin bouřlivým vývojem, ale nikdy nebyla zrušena. Reformátoři pouze nesouhlasili s učením a

---

¹⁰² <http://www.e-cirkev.cz/rubrika/538-Dokumenty-synodu/index.htm>.

praxi zpovědi a pokání tehdejší oficiální církve, která vycházela ze scholastické teologie a která se lišila jak od biblického pojetí, tak od pojetí církevních otců.

Jednota bratrská praxi soukromé zpovědi udržela po celou dobu své existence v Čechách a na Moravě.

Martin Luther chtěl instituci soukromé zpovědi obnovit a očistit, ne ji odstranit. Horlivě vybízí k praxi soukromé zpovědi, naší drahé zpovědi, jak ji nazývá. Dokonce říká, že kdo pohrdá tímto pokladem, nebo je příliš pyšný na to, aby vyznal své viny, tak není křesťan, neboť z toho je zřejmé, že pohrdá také evangeliem. K praxi soukromé zpovědi nabádá v *Menším* a *Větším katechismu*.

Calvin si nemyslí, že soukromá zpověď je nutná k odpuštění hříchů, ale neodmítá ji. Podle něj stačí vyznání vin jen Bohu, buď soukromě mezi Bohem a člověkem nebo veřejně ve shromáždění, ve kterém se pronáší obecné vyznání hříchů a rozhřešení.

Pro Luthera i Calvina byla soukromá zpověď službou útěchy. Měla pastorační i katechetický rozměr.

Soukromou zpověď neodmítá ani žádné z reformačních vyznání. Ausburské vyznání jasně konstatuje: „Zpověď v našich církvích není zrušena“ (čl. XXV).

Jen v druhém Helvetském vyznání čteme, že stačí vyznání vin jen Bohu, buď soukromě mezi Bohem a hříšníkem nebo veřejně v chrámu při obecném vyznání hříchů. K dosažení odpuštění není nutné, aby hříšník své viny vyznával knězi, aby od něho uslyšel rozhřešení udílené se vzkládáním rukou. O tom totiž v Písmech svatých nenajdeme žádný příkaz. Ale i toto vyznání připouští, že pokud by někdo, stísněný tíhou hříchu a pokušeními, hledal soukromě radu, poučení a útěchu, buď u duchovního správce nebo u některého jiného bratra, který je vyučen v zákoně Božím, tak mu to má být umožněno.

Reformace se shodla v tom, že (1) Zpověď zbavila svátostné povahy a přesunula ji do oblasti pastorační péče. Zpověď se stala službou rady a útěchy. (2) Za nezbytnou podmínku nepovažuje přítomnost ordinovaného kněze-zpovědníka. Tato služba je službou vzájemnosti ve společenství pokřtěných a může ji konat každý bratr či sestra, kteří jsou vyučeni v zákoně Božím. (3) Vyzdvihla, že kromě soukromé zpovědi existují i jiné rovnocenné způsoby vyznávání a odpuštění hříchů: Společné vyznání celého bohoslužebného shromáždění a soukromé vyznání v kající modlitbě přímo Bohu. (4) Odmítla požadavek vypočítávat při zpovědi všechny hřích, neboť to by znamenalo, že člověk by nikdy nedošel útěchy a pokoje. (5) Do středu procesu pokání a odpuštění položila víru, že Kristovo evangelium, zvěstované veřejně v bohoslužebném shromáždění i zvěstované soukromě jednotlivci, opravdu platí a přináší odpuštění. „Bůh žádá víru, abychom tomuto rozhřešení věřili jako jeho hlasu znějícímu s nebe a tato víra v Krista skutečně dosahuje a přijímá odpuštění hříchů“ (Augsburské vyznání, čl. XXV, a stejně tak i ostatní vyznání).

Z jakého důvodu tedy v českém protestantismu soukromá zpověď jako pevná forma sborového života téměř vymizela? Jednou z příčin může být to, že toleranční evangelictví bylo citlivé na nucenou zpověď. Snad to bylo také tím, že v evangelickém prostředí převládl názor, že hřích, vina a odpuštění patří do soukromí člověka. Zpověď s prosbou o odpuštění se pak odehrává v soukromé kající modlitbě k Pánu Bohu. Zůstala jen společná zpověď před večeří Páně se společným rozhřešením.

Ozývají se ale mnohé hlasy volající po obnově soukromé zpovědi. V návrzích na obnovu této formy sborového života se nepředpokládá, že by mělo jít pouze o jediný způsob vyznávání hříchů a rozhřešení. Společné

vyznání celého bohoslužebného shromáždění a soukromé vyznání vin v kající modlitbě přímo Pánu Bohu tím nejsou nijak umenšeny.

V dnešní době lidé čím dál častěji navštěvují psychology, psychoterapeuty a jiné odborníky, neboť si nevědí rady se svým životem, jednáním, chováním. Když ponecháme stranou potřebu důvěrného sdílení, které je v dnešním odlidštělém světě čím dál tím vzácnější, zůstává všudypřítomnost lidské viny, která volá po nějakém řešení i tehdy, kdy náprava již není možná.

Cílem zpovědi ale není jen vyslechnout, čím se trápí náš bližní. I když takové „vypovídání se“ může být přínosem samo o sobě. Příjemcem takového důvěrného sdělení ale může být i psycholog, psychoterapeut, či jiný odborník. Zpověď však směřuje k tomu, aby byla překonána pýcha a obnovena důvěra v Boží odpuštění. Cílem zpovědi je, aby nad příběhem člověka zaznělo slovo Božího odpuštění a aby bylo přijato s pevnou vírou. Takto člověk může dojít útěchy a nalezení pokoje. Tím se takové vyznání liší např. od vyprávění o sobě u psychoterapeuta.

SEZNAM LITERATURY

Bible: Český ekumenický překlad. Bible kralická. Česká synoptická Bible v rozsahu celého vydání Bible kralické z roku 1613. Praha: Česká biblická společnost, 2008

Čtyři vyznání. Vyznání Augsburské, Bratrské, Helvetské a České se čtyřmi vyznáními staré církve a se Čtyřmi články pražskými. Úvodní úvaha od Rudolfa Řičana, k vyd. přípr. za spolupráce s F. M. Dobiášem, A. Molnárem, R. Nechutou, R. M. Šimšou a L. Varclem R. Řičan. Praha: Komenského evangelická fakulta bohoslovecká, 1951

Kniha svornosti. Symbolické čili vyznavačské spisy evangelických církví Augsburské konfese. Nové české znění podle standardní německo-latinské edice, s přihlédnutím k dosavadním převodům. Odbornou revizi všech textů a uvedení k jednotlivým kap. sepsal Martin Wernisch. Praha: Kalich, 2006

Spisy apoštolských otců, (přel. Dan Drápal). Praha: Kalich, 1986

AUGUSTA, Jan, *Umění práce díla Páně služebného. Vyd.: Bednář, František. Praha: Královská česká společnost nauk, 1941*

AUGUSTYN, Józef, *Umění zpovídat: o svátosti smíření z pohledu různých disciplín. AUGUSTYN, J. (ed.); OPATRŇÝ, Aleš (ed.); (z polštiny přel. Jindra Hubková). Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010*

BIELA, Adriána, NICÁK, Maroš, BATKA, Lubomír, *95 výpovědí Dr. Martina Luthera: malý spis – velké zmeny. Text 95 výpovědí z latinštiny přeložila Biela, A. Praha: Lutherova společnost, 2015*

BONHOEFFER, Ditrich, *Život v obecnství, 1. vyd., překlad Pavel Štička. Praha: Návrat domů, 2006*

HERTZSCH, Klaus-Peter, *Jak se můj život může znovu rozjasnit. Pozvání ke zpovědi v evangelické církvi. (z něm.přel. Jakub Smrčka). 1. vyd., Praha: Coena, 2005*

LANDOVÁ, Tabita, *Liturgie Jednoty bratrské (1457-1620). Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014*

PÖHLMANN, Horst Georg, *Kompendium evangelické dogmatiky*. Jihlava: Mlýn, 2002

SMOLÍK, Josef, *Pastýřská péče*. Praha: Kalich, 1991

TENTLER, Thomas N., *Sin and Confession on the Eve of the Reformation*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1977

THURIAN, Max, *Confession. Studies in ministry and worship*. London: SCM, 1958

ZERHAU, Leo, *Svátostné pokání v různých liturgických tradicích. Aktuálnost dějinného bohatství liturgických forem a teologických pohledů*. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2003

Agenda, čili, způsob vysluhování křtu svatého, svátosti večeře Páně, konfirmace, oddavků a některých modliteb církevních dle řádu Bratří Českých (poznovu tiskem vydaná od Josefa Kubeše). Praha: Jaroslav Pospíšil, 1869

Agenda tj. způsoby posluhování svatými služebnostmi zřízenými v církvi Kristově. (přel Heřm. Z Tardy). Vídeň: Heřm. Z Tardy, 1869

Agenda pro rozličné církevní obřady evangelické bratrské církve. Potštejn: ev. Bratrská církev, 1893

Agenda čili způsoby církevního přísluhování pro reformované sbory v Čechách a na Moravě dle usnesení III. evang. obecního synodu helvétského vyznání z r. 1877. Vídeň: C.k. evang. vrchní církevní rada h.v., 1881

Agenda českobratrské církve evangelické (díl 1.). Praha: Synodní rada českobratrské církve evangelické, 1983

Liturgie evangelické církve metodistické. Praha: 1989

Agenda, obřadní příručka církve československé husitské (1. část). Praha: 2006

The encyclopedia of Christianity (vol. 1), editors FAHLBUSCH, Erwin (at al.); translator and English-language editor BROMILEY, W. Geoffrey; statistical editor BARRET, B. David. William B. Eerdmans Publishing Company Brill, Grand Rapids Michigan/Cambridge, U.K. Leiden/Boston, 1997

<http://www.e-cirkev.cz/rubrika/538-Dokumenty-synodu/index.htm>.

